

RESPONSVM IURIS.

Trium sere principiarum quizzitionum monetarum nostri temporis.

AN is, qui intuitu venditionis facte, vel ex alio simili bonae fidei, tempore, quo moneta in optimo erat valore, celebrato contractu anno 21. 22. 23. monetam deterioris nota recepit, eamque non fecit ac probam utiliter expendit, & in ius suis conuerit, si supplementum agere posse contra debodorem.

Quid iuris obtineat in mutuatore, qui pecuniam loco probz monetarum ante complures annos mutuo data, dicit annis quibus depravata currebat moneta, accepit, non tantum sine damno, sed etiam utiliter expendit: aut quid vice versa ius est in mutuariis, qui eadem ratione prememoratis annis 21. 22. 23. reprobam monetam, sine debitorum, immagno suo encolumento mutuo accepit, an utroque causa respectu tam mutuatore, quam in mutuario, supplementum emi: quod si debite putes, integrum sit exigere?

AN creditor, qui debitum marana ex contractu, vel annis superioribus proba monetarum in scripto fecit, siel anno 21. 22. 23. celebrato, aliore ex scripto scripto tantum accepit, sed debitorum judicatis, vel extra judicatis iusti & exigit, habeat neglegit ratione supplementum petiti?

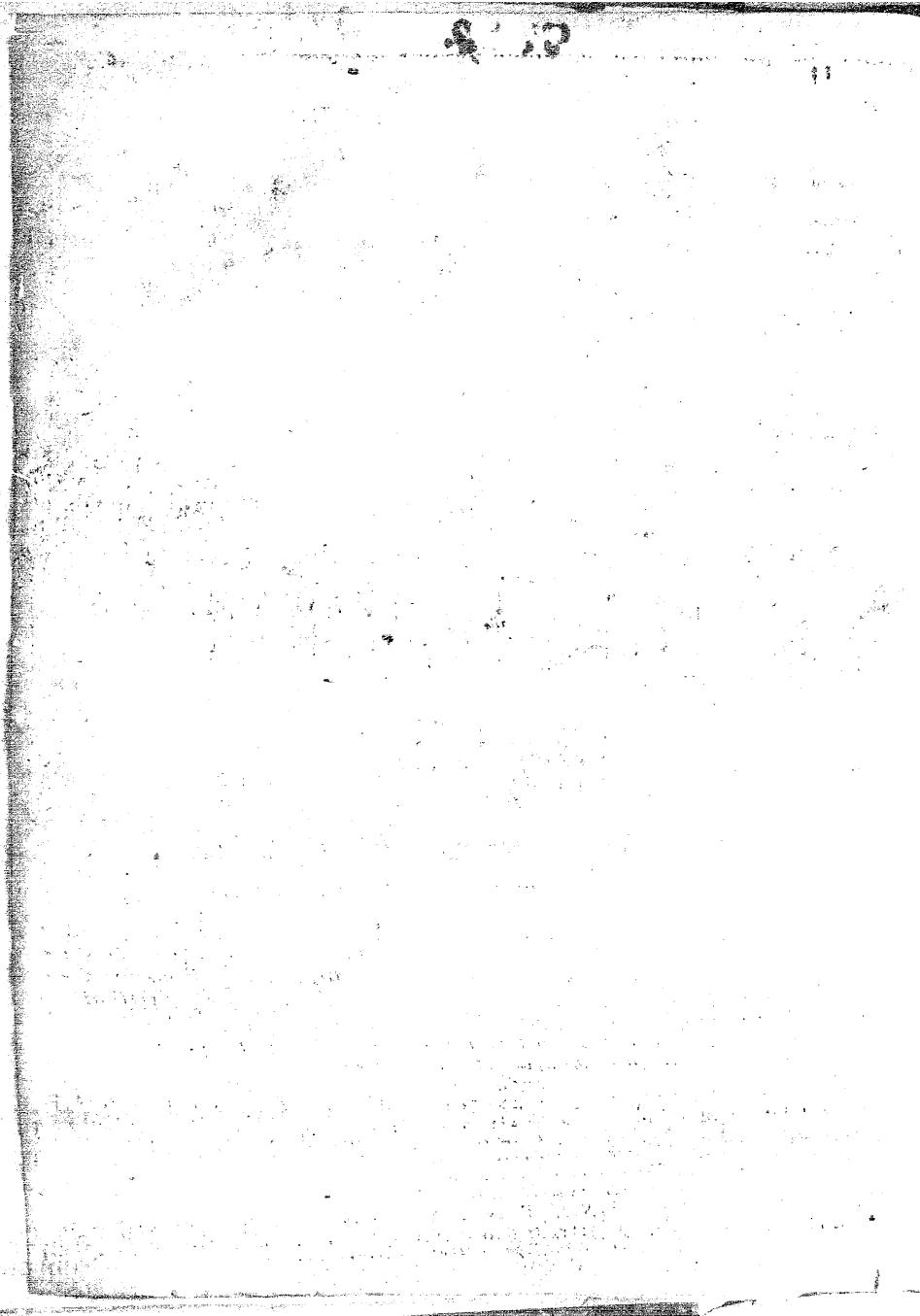
Type omissum.

Studii & opera

JOANNIS CHRYSOSTOMI DORNIS PERGRAL
V. LICENTIA SACRA Confessoris Aulae Constantia Adiogati

Constantia Typis Jacobi Wolgensem

Anno 1630.

Deel L^o D. Gaspar Carlos de Estremera Arjona.

REVERENDISSIMO ET ILLV-

STRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO

IOANNI

EPISCOPO CONSTANTIENSIS,

DOMINO AVGIAE MAIORIS, ET

ÖENINGAE, &c.

Principi ac Domino suo Clementissimo,

NEC NON PRAENOBILIBVS, STRENVIS, MAGNIFICIS, ET
spectatissimis Dominis, Domino Presidi, Prefecto Consuli, ac Senatu
eiusdem urbis Constantiensis.

Dominis suis omni observantia Colendissimis.

 Mnia, Reverendiss. & Illustriss. Princeps vosque Prænobiles, Strenui, Magnifici, Spectatissimiq; Domini, cū imploratione Sacroſanctæ & Individuę Trinitatis, memoriaque, imo præmissione glorioſissimæ Crucis Christi, aufpicanda & inchoanda eſſe, pio more, noſtra nos monet Religio.

Vt enim diuino deficiēte Numine, nihil eſt in homine: Ita non eſt alia via ad vitam, & ad veram internam pacem, niſi via ſanctæ crucis, & quotidiane mortificationis.

Quid enim tam in ſpiritualibus exercitijs, qua temporalibus functionibus, ſine difficultate & tribulatione, etiam à Rege, vel Papa in effectum deducitur? Errat qui aliud querit, quam pati tribulationes, quia tota iſta vita mortalis plena

D. TH.
I. I. C.
12.

DEDICATIO.

et miserijs , & circumscripta crucibus.

Experimur id in dieis nostris temporibus : quibus tamē (Deo sint laudes) Principes & Præsides habemus, qui nobis possum cōpati , quiq; magna sua providentia, dexteritate & vigilantia, potiore tristitia, bulationum partem, vel à nobis avertunt, vel spiritualibus medijs in dulcedinem convertunt.

Inter quos cum vos non postremū, sed primum propemodū locum obtineatis, non sine solatio in hac potissimum Urbe nostra viuimus: vosq; tanquam Duces, & Antesignanos à Deo ter Opt. Max. ob singulares vestras animi dotes, ac virtutes, prudenter, mansuetudinē, pietatē, aliasque, tam in ecclesiastico, quam seculari statu, ad regimen præ cæteris Electos, & ad summū honoris & dignitatis culmē Euectos, postpositis quibuscūq; aduersitatibus, hisce veltrę gloriose CRVCIS Insignijs, & vexillis, in via salutis præcedētes, prōpti & alacres sectamur, vestram Re. ^{issimā} & illus. ^{mā} Cels. VV. ^{rasq;}

DD. ^{nēs} tanquam vices Summi Dei agentes ; omni observatiā, cultu, & veneratione, prosequimur.

In quorū numero, ut meminimum agnosco: ita in eius re fidem pro virili mea parte V. ^{ra} C. ⁿⁱ VV. ^{risq;} DD. ^{bus} hoc submissi obsequij miei pinguis,

DEDICATIO.

gnus, humili studio defero, & tam more præfato, quam devotissima mea in vos obseruantia admonitus, vestræ CRVCIS vexilla, meis hisce lucubratiunculis in fronte præfigo.

Suscipite ergo easdē, eo, quo profluunt animo, & earum præsidio, & auxilio in lucē emissas, vestrisq; Insignijs dicatas, & consecratae gratiōsē & benevole commendatas habete.

Deus ter Opt. Max. vestrē hoc CRVCI s vexillū, tanquam virgā & sceptrū principatus, & dominij vestri, in omni felicitate & prosperitate, Vobis cum ad NESTOREOS annos Salvū, Floridū, & Tranquillum conseruet, vosq; finito tandem hoc vitæ vestræ curriculo, post bonum certatum certamen, cum Apostl. corona lussitiae adornet, & cum mōrīgero vestro Grege, in altera vita, æternæ suæ Beatitudinis participes reddat, inque magna illa Resurrectionis & Assumptionis die, ipsissimis istis vestris CRVCI s Insignijs, secum in regnum gloriæ suæ triumphantes introducat. Constantię 9. Maij reparatę Salutis. M. DC.XXX.

Reverendiss. & Illusterriss. v. ccl.

Subiectissimus

Nec non NN. MM. VV. DD. nnnn

Addicctissimus & Officioffissimus

Io. Chrysost. Dernpergen. I. V. L.

DEDICATIO.

eis miserijs , & circumfignata crucibus.

Experimur id indies nostris temporibus: quibus tamē (Deo sint laudes) Principes & Præsides habemus, qui nobis possunt cōpati, quiq; magna sua providentia, dexteritate & vigilantia, potiorē tribulationum partem, vel à nobis avertunt, vel spiritualibus medijs in dulcedinem convertunt.

Inter quos cum vos non postremū, sed primum propemodū locum obtineatis, non sine solatio in hac potissimum Vrbe nostra viuimus: vosq; tanquā Duces, & Antesignanos à Deo ter Opt. Max. ob singulares vestras animi dotes, ac virtutes, prudētiā, mansuetudinē, pietatē, aliasque, tam in ecclasiastico, quā seculari statu, ad regimen præ cæteris Eelectos, & ad summū honoris & dignitatis culmē Euectos, postpositis quibuscūq; aduersitatibus, hisce vestre gloriose CRVCIS Insignijs, & vexillis, in via salutis præcedētes, prōpti & alacres sectamur, vestram Re. ^{issimā} & illuf. ^{mā} Celf. VV. ^{rasq;} DD. ^{res} tanquam vices Sumi Dei agentes; omni observatiā, cultu, & veneratione, prosequimur.

In quorū numero, vt me minimum agnosco: ita in eius rei fidem provirili mea parte V. ^{ra} C. ⁿⁱ VV. ^{rasq;} DD. ^{rasq;} hoc submissi obsequij miei pinguis,

DEDICATIO.

gnus, humili studio defero, & tam more p̄fato, quam devotissima mea in vos obseruantia admonitus, vestræ CRVCIS vexilla, meis hinc lucubratiunculis in fronte p̄figo.

Suscipite ergo easdē, eo, quo profluunt animo, & earum p̄fido, & auspicio in lucē emissas, vestrisq; Insignijs dicatas, & consecratae gratiōsē & benevole commendatas habete.

Deus ter Opt. Max. vestrē hoc CRVCI s vexillū, tanquam virgā & sceptrū principatus, & dominij vestri, in omni felicitate & prosperitate, Vobis cum ad NESTOREOS annos Salvū, Floridū, & Tranquillum conseruet, vosq; finito tandem hoc vitae vestre curriculo, post bonum certatum certamen, cum Apostl. corona Iustitiae adornet, & cum morigerō vestro Grege, in altera vita, æternæ suæ Beatitudinis participes reddat, inque magna illa Resurrectionis & Assumptionis die, ipsissimis istis vestris CRVCI s Insignijs, secum in regnum gloriæ suæ triumphantes introducat. Constantię 9. Maij reparat̄ Salutis. M. D C. X X X.

Reverendiss. et Illustriss. V. Et

Subiectissimus

Ne non NN. MM. VV. DD.

Addictissimus et Officiosissimus

Io. Chrysost. Dornifergentius.

AVDICIVM DOMINORVM ASSESSORVM AVLICI
Iudicij, &c. Wittenbergenis, vulgo inder Resolution, vnd bedencken
der verordneten Vice Hoffrichter vnd bensigt/ des Hoffgerichts/ auch
Decanis/ vnd anderen Doctorum der Juristen Facultet Hoher Schule
in Wittenberg/ de deridendis quæstionibus, & controver-
sijis monetariis, num. 19, nec non Molinæ.
ab ipsiusmet cit.

Wie aber eine / oder die ander particularis controversia jü
decidieren sey/ daß muß zuvorderst extenore cuiuscumque obli-
gationis, & facti circumstantijs genommen werden: Suntem
num hæc quæstiones magis facti, & voluntatis, quam juris.

Quo minus (air Molin. tract. de visur. q. 93. n. 717. pag. 876.)
mirum est, si Doctores haec tenus in his quæstionibus multum
dubitauerunt, tantoque longius errarunt, & intricauerunt,
quanto partim falsis fundamentis inhærendo, partim rerum
& factorum circumstantias negligentius expendendo, uni-
versam hanc facti magis, quam iuris materiam, ad certas
commentitias regulas astringere conati sunt.

Typographus ad Lectorem.

Sic dubitas Lector, quæ sit decisio iuris.

Cum reprobos nummos à debitore referre;

Hic deductæ legas, iuris distincta decore,

Æquo suffulta, ast & regulata lege.

Nam minima vñquævis, si circumstantia facti,

Recte expendatur, ius variare solet.

Sic ludez errat, si non benè ponderet omne;

Quod faciūm illustrat, dñeque iura petiunt.

Summaria.

Questiones de nummaris solutionibus, in omnibus iudicis & tribunalibus frequentes esse, n. 1.

Circa monetarium quæstionum decisio nem, diversas pafsim reperiri Doctorum sententias. & quare n. 2.

Affectio ad causam, judicium corruptit, n. 3.

Iurisconsultis, causis, ex æquo & bono, seu juris dispositione, nullo habito respectu rei, aut personæ decidendæ sunt, n. 4.

Quibus judicium de re aliqua, sive labore in studio juris suscep-
to committendum sit? n. 5.

Creditori licet exigere quod sibi deest, n. 6. & quidem licet exi-
guum, quid in solutione restet, n. 7. idque potissimum in contra-
ctu mutui, ibid.

Solutio in aliquo deficiens integræ non est, nec liberat solven-
tem num. 8, nec ea quæ facta est in moneta reproba n. 13. & qui-
dem, sive eam offerat, num. 21, sive deponat, num. 22.

Non solvit, solvens in moneta depravata n. 23. & quare n. 24.

Deprecatio monæ seu numismatum tollit bonitatem ex-
trinsecam, num. 25.

In contrahendo se quandoque licet decipere, & quare? num. 10.
& an idem obtineat, in foro poli, seu conscientiæ? n. 15. item in so-
lutione? n. 11, ubi quod non.

Aestimatio justa consistit in nummis ligæ imperii correspondé-
tibus, non in, cupro plus æquo, infectis, n. 14. & num. 16.

Aestimatio justa, an in fitteris obligationum, gratia demonstran-
di, an taxandi apponi videatur? n. 15.

Ius monetandi Statibus imperii privilegiatis tamen tantum
competit, quatenus monetam in æquo pondere cedunt, num. 17.
& 20. adeo ut alias poenæ se reddant obnoxios, n. 18.

Monetæ bonitas extrinseca debet correspondere intrinsecæ, &
ab ea descendere, n. 18.

Quæ sit moneta bona juxta definitionem Domini Beniam.
Leuber, de reduct. mon. n. 20.

Tot sunt præscriptiones, quot sunt anni? n. 24.

An differant non solvere, vel solvere moneta minus bona? n. 25.
ubi quod non.

Appellatione num̄i nō venit num̄us reprobis. n. 26. 27. & n. 29.
Non convenit juri æstimatione nummi, eum in finem facta, ut ea,
in damnum creditorum satisfiat. n. 27.

Notorium probatione non eget. n. 28.

Iustitia communis vis in quo consistat. n. 30.

Quatenus alter alteri obligetur, in contractibus qui consensu
periciuntur. num. 31.

Quod est in obligatione, est in solutione n. 32.

In quavis obligatione pecunia est certa n. 33.

Præsumitur quilibet consentire in praesentia, non futura. n. 34.

Consentient in aliquid scientes, non ignorantibus. num. 35.

Semel certa, non facile redduntur incerta num. 36.

Nō liberatur debitor, nisi solvat id, quod est in obligatione n. 37.

Creditor non tenetur recipere monetam minus legalem, aut
probam. 38.

Vbi eadem est ratio, ibi idem jus obtinet. Parium eadem est po-
tentia & natura n. 39.

An & quatenus solutio in moneta, seu pecunia ære contamina-
ta fieri possit num. 40.

Si moneta antiqua non exstat, solutio juxta ejus æstimationem,
in currenti præstanta est. num. 41. & an idem obtineat, si injuria tē-
porum, corrupta, vel depravata sit. n. 42. ubi quod sic, & ampliatur
ut n. 43.

Substantia quæ in bonitate intrinseca versatur seu consistit,
præstanta est. n. 44.

Creditor non tenetur solutionis loco recipere pecuniam, quæ
non habet publicam æstimationem n. 45. & n. 48. & num. 52.

In pecunia seu nummis attendi, & spectari debet æstatio per-
petua, non ad breve tempus tolerata, seu usualis. n. 46.

In quo consistat nummi genuini & probi essentia & substantia.
num. 47.

Creditor ad recipiendam pecuniam reprobam judicialiter cogi
non debet. n. 49.

An usus prævæ monetæ, contra Imperii constitutiones legitime
præscribi possit? n. 50. & unde depravatio monetæ suam ducat o-
riginem n. 51.

Moneta

Moneta annis superioribus, videlicet 21. 22. 23. usualis, non
fuit legitima. n. 53.

Bonitas monetæ extrinseca, debet correspondere, cum bonita-
te ejusdem intrinseca. 54.

In solutione tempus contractus spectandum esse, plurimis au-
toritatibus ostenditur. n. 55. & comprobatur editio monetali
Saxonico. n. 56.

In camera imperiali controversias monetales, non secundum
depravatum usum, sed juxta Imperii constitutiones decidi solere n. 57

Quomodo seu qua ratione debitoris, & ejus fidejussionis tolla-
tur obligatio? n. 58.

Reddere quid sit? 59.

An & quatenus solutio sit, quælibet satis factio consentiente
creditore? n. 60.

Acceptilatio quid. n. 61. ea tollituro obligatio n. 62.

Cuivis rerum suarum moderatori, arbitrarium est recipere mo-
netam pluris, vel minoris. n. 63.

Vbi nulla est læsio, ibi cessat actio & reffirutio n. 64.

In omnibus contractibus fundamentum generale, ex læsione
desumendum esse. n. 65. ampliatur ut ibid, nimurum, quod non
probata læsioree enormi, vel enormissima, vel tali, quæ jure obti-
net, excipiens excludat actorem.

Non ob quamvis læsionem datur restitutio ibid.

In minore cessat restitutio, si non probetur læsio. n. 66.

Et quid obtineat in Ecclesia. n. 67. item in majore 25. anni. n. 70.

Læsio ei probanda est, qui eam prætendit. n. 68.

Minoren præsumitur læsus, nisi is læsionem prober. num. 69.

Remedium l. 2. C. de rescind. vendit. tantu competet læso. n. 71.

Læso infra dimidium, de jure civili non competit actio. 72.

Absonum est, ut læsionem prætendat, qui lucrum captavit, aut
in damno non est. 73.

Restitutio in integrum locum non habet, in minore læso, ex
casu fortuito. n. 74.

Mutatio monetæ superiorum annorum, referatur à DD. inter ca-
sus fortuitos. n. 75. & à nemine prævideri potuit. n. 6.

Circa jus monetandi constitutiones in peric. conservandæ sunt.
n. 76. & quidem stricte ut n. 79.

Moneta superioribus annis usualis certis casibus, non indistincte fuit admiranda. n. 80.

Sub rogatum sapit naturam, sub rogati. n. 81.

Et quidem licet non eiusdem sit naturæ. n. 81.

Fides publica, seu indicatura in moneta, ut & usus communis an haec fuerit aliquatenus atténdēd^o, n. 83, ubi quod sic, secundum ci-

Pecuniae utilitas consistit, in usu & bonitate extrinseca n. 84, & 87.

Pecunie appellatione quamvis, non veniat moneta prorsus falsa & reprobata, secus tamen est in illa, que est expendibilis. n. 85.

Pecunia quare inuenta? num. 86.

Aestimatio est bonitas extrinseca. n. 88: & an ea, seu indicatura publica, privatorum pactis mutari possit? n. 89, ubi quod non.

Quævis dispositio ita intelligenda est, ne sequatur absurdum. n. 90.

Argumentum ab absurdo est validissimum, etiam cessante ad hoc allegatione, vel auctoritate, n. 91, & quare n. 91.

A quo removetur nosmen, ab eodem removetur titulus, vigor, & effectus, n. 93.

Quod nullum est nullum juris producit effectum. n. 94.

Observantia oportima est, quæ à communi practica sumitur. n. 95.

Sola observantia, an lites, & controversias monetales dirimat? n. 96, ubi quod sic, per cit.

Thalerus Imperialis juxta constitutionem Imperii, quanti sit expendendus, num. 97, & quomodo juxta observantiam & eorum modernum expendatur. n. 98.

Valoris pecuniae incrementum, quotidie ferè nonum, & quare. n. 99.

Contractuum citra læsionem notabilem celebratorum, vel dis-solutorum cassatio non facile in judiciis decernenda. n. 100.

Non licet principi Improbam monetam cudere. n. 101.

Precium aurii & argenti est juris gentium, num. 102.

Consuetudo legitima debet esse præscripta, n. 103, & quidem spacio decennali. n. 1, & aliis requisitis suffulta, de quibus num. 104, 105, 106, 107, 108.

Conclu-

Confuetudo circa cursum monetæ communem, superioribus annis non fuit valida.n. 109. & quare num. seqq. alio.

Confuetudo non rationabilis, sed contra leges expressas introducta, potius est dissuetudo & corruptela.n. 112.

Legitima consuetudo legem abrogat. n. 113.

An, moneta præcedentium annorum, vigore usus communis valuerit? n. 114.

Quæ sit differentia, inter usum & consuetudinem.n. 115; ubi quod differant, sicut causa & causatum, unde mores & usus sunt actus informes: consuetudo vero formis est, ibidem.

In probando usu non requiruntur ea, quæ in consuetudine.n. 116.

Usus non debet esse præscriptus.n. 117.

Mores possunt induci, à quolibet populo, non autem consuetudo.n. 118.

Consuetudo debet esse rationabilis: observantia autem & usus etiam non bonus valet, & quatenus.n. 119.

Consuetudo debet esse uniformis: observantia autem etiam quodammodo informis obtinet, ut num. 120.

Separatorum separata est ratio.n. 121.

Certis casibus licet principi, certam monetam minus probandum edere.n. 122. & 124. & qua conditione quo ve modo? n. 125.

Excessivus nummorum valor, à potioribus Imperii statibus toleratus fuit.n. 123. & 126.

Habens jus condendi legem: habet jus eam mutandi & abrogandi.n. 124. & 125.

Edicta monetaria Imperii, per tolerantiam usus depravati ad tempus, non fuerunt abrogata.n. 126. & quem effectum habeat tolerantia ista, n. 128.

Regulariter contrarius usus, & observantia legem facit.n. 127.

Quatenus usus & observantia faciat licitum, quod alias erat illicitum.n. 128. & 129.

Dolo & culpæ non censetur esse obnoxius, qui id facit, quod passim fieri consuevit.n. 129.

Au, intuitu constitutionum Imperii, integrum sit illis, qui jus monetandi habent, expensas in monetando factas

deducere? num. 130. & quid de consuetudine obtineat? n. 131. & an consuetudo illa sit laudabilis. n. 132.

Necessitas est legis expers n. 136. constituit per se legem. n. 137. eique omnia obtemporant num. 138.

Lex necessitati cedit, eique subiicitur. n. 139.

Creditoribus in iuris, non potuit intuitu obligationum, tempore quo proba moneta, in usu fuit, constitutarum, debitum in reprobata moneta solvi. n. 140. secus si volentes & scientes, ea que non læsi in solutionem factam, consenserunt. n. 141. & limitatur pariter num. 142.

Observantia & constitutiones magistratum novae, quod ad solutiones, in moneta aucta, aut minus argentea factas, non se extendit ad easus præteritos, sed futuros. n. 143. cū declarat, ut n. 144.

In primæ propositæ quæstionis facti specie, non agitur de eo qui certat de damno vitando. n. 145.

In dubio pro reo judicandum. n. 146.

In paritate probationis, cum reo, actor, causa cadit. n. 147.

Actor, si non probet suam intentionem, succumbit, etiam si Reus in se suscepisset onus probandi, nec tamen quicquā probasset. n. 148.

Negligentia imputatur creditori. n. 149.

Lex in dubiis, favet debitori. n. 150.

De damno vitando certans, favorabiliore est in jure, eo, qui lucrum captare intendit. n. 151.

Protestatio de repetendo id, quod sua interefit, quid operetur. n. 152.

Protestatio conservat protestanti jus. n. 153.

Ut vendor sciens verum valorem rei, contra emptorem non potest intentare remedium l. x. C. de rescind. vendit. n. 155.

Ita nec creditor, qui vere vel præsumptive scivit, verum valorem monetæ anni s. 1. xx. x3, currentis: n. 154. & n. 156. & 157. id que non attento quod enormissime fuerit læsus. n. 158.

Cuilibet licet rem suam deteriorem reddere. n. 159. & juri professo introducto renunciare. n. 160.

Lucra dolo & fraude, nec non cum detimento, & jactura proximi patra illicita sunt. n. 161. & 162.

Conditionem suam meliorem facere, sine damno proximi cuius licet. num. 163.

Stultus

Scultus censetur, qui cum potest, non captat lucrum. num. 164.

Facultates & divitiae, alter hominis sanguis dicuntur. n. 165.

Prodesse an quis sibi possit, alteri incidentur nocendo. num. 166. ubi quod sic, declara tamen ut hic.

Id pro disposito habendum, de quo si contrahentes interrogati fuissent, respondissent. n. 167.

Verisimile est id voluisse partes, quod egerunt n. 168.

Nedum veribus, sed etiam factis, voluntatem nostram declaramus. num. 169. & n. 170.

Signa quandoque æquipollent sermoni. num. 171.

Quod semel placuit temere displicere non debet. n. 172.

Factum proprium impugnare non licet. num. 173.

Debitor, quando offerendo pecuniam usualem, liberetur. n. 174.

Nihil interest omnino, quid factum non sit, an inutiliter. n. 175.

Argumentum à contrario sensu, in jure validissimum. n. 176.

An, & quo easu obtineat solutio, in moneta aucta, aut minus argentea facta. n. 177.

Prodigus furioso similis. n. 178.

Non obligat prodigus mutuum dando, aut mutuum accipiendo. n. 179.

Contractus nullus, pro infecto habendus. n. 180.

Prodigus, an, & quando mutuum dando obligetur, vel obligetur? n. 181.

Quomodo, & qualiter pupillo foenari liceat? n. 182.

Pupillus mutuum dare nequit. n. 183.

Idque quomodo accipendum & intelligendum sit, sive quando fallat. n. 184.

Regulariter mutuum pupillo datum, semper in ejus utilitatem conversum esse presumitur. n. 185.

Pecunia in contractibus quid praestet? n. 186. & num. 190. &c. p.

Tantundem quomodo quandoque accipendum sit? n. 187.

Error communis jus facit. n. 189.

Florenus renuis sive levioris notæ, si tantum in usu commoditatis utilitatisque praestitit, quantum probus, an ejus loco censendus sit? n. 190. & 191. ubi an florenus probus definiti debet ex usu, vel bonitate intrinsece, vel extrinsece taxata.

Dificilis est cognita differentia, inter probam & improbam monetam n. 192.

Argumentum ab æquipollentibus est validum n. 193.

Non refert quid ex æquipollentibus fiat. n. 194.

In dubio actus interpretari debet ut valeat. n. 195.

In minore non obtinet restitutio, etiam casualiter læso, quando contractus potuit ab initio ipsi esse damnosus, vel utilis. n. 196.

Argumentum à maiori, ad minus, validum. n. 198.

Invito creditorí aliud, pro alio solvi nequit. n. 199.

Argumentum à contrario sensu validissimum. n. 200.

Argumentum à contractu, ad distractum, est validum. n. 201.

Ea quæ inter contrahentes acta sunt, strictè sunt observanda. n.

202.

Pactis, circa solutionem initis standum. n. 203.

Mens potius, quam verba in contractibus spectanda. n. 204.

Ex sequentibus colligitur contrahentium voluntas. n. 205.

Nihil tam naturale, quam ut eo modo quid dissolvatur quo natum est. n. 206.

Creditor non tenetur acceptare solutionem, sibi damnosam. n. 207. & quid si eandem sibi utilem, licet in reproba moneta, ultro receperit, an ea contentus esse debeat? n. 208.

Quæ ab initio sunt voluntatis, ex post redduntur necessitatis. n. 209.

Factum legitime non debet retractari. n. 210. & quando etiam non legitime facta teneantur. num. 211.

Instrumentum notarii putativi, non veri, quatenus ratum sit? n. 212.

Protestatio quando admissa censeatur? n. 213.

Matrimonium quandoque contra leges, initum non irritatur. n. 214.

Sententia an, sub conditione lata teneatur? n. 215.

Servus quandoque circa solutionem, ipsi facta obligatur. n. 216.

Clericus fidei sacerdos, idoneus de jure non est. n. 217. & quando id, non obtineat? n. 218.

Muruum quandoque in casibus, prohibitis contractum valet. n. 219. & ibi remittit.

festes

Testes consanguinei & affines regulariter non probant. nū. 221.

Pater pro filio, frater pro fratre, vxor pro marito, si pars contra quam producuntur, non opponat, aut non excipiat, probant. nū. 222. & 223.

An partes possint consentire, ut probent testes, qui alias non probarent? num. 224. vbi quod sic. Et quid si tacite tantum consentient? num. 225.

An tacite vel expressè approbati reprobari possint? num. 226.

Iure suo, cum potest, non vrens, censetur renunciare eidem. nū. 227. & ampliatur, vt num. 228. & 229.

Exceptio non opposita ab eo, qui eam opponere potuit, reputatur, ac si nunquam fuisse in rerum natura. num. 229.

Creditor quare non teneatur recipere monetam reprobam in solutione. 231.

Ratione legis cessante, cessat lex. num. 232. & num. 35.

Cessante causa prohibitionis, cessat prohibitio. num. 233.

Concessum ex causa, secundum causam debet regulari. numer. 234.

Probatur decisio primæ questionis negativa auctoritate tam Theolog. quam Iureconsultorum. num. 235. num. 240. remiss. nec non auctoritatibus Edictorum Imperatoris, & aliorum Principum. num. 247.

Creditor ad acceptationem monetæ deterioris notæ cogi non debuit. num. 237.

Quando is, qui liberè acceptauit solutionem, regressum non habeat? num. 238.

Quilibet iuri pro se introducto renunciare potest. num. 239.

Solutio monetæ minus argenteæ, seu auctæ non semper recipi entibus fuit damnoſa. num. 241.

Florenus non debet computari ratione vſus nominalis, sed intuitu & respectu vſus realis. num. 242.

Is, qui ante hac recepit solutionem in minus proba moneta si raccuit, nec de ea non recipienda maturè protestatus fuit, eam bene & utiliter impendisse præsumitur. num. 243.

Illa sententia & opinio præferenda est alijs, quæ graviorum DD. auctoritate munita & fulcita est. num. 244. quæve secundum con-

scientiam, legibus & rationibus informata, ex æquo & bono deciditur num. 245. & pacem concordiamque dictat, num. 246.

Judici incumbit singulas circumstantias in decidendis causarum monetarium controversijs ponderare. Et inter alia illam, an & qualiter mutuum in reprobatione moneta datum in rem versus fuerit, num. 248.

Malevolis & contentiosis ansa litigandi præbenda non est, numer. 250.

Damnum sua culpa sentiens, aut iure commodove suo cum possit non, vtens, sibi, non alteri imputare debet, num. 251.

Nemo superioribus annis ad acceptationem solutionis deterioris notæ loco probæ monetæ invitus cogi potuit, 253.

Solutione in monera reprobatione à creditore sponte & ultro acceptata, vbi, & quatenus is contentus esse teneatur, num. 254. & num. 256.

Creditor sciens, volens, si probæ monetæ sine protestatione aut recusatione recipiat reprobam, regreßum non habet ad verius debitorem, num. 255. & num. 257.

In commercijs commutativis non mathematica, sed moralis obtinet, seu in praxi spectatur æqualitas, n. 256. & quare num. 258. & num. 260.

An & quatenus naturaliter se circumvenire liceat? num. 257.

A Equalia in contractibus quæ sint & reputentur, num. 259.

Modicum quandoque damnum in contrahendo sentire satius est, quam scrupulosa inquisitione æqualitatis individuum litium materiam fovere, num. 261. & quare num. 262.

Quantum obligatio virium obtiner tempore quo nata est, circa debitum solvendum: tantum quoque obtiner eiusdem obligacionis dissolutio circa idem debitum tempore solutionis à creditore acceptatum, num. 263.

Quod operatur propositum in proposito, id operatur oppositum, in opposito, num. 264.

Moneta annis 23, 22, 23, vsualis, licet non fuerit constitutionibus imperij conformis, fuit tamen talis, qualem necessitas & communis omnium usus ad tempus tulit, num. 265.

Mutui obligatio est certa, num. 266.

Mutui

Mutui lex, quo iure nitatur? n. 269.

In mutuo semper intelligitur reddendum esse eiusdem generis & bonitatis. num. 270. & quidem licet id expresse actum non sufficit. num. 271.

Mutui contractus est stricti iuris. num. 272. & ut sententia. num. 291.

Inter contractus bonæ fidei, & stricti iuris, magna est differentia remissive. num. 273.

In contractu mutui potissimum tempus contractus non solutionis spectari debet. num. 274.

Creditor consentiendo aliud pro alio recipere potest, aut in aliud genus contractus transfire. num. 275. & n. 284.

Re non amplius integra pœnitentiæ locus non est. num. 276. & num. 277.

Quod obtinet in contractu, idem obtinet in distractu. n. 278.

Contractus mutui dissolutio semel facta, ut & aliorum contractuum, facile & temerè impugnari non debet. n. 279.

Cauteela in receptione debiti quæ pro sit creditoris? num. 280.

An in contractu mutui idem prorsus in eodem genere & bonitate restituendum sit. n. 281. & an id, quod dicitur in eadem bonitate reddendum esse, sit substantiale, vel naturale mutui? n. 282. & an alter à contrahentibus pacto disponi possit? n. 283. vbi quod sic.

Naturalia mutui pacto immutari possunt? non autem substantia, num. 285.

Functionem eandem recipere quæ dicantur in genere suo? n. 286.

In contractibus stricti iuris minimæ lœsionis habetur respectus, num. 287.

Contractus mutui de iure civili est stricti iuris, n. 288.

De iure canonico omnes contractus sunt bonæ fidei, n. 289.

Quæ sunt stricti iuris etiam interpretationem recipiunt à iure communi, num. 290.

Sententia probat in quantum verba ipsius expressa sonant numeri. 291.

Sententia recipit interpretationem à iure communi, num. 292.

Mutuum gratis, & ex propenso animo profluere & dari debet. num. 293.

Mutuās, qui mutuum in prava , aut minus sufficientē pecunia aut valore recepit, sīca semel contentus fuit, regressum non habet, si damnum ex illa solutione non sensit, iuxta notata d.n. 279. & aliq. seq. & probatur editis monet. hic num. 294. allegatis.

Correlativorum eadē est ratio. n. 295. sed quando fallat. n. 303.

Dominium rei mutuatae transit in mutuatarium, num. 296.

Natura mutui quæ? num. 297.

Cui periculum cuiusque rei cedit, ei quoque ut commodum cedat æquum est, num. 298.

Lucrum sentire ex re, cuius nullum subest periculum iniquum est. n. 299.

Ex re aliena commodum, seu lucrum quereri aequitate consensaneum non est, n. 300.

* Nummi per se non fructificant, n. 301.

Interesse debet metiri ex parte creditoris nō aut debitoris. n. 302.

Differentia est inter illum, qui proprio suo facto & culpa sibi præiudicat, & illum qui nullo modo iuri suo renunciavit, num. 304.

Damnum diminutionis monetæ cedit moroso, n. 305 & n. 312.

Mora semper præiudicio & damno est moroso. n. 306. & n. 311. ampliatur, vt n. 307. 308. 309. vbi quod obtineat sive ia creditoris, sive debitoris, & num. 318.

Morosus furi aequiparatur, n. 310. damnum ex mora sentiens sibi non altari imputare debet, n. 315.

Creditor circa solutionem debiti sibi existantis, nullum debet sentire damnum, si culpa careat, n. 313.

Debitorum dolosorum malitia notatur, n. 314.

Dolus patrocinari nemini deber, n. 316. & 317.

Ai mutuarius loco reprobæ monetæ teneatur mutuatori redere probam quodam dictus mutuarius esset in magno lucro, mutuans vero in danno: n. 319. & n. 320. probatur affirmativa, n. 329. & n. 331. vbi indistincte videretur decidi, qui hanc sequantur, n. 334. 336. 337. 340.

Negativa dura & iniqua est, vixque recepta, n. 335.

Nemini iura cum alterius derimento duplex commodum concedunt, 320. aut lucrum, n. 326.

De damno vitando agens, favorabilior est eo, qui certat de luce captando, n. 321.

Com.

Commoda & damna an inter contrahentes debeant esse paria seu æqualia , n. 322. potissimum quando mutatio monetae spectat ad commune emolumendum , ibid. n. 323.

Damnum ex beneficio reportare,iniquum, n.324.

Facilius litigans seu agens à lucro excluditur,quam ut reus sine sua culpa damnō afficiatur,n.326.

Ratio naturalis,est instar legis,n.328 &sine lege sufficit,n. 329.330.

Aequitas quandoque rigorem iuris excludit, n. 331 r.

Summum ius aliquando summa crux , n.332.

Summo iuri,subinde error irrepit , n. 333.

In dubio a quior & benignior opinio, præferenda est rigerosiori, n.338.vt & illa,in qua ratio naturalis militat, n. 339.

**Mutuatajus læsionem prætendens, luculenter probare tenetur
quatenus mutuum vtiliter expenderit,& in quantum læsus fuerit,
n. 341.**

**In decidendis controversijs monetilibus naturalis æquitas spe-
stari debet,n. 342 & 345.**

Apices iuris,æquitati quandoque postponuntur, n.343. & 344.

**Index in gravioribus & intricationibus partium controversijs
quid facere possit secundum Cavalc. hic cir. n. 346.**

Pactis,an,& quatenus in contractibus mutui standum sit , n. 347.

Obligationis tenor in omni obligatione incipendus, n.348.

**Pactum de præstatione eventus futuri dubij,in munio quatenus
locum habeat? 349.& n.354.& 355.**

Novatio in mutuo an obtineat & qualiter,n.350.& 352..

Pacta quandoque illicium , faciunt licitum, n. 351..

**Regressus,an & quibus casibus detur creditorī contra debitorem,
qui debitum annis superioribus in moneta reproba seu aucta &
minus argentea solvit,n. 356.**

**Creditor qui debitum superioribus annis in deteriori moneta
vltro acceptatū , vel judicialiter aut extrajudicialiter exactū , sine
suo damno in rem suam vertit, ad supplementum agere nequir.
iuxta remiss. adducta hic n. 357.**

**Et quid in illo creditore, qui benef. l. & C.de ref. ven. renuncia-
vit obtineat? n. 358.**

Quid si constaret de inserta vel apposita clausula in instrumento:

vel quietantia, si quid plus valet donat. n. 359. 361. & 363. & quid in casu n. 360. quo nimisrum creditor haberet errorem? distinguitur, vt n. 361.

Qui sciens, volens recepit monetam deterioris notæ, nec eam recusavit, aut de iure suo protestatus est, regreßum & remedium l. 2. non habet, n. 364.

Idque nedum de iure communi, sed etiam in districtu Archiepiscopatus Moguntinensis, vigore Edicti monetalis, hic allegati, nu. 370.

Iuramentum, (cum clausula ex certa scientia) instrumento, vel quietantiae à creditore inferrum, an, & quatenus operetur, ne l. x. C. de ref. ven. locum habeat. n. 365.

Iuri suo renuncians, regreßum non habet, n. 366. potissimum quando renunciatio fuit acceptata. n. 367.

Quilibet est rerum suarum moderator & arbiter, etiam in abundantendo, n. 368. & 369.

Renunciatio, iusto errore facta, non tenet, n. 371.

Renunciatio iurium generalis, an includat renunciationem d. beneficij. l. 2. n. 372.

Renunciatio generalis non obstat læsioni enormi aut enormousimæ, n. 373.

Iuramentum, à minore, aut rustico, in renunciatione iuris sui prestitum, an & quatenus obligat? n. 374-375-376.

Soluto debito, si creditor sciens prudens, nullo iusto errore datum, instrumentum reddidit, vel dedit quietatiam debitori, regreßum non habet, iuxta remiss, alleg. n. 377.

Vt contrarium in contrario casu verum est. n. 378.

Læsio enormousima quæ? n. 378. & quæ enormous. n. 379, item quæ minima aut exigua? n. 380.

Annis superioribus potissimum. 21. 22. probabiliter omnes dubitarunt, an in relutione fortis capitalis creditor iure eam à debitor acceptare teneatur? n. 381.

Ultradimidium læsio, non tantum jure actionis, sed etiam officio iudicis, competit remedium. l. x. C. de ref. ven. 383. & non tantum venditori, n. 384. sed etiam emptori, n. 385. & quid in spe vendita obtineat, 386.

Com.

Competit ex quicunque contractus bonæ fidei. n. 387. etiam ja
stipulationem deducto. n. 388 & vel maximè in contractibus vltro
citroque obligatorijs. n. 389. & in specie remissive pluribus casibus
vt n. 390.

An. locum habeat in distractibus, & liberationibus, seu resolutionibus contractuum. n. 391. vbi quod sic.

Non obtinet remedium. I. & C. de res. ven. in omnibus monetarum
controversiarum casibus, quibus eius requisita deficiuntur. n.
392. *

Item in contractibus stricti iuris. n. 393.

Quietatio & renuncatio non semper in laesione enormissima
locum habet. n. 394.

Contractus & distractus judicantur eiusdem esse naturæ. n. 394.

Laesio etiam immodica, licet non ultra dimidium, nec de iure di-
vino, n. 395. nec de iure humano probatur, n. 396.

Scienter alterum in contractu notabiliter laedens, alterius ad repa-
rationem damni tenetur, n. 397.

In contractibus stricti iuris, quod nam remedium iutis loco. I. 2.
obtineat seu laesia competit. n. 398.

Modica laesio à iudice in contractibus bonæ fidei non atten-
denda. n. 400.

Contractus etiam quodammodo precio in æquali celebratus.
tenet. n. 401.

Et quid obtineat in distractibus seu resolutione contractuum.
n. 402.

Dolus si ab inicio dedit causam distractui, an is valeat? vbi n. 403.
vbi quod non.

Distractus, & contractus, judicantur eiusdem esse naturæ. n. 405.
& n. 414..

Persuasiones adversarij errori & ignorantiae æquiparantur: & so-
luitum alterius persuasione condici potest. n. 406.

Persuasiones sunt iusta causa restitucionis. n. 407. ex ijs dolus præ-
sumitur. n. 408 & quandoque plus nocent, quam coactio. n. 409.

Quando contractus est bonæ fidei, an etiam distractus sit bonæ:
fidei? n. 410.

Quid iuris, si dolus incidat in distractum, bonæ fidei? n. 418. vbi
quod

quod agatur ad supplementum.

Item quid obtineat, si dolus dederit causam distracti stricti iuris? num. 412. vel si dolus inciderit in distractum stricti iuris? n. 413.

Quando dolus factus non noceat doloso, n. 415.

Qualis requiratur dolus in contractu, & distractu, ad effectum ut obtineant, num. 403. & seq. dicta.

Volens stare contractui, alias de iure valido, is, contra quem dolus militat, potest; secus vero is, qui eo vsus fuit. num. 417.

Propriam turpitudinem allegans in sui favorem audiendis non est. num. 418.

Donare est perdere. num. 419.

Ius suum remittens donat. 420.

Interpretatio. nu. 421. contra presumptionem donationis semperfacienda.

An allegans propriam turpitudinem donationem à se factam infringere possit? num. 422.

Dolus nemini patrocinari debet. 423.

Dolus quot modis præsumatur remissive, num. 424.

Confirmatur deciso tertiq̄ questionis principalis auctoritate allegatorum huc num. final. sive 425.

Rationes

Rationes dubitandi circa præ- fixas questiones.

Inter controversias de numeris solutionibus, quæ pro facie ho-
diernæ Reipub. vix uberiorē hastenus obigerunt, in nostro
hoc Constantiensis foro, sive Consistorio, Iudicioq; e Aulico &
Vrbis nostræ, nec non quibusvis alijs Romani Imperij dicasterijs,
questiones in fronte prelhxæ, paritatione frequenter, in aciem ju-
ris vocari consueverunt, ut id indies quotidianæ praxis, & exper-
ientia locupletissime testatur. Cum vero circa earum decisio-
nes, (quæ propter circumstantiarum varietatem, quemcumque
etiam juris consultissimum, hodie modo in hanc, modo in aliam
partem facilime trahunt ac movent) non una omnium, sed di-
versa hastenus fuerit, & si opinio ac sententia; placuit pro captu
eadem hastenus in praxi sepius occurrentes, tam ex æquitate,
quam jure communi & Recessibus imperij, invictissimiq; Impe-
ratoris nostri Ferdinandi Secudi, aliorumque Principum emanati-
onis nuper mandatis monetilibus, de promptis rationibus & argu-
mentis, (in nullius tamē præjudicium, aut odium, sed solius veri-
taris indaganda studio & causa, salvog; cuiusvis melius sententis
judicio) decidere: bona spe frcus, quod eas sic in medium allatas,
& decidas, plenique, & vel maxime illi, qui remota, & seposita omni
affectione ad causam (ut quia forte vel ipsorum, vel suorum, qui
ipsis consanguinitatis, affinitatis, aut amicitiae arctiori vinculo ob-
stucti sunt, interest, ut in priori casu *Curtio Anguissola* consil. 3. lib. a.
objec. posteriori vero casu *Menoch.* conf. 94. cire. fin. proficeretur) & habi-
to respectu solius rationis naturalis, & æquitatis, nec non pacis &
concordiae, aequo sint animo suscepturn, & lecturi.

Siquidem in hoc proposito quantum ingenij tenuitas viresque
tulerunt, non habito respectu opinionis unius, aut alterius, 4
qui forte ob privatum aliquod lucrum, ac interesse, suam sententia-
m quasi ex *Amaltheæ cornu* conflatam ac de promptam confi-
mafe existimari posset, evidentibus tam legum textibus, quam
æquitate, & rationibus, nec non gravissimorum Doctorum aucto-
ritatibus, ad solius veritatis scopum collihuavi. Pro ut vigore justi-
tia juris consulto faciendum mœvet Dominus *Colhom.* conf. 29. #.
30. seq. vo. 3.

Judicium debene, vel male assicuto sine illis relinquo quo, qui non
comuni. Opinatis subscriptiunt, ac errantium multitudini se consoci-
ant, new in discut. suo academ. de mutat. monet. n. 17. eruditus asserit, &
intencionem suam declarat Dominus Rudol. Werner. succenturiant,
aut opinionem aliquam preconceptam & abortivam gignat, ut
solent illi soli libi placij: Sed qui id cum eod. Domino. Werner. id vo-
lunt, quod veritati, quod legibus, quod rationibus, quod æquitatibus,
quod naturæ, quod juri denique omnium gentium proprius acce-
dit, & conforme est.

Circa primam igitur questionem, videlicet an is, qui intuitu ve-
ditionis factæ, velex alio imili bonæ fidei, tempore, quo moneta
in optimo erat valore, celebrato contra eum anno 2.1. 22. 13. mo-
netam deterioris notæ non obtrusam, ultiro ac sponte, recepit, ea-
que non fecus ac probam utiliter expendit, & in usus suos con-
verrit, ad supplementum agere poscit contra debitorem?

Non leves aliquot se offerunt dubitandi rationes, suadentes:
primo intuitu affirmativam, videlicet posse creditorem, contra de-
bitorem ad supplementum agere.

Primo enim indubitatus juris est, quod liceat creditori exigere id
quod in solutione sibi deest. l. 9. §. 1. l. 27. l. 30. §. 1. l. 72. §. 5. de solut. arg.
l. 3. l. 12. §. 1. ff. commod. l. hæres 13. ff. de legat. Dominus Lindem. de mutu.
thes. 150. ubi ex superioribus à se traditis concludit, in nummis
tam in genere, quam in specie creditis, in bonitate, quam intrinse-
cum vocamus, imminutis, eum qui ante 20. annos, 100. florens,
vel Marcas probas mutuo accepit, non liberari posse leviores de-
preciatos solvendo, sed solutionem secundum estimationem, que
tempore contractus fuit, faciendam, & quad ei deest supplendum
esse. Adeo ut vigore prefectorum textuum etiam de minima
parte non solata conqueri liceat creditori. Et juxta Bart. in d. l. 27.
etiam liberatio non tantum non contingat: sed insuper juxta
Bald. ibid. in l. 27. tali casu, quando nimis in solutione aliquid
deficit, de jure totius rei solutio non censeatur rite facta.

Sed post reprobationem monetae, deest creditori bonitas ex-
attinseca: Tollit enim reprobatio bonitatem, quæ erat in valore,
cursu ac usu l. r. in fin. ff. de contr. empt. & l. ff. fit cori. numeros. ff. de solut.
Remun. Lemb. & reduci. monet. n. 62.

Nec obstar, sed licet, quod contrahendo se quandoque decipiat, ut ubi supra post alios notat D. Bentz. Lenf. num. 69.

Id enim proprius commerciorum arq; negotiorum utilitatem ac necessitatem obtinet in contractu emptionis & venditionis, juxta Dominum Dianer. de Justo rerum. precio de finienda. question. prima s. rede iugur. non autem in lo vendo. Dominius Theophil. Glareus in sua consuli. jurid. fund. z. cire. fin. pagi. 13.

Imo, licet de jure civili in contractibus, id obtineat: securus tamen est in foro poli. Francif. Arrem. l. si quis cum alteri. n. n. vers. quando ergo respondemus. ff. de verb. obligat. io. Petr. de Ferrar. in sua pract. in form. libell. in causa venditionis in verb. pro precio florenorum centrum. n. 2. Laurenti. Kirchou. in commu. opin. cent. q. conclus. 95. ubi de communis testatur ex Io. Hier. Cardin. Alba in suis lucubrationibus in Bart. in l. 2. C. de rescim. vendit.

SECVNDO. Quia solutio facta in moneta reprobata non liberat solvente l. eleganter 24. ff. de pign. act. Dominus Lind. super cit. ihes. 150.

Siquidem aestimatio consistit in nummis argenteis, non ærc contaminatis juxta glos. in l. 2. q. 2. verb. non potest. ff. de reb. credi.

Et aestimatio justa semper in obligatione, non demonstrationis, sed taxationis causa apposita videtur, juxta text. express. in l. cū dotem. C. solut. matr. Menoch. cōf. 49. n. 14. li. 2. Gradiett. conf. 887. n. 2. Fichar. cōf. 30 n. 3. vol. 1. Dominus Ernest. Cotho. conf. 34. n. 210. ex seqq. usq. ad n. 205. ubi hanc sententiani multis rationibus & auctoritatibus probat & contrarijs responderet.

Iusta autem aestimatio consistit in æqui ponderis moneta, convenienti nemirum cum materia & forma legibus imperii approbata, per ea quæ passim in omnibus constitutionibus monetalibus continentur, pro ut lex monetaria in Recessi. imperii anno 59. latæ, & subsequentibus Imperialibus comitiis & circularibus conventionibus, sub inde reperita fuit, & specialiter provisum, non dicere nulli principi aut statui alium valorem publicum imponere.

Quibus concordant juris civil. interpretes Bart. in l. qui falsam aet. Cornal. de fals. ex in l. cum aurum. de aur. ex art. legat. ubi notat, bonitatem extrinsecam regulariter debere ab intrinseca dependere, adeo ut nisi æquivaleat, delinquant, reique reddantur, qui formaram pecuniam detinente conficiunt, quam est argentum juxta Sichar. in l.

19. C. de solut. D. Berianum. Let. de reduct. monetar. n. 1. et seqq. ubi illam monetam bonam definit, cuius partes essentialis, pondus scilicet & valor, seu bonitas intrinseca & extrinseca juxta legem cuiusque Reipub. debita proportione, & sibi mutuo argento infecto, correspondent, ubi tamen pro verbis juxta legem imperii & jus gentium arbitrari, cum latius constet non posse Respub. immo nec principes etiam regale, seu privilegium monetandi libentes, sine causa, ligae & legi imperii minus correspondentes monetas cedere, ut luculentius ex constitutionibus imperii passim, nec non per Dominum Lindem. in dict. suis thes. de mut. constat potissimum th. 15. ubi nullum magistratum vel statum, sibi potestatem contra leges impetrii nummis valorem stabilem imponendi arrogasse ait.
- *20. Et ideo facta solutio in moneta minus proba, non liberat debitorem, sive eam obtulerit debitor. l. 41. s. 1. ff. de usur. & successib. sive eam deposuerit, juxta Alexand. in cons. 104. Statutum loquens l. 1. & ea quædicta sunt in secunda parte princi. civi. & criminal. meare non except. cap. 4. de except. lucri, cess. eiusq. requis. num. 129. & sentit idem Dominus Lindem. in thes. de mutuo (respondente D. Matthi. Kleist.). ibid. 116. dum inquit, quod si reprobatio ob depreciationem intrinsicæ bonitatis facta, nec deposita pecunia, accepta pecunia ad tempus contractus computatur, in bonitate responderit, non magis depositio, quam eorundem nummorum solutio, debitotem talem liberat.
21. Hinc non solutum dicitur, quod deterius solvitur Guid. Pap. decis. 493.
- *22. Adeo ut debitor, creditorem monetis reprobis solvere nequeat, etiam sub praetextu exceptionis præscriptionis, ut quia una, aut altera vice usuras annuas in hisce monetis, in solutum receperit creditor; cu tot sint præscriptiones, quot sunt anni. l. c. um notissimi. s. in ijs etiam C. de prescr. 10. vel 40. annor. Canonistæ communiter in c. cum olim causam extr. de censib. Gell. lib. 2. observat. 73. n. 1. & seqq. ubi præjudicia cameralia refert. Guid. Pap. decis. 406. & 209. dicens semper ita fuisse observatum in omnibus curiis.
- *23. Et ratio conclusionis principalis est, quia paria sunt non solvere, vel solvere moneta adulterina. Damhod. in loc. commu. par. ac. simili.
- Dena-

Denarius enim minus legalis sive probus, denarius non est glos. 26

belomnes. q. C. debaret, quam sequitur Platea m. l. circa medium C. de veter. num potest. lib. i. et eam Valdi elegantem dixit. Alex. conf. 194. Statuum lo- quens. v. 1. versi pro hoc hic ego li. 1.

Et inquit absonumque esset, si numerista inique aestimare-
tur, ut quis secundum illam aestimationem creditoribus suis , eo
meius satisfacere veller, aut posset, ut innuant ac docent ex Iuris-
consultis inter alios Caspar. Anton. Thessaur. tract. de augm. monet. n. 4.
ex Theolog. vero optime et discrete Ioan. Marian. Theol. de Societ. Iesu in tract.
de Inscript. Regis cap. 2. lib. 3. fol. 69.

Quod autem nummi Superiorum annorum (idelicat 21. 22. 23) . 27
non fuerint legibus & constitutionibus metalibus conformes,
cum per se sit notorium, probatione non eger, glos. singularis in cle-
ment. appellanti in verb. alias. de appellat. Bart. in Lass de except. Geil. lib. 2.
obser. 4. n. 21. & patet ex passim omnium ote tunc temporis jasta-
ris versiculis.

Nostra moneta sonat cuprū, nil possidetur.

Argentiq; nihil, Fucus & ipse Color.

Item

Adulterinos, haec tenus quos vidimus

Nummos, habent (verum fatebimur)

Nil, nuda præter nomina, & insignia.

Vix ergo monetæ nomine digni reputari poterunt isti nummi, 28
per text. in d. eleganter. 5. qui reprobos. ff. de pigno. act. Canonistæ in c. quan-
to. de jure jurand. Doue, in l. cum quid. n. 9. ff. si cest. pet. Albert. Brum. in tract.
de monet. partic. 2. n. 2.

TERTIO. quia in contrahendo subintelligitur ne deterius mihi 30
reddas. Ea enim justitiae commutativæ vis est, ut in constituen-
da rerum æqualitate, quæ ad vitæ humanæ usum & commodita-
tem pertinet, tantum in alterum conferas, quantum ab ipso reci-
pis. per text. expre. in. l. 3. ibi, nam in contrahendo, id agi intelligitur,
ut eiusdem generis & eadem bonitate solvatur, quæ datum est. ff.
de R. C. et idem Preside R. P. Gregorio de Valent. Societ. Iesu Theol. in suis

Theſis de diſcernenda humanorum contratti. Iuſſit. & iuſſit, quas pro licen-
tia Theologicae laurea conſequēda defendit, & propoſuit Revere. P. Paul. Vizan. eiusdem Societatis Iesu Sacre Theologiae Bacea-
laureus formatus cap. a theſ. x.

31. Et juris est exprefſi, quod in contractibus, qui cōſenſu cele-
brantur, alter alteri obligetur in id, quod alterum alterius ex bono &
sequo präſtare oportet, etiam de eo nominatum non convenerit
l.7. Negot. geſt.

32. QVARTO. Quia quod est in obligatione, est in ſolutione, per not.
33. a Sichar. conf. u. n. 40. de contract.

Sed in obligatione eſt pecunia tempore obligationis uſualis &
33. certa argum. l. 3. de in lit. jurand. l. ſtulationum quedam 74. ff. de verb. obli-
l. l. ff. de condic. triti. Molin. de uſur. q. 9. n. 29. ibi tertia ratio. & n. seq. fi-
quidem cōſenſus in p̄fēſens tempus, & auctum p̄fēſente cōſenſu
34. tur directus. l. 6. ff. de aur. & arg. leg. & ideo contrahentēs aliter con-
ſentire nequiverunt, quam tunc. Torsis ſciverunt, cum non i-
gnorantium l. cum Aquiliā. ff. de tr. 14. & l. ſi per errorē. ff. de juri diſt.
l. ſi frātres C. de pag.

Sed ſcientium & intelligentium cōſenſus, reputetur validus
per teſti. l. 2. C. de contrahend. empt.

Vnde ex hac aſſumptione probata infertur, quod cum obliga-
tio & pecunia tempore contractus fuerit certa, ſuperveniente mu-
tatione incrementi, vel decrementi valoris monetae, non mutetur
ſed maneat; quæ enim ſemel certa & firma fuerunt, ex poſt facto
36. incerta fieri non poſſunt. Juxta Dominum Matth. Berlich. conclus. 38. tot.
n. 6. pract. conclus. Iacob Butigari in ſua diſput. quidam Colinus Ball. conf. 199.
n. 1. volum. 1. Franciſ Ant. conf. 84. verſic. cum ergo n. 1. Erneſt. Co. hum. conf.
36. n. 162. vol. 1. Bradel. de monet. li. 2. c. xp. 2. n. 4. ſub. fin. & ejſi text. in l. Rutilia
Polla. ff. de contrah. empt. l. 1. ſi ita eſſe. ff. de aur. & argen. legat. per conſe-
quens etiam creditori a debitore pecunia certa, non ita incoſtantis
& variabilis ſolvi potuerit aut debuerit, cum non liberetur debi-
37. tor niſi ſolvat id, quod eſt in obligatione pr. iuſſu. quib. mad. tollatur
oblig.

38. QVINTO facit argū. Labeo & Sabinus ff. de verb. ſignif. ſi enim ibi,
illius teſtus in intuitu, res corruptæ pro reditū prioribus non ſunt
habendæ; in ſimilitudine demque ratione moneta corrupta & ære co-
gaminata creditori, pro ptoba non eſt recipienda. Eadem

Eadem enim in moneta, quæ in rebus cæteris militat ratio: ex. 39
pediti autem juris est, quod ubi eadem est ratio, eadem obtineat
iuri dispositio, cum parum sit eadem natura & potentia Bald. Cr.
Paul. de Caste. in L aduersus. in pulchra questio. C. si adverius rem iudic. Everb.
in loc. a pari. 14. n. 2.

SEXTO prædictis accedit, quod licet cœcedatur, solutionem in 40
moneta ære contaminata fieri posse, ea tamen proportionabiliter
facienda sit, ad aestimationem nimirum antiquæ, seu illius tempo-
ris, quo obligatio cœpit. Dominus Wern. in discurr. suo. academi. de mutat.
monet. iusq; solut. n. 39. Gabri. commu. cōclus. lib. 3. tit. de solut. & liber con.
clus. eorū. n. 19. Et ita etiam iuris consalt. academi. Lipsiensis rescripserunt 16.
Iul. anno 23. videlicet, quod si moneta antiqua (ut pote, Thaleri Im-
perialis mutuo dati) haberit possunt, præstandant in specie, sin mi-
nus, ejus aestimatio habito respectu bonitatis intrinsecæ, ut eos ad
hoc citat Dominus Berlich. p. conaluf. 36. n. 7. & n. 18.

Hinc si ob imminutam vel corruptam materiam, nummi, vel in 41
totum, vel pro parte reprobati sint, debitor non liberatur, nisi aesti-
mationem ad tempus contractus redactum præster. Dominus Lind. in
tratt. de mut. & prpositis de eo th. defensis à Matthi. Kleist. thess. 165. posse.
cit. à se ibi Brun. & Andr. Koll. exercit. x 8. n. 29. ubi idem Dominus Lindem.
hoc obtinera ait, tam in nummis certorum corporum, quam in 42
quantitate seu florenis, libris, aut marcis creditis.

Semp̄enim substantiam (quam in bonitate intrinseca. consi- 43
stere docet) præstandum esse comprobat, ita ut ea præstita, debitor
liberetur juxta. Bart. in l. Paulus ff. de solut. canonist. in c. q. canto. de jureju-
rand. Vivi. in voce mon. ta. Tuscus thom. 5. litt. M. cōclus. 349.

SEPTIMO pecunia, quæ non habet in rudi massa, quantū in ef-
figinta, sive quæ non constat publica aestimatione, non est recipi- 44
enda per text. in l. 1. C. de vet. num. pot. lib. ii. ibi debiti ponderis sint, & speciei
probe, l. cum affirms 8. ibi. datorum certæ quantitatib. C. de liber. caus.

Cum in ea perpetua aestimatio inspici debeat, non ea quæ ad 45
certum tempus inducitur, vel toleratur, per text. in l. 1. in princi. ibi pu-
blica & perpetua estimatio ff. de contrah. cōpt. l. 3. ibi cum certa sit nummorū
estimatio. ff. de in litera jurand. l. 3. ff. de eo quod cert. loc. unde incertæ æ-
stimationis, non videtur habenda esse ratio.

Nummi siquidem genuini substantia non in sola incerta, pro u- 47
nius.

nus, aut alterius principis arbitrio imposita, & subinde variante: sed in iusta Symmetrica bonitatis intrinsicæ, cum ex iris feca bonitate universalis legi imposta potestate constituit, ut testatur de vera & genuina mutui, & nummi e sentia Donatus Lindem ibes. 109. 1 effō-
dente D. Matthia Kliest. Dominus Koppen decif. 2. num. 4. ubi docet, cre-

ditore qui non teneri acceptare pecuniam reprobatam, seu deterio-
rem, a quo minime etiam dissidet D. Lindem. d. loc. th. 180. dum in-
qui deprivacionem monitarum in bene constitutis judiciis mi-

ni me attendi, nec damno creditorum, utpote quorum culpa nul-
la intervenit in commido aut detimento cedere debere, juxta tra-
dit. à Molin. quest. 100. n. 109. David. Müller ad confit. Saxon. p. 2. confit. 28. co-
thom. confit. 6. n. 8. Pruckmann. confit. 1. volum. 2. redditi que citata thes. 103. ra-

tionem inquiens dictam legem, & ligam monetariam constitutio-
nibus imperii, nulla unquam præscriptione justa, nec contraria le-
ge, vel legitima consuetudine sublatam aut mutatam esse: sed va-
riationes modernas monetarias, ex manifesto Regalis monstundi
ab usu, & collybiatarum improbitate contigitisse.

Hinc monera, ut expendi, & à debitöribus scilvi creditoribus
possit, deber esse æqui ponderis & valoris, sive constitutionibus
imperi monetalibus conformis, hoc est debito modo correspon-
dere materia & ponderi, ut docet Caspar. Ant. Theſ. dd. Aug. Et var. mo-
net. part. n. 6. Et est. text. in l. 1. C. de Veter. num. pot. lib. 1. ibi, ut debiti ponde-
ris sint ex speciei, cum affirmes sibi dato numero certe quantitatis C. de liber.
caus. cum simul super cit. Imper. confit.

53 Indubitatim vero est, pecuniam superioribus annis usualem
non habuisse publicam aestimationem legibus & constitutionibus
imperi conformem, ex predictis, & alias lippis & consortibus no-
tum est. Cum non edicto perpetuo recepta, sed solummodo per
committentiam necessariam, & ad tempus tolerata fuerit. Panorm. 1-
tat. à Covar. in collat. vet. nummis. cap. 7 n. 4. ad fin. Paulus in l. precia 53. §.
fin. ff. ed. Tolci, ubi inquit, non ex momentis temporum, nec ea,
quæ raro accidat caritate, precia constitui. Multo ergo minus in-
certa illa numi indiesq; varians expositio, pro vera aestimatione
haberi debet.

54 Ideoque pluvis aestimari non debet materia cusa seu sigillata,
quam materia rudis & infecta, juxta Farim. de crim. laef. majest. q. 11. f. in-
f. a. t. I. Andre. Kohl exerci. 8. Dominus Bocer. de moct. n. 5. Sep-

SEPTIMO. Quia in solutione tempus contractus spectandū est, ⁵⁵
ita ut hæc sententia, nedium infinitis auctoritatibus DD. sed etiam
innumeris diversorum judiciorum, potissimum vero Cameræ
Imperialis præjudiciis firmata & stabilita sit, de quibus (ne frustra
ijs pagellas repleamus) videte licet Bartium, Andream Kohl, vol-
marum, Arigonem Feserum, Petreum, Hillerum, & alios qui de
re monetaria suppresso nomine scripserunt, & **Dominus Lindem.** de
mut. thes. 146. ubi citat edictum monetale Anno 1568. ab inferiori ⁵⁶
Saxo-gico circulo promulgatum, quo expresse caveatur, ut tam in
grossis, quam minutis nummis bonitas intrinseca, quæ tempore
contractus fuit, attendatur, pro ut ibidem ejus verba formalia re-
fert, & illud ipsum, non solum novissimè in circulo Inferioris Sa-
xoniæ Anno 1521. per majora comptobatum esse: Sed etiam
quotidie in dicta Camera Imperiali secundum hanc sententiam,
pronomiari attestatur. Dominosq; Camerales ipso facto suo, se nō
ex usu, contra constitutiones Imperii pravis moribus inducto, sed
ex lege Ferdinandica nummos censere, & quæstiones monetari- ⁵⁷
as decidere docet, dum salario sua in proba moneta exigunt, spor-
tulas, & expensas, imo & credita partibus litigantibus adjudicant,
ut idem innuit tam experientia, & praxis Cameralis, quam ubi su-
percit. **D. Lindem. thes. 148.**

Rationes decidendi.

Istis tamen & similibus rationibus dubitandi, licet satis apparē-
tibus non attentis, aut obstantibus, contraria sententia in præ-
fenti facti specie verior, & juri æquitatique conformior est, ut ex
sequentibus decidendi fundamentis, responsionibusque, ad argu-
menta seu rationes dubitandi constabit.

P R I M O enim explorati juris est, quod si solvatur id, quod de-
betur, vel aliud loco illius consentiente creditore, omnis tollatur ⁵⁸
obligatio, rā rei principalis, quam fidejussoris, ut post text. docet An-
gel. & DD. in princi. insti. quib. modis tollatur oblig.

Liceret enim reddere (juxta Seneçam lib. 7. benef. cap. 19. & Do-
minum Wolfgang. Hiller. in consil. suo monet. super quæstione, ob eis

schuldner seinen Gläubigen / der ihm vor diesem mit guter gangbarer
münz Löhnenweise aufgeholsten mit gesteigerten bezahlen fände? num.
42.) sic id, quod debes, ei, cuius est, volenti date.

Nihilominus non tantum si reddatur à debitore id , quod de-
bet, sed etiam aliud ejus loco consentiente creditore , obligatio
dissolvitur per supra alleg. & infra dicenda.

Vnde in præsentis primæ quæstionis facti specie , (in qua præ-
supponitur nedum protestatum fuisse ratione oblati debiti, multo
minus, illud recusat, aut competenti in loco depositum
fuisse) indubium est, creditorem in solutionem sibi factam con-
fuisse, eumque si non id, quod ipsi debitum fuit, saltem aliud ipsius
loco, lubentem, sine detrimento suo, recepisse.

Id enim arguit tam acceptatio ipsius, quam factum , videlicet
quod desuper non obtrusam, sed sponte & ultro à debitore rece-
ptam solutionem in rem suam verterit.

60 Vr. jure hoc loco dici possit, quod solutio sit , quælibet satisfa-
ctio, si creditor consentiat, ut constat ex decif. Rot. Genue. quarta nū.
n. ubi. vid.

61 Hinc accepti latio, licet imaginaria sit solutio §.i. Inst. quib. mo-
dis tollat. oblig.

62 Tantum tamen in jure habet favoris, ut acceptum ferens obli-
gationem dissolvat. glos. in l. i. §. non autem de exercit. acti. cum similib.

63 Eadem igitur ratione, vel donationis, vel spontaneæ remissio-
nis gratia, potest quis monetam pluris, vel minoris expendere , &
recipere juxta Albert. Br̄n. tract. de monet. partis. 8. vers. quod intelligo.

64 SECUNDО. Quia ubi nulla est læsio, ibi non datur actio , aut
restitutio. per text. in l. verum. §. sciendum. ff. de minor. l. si voluntate. in fin. C.
de refind. vendit. c. constitutus in fin. de refit. in integr. Siquidem in om-
nibus contractibus, cum lites, circa monetarias solutiones oriun-
tur, generale fundamentum ex læsione desumendum est, adeoque

65 cuiusque damnum exacte, & accurate ponderandum , & læsio ex
quovis negotio proveniens, alterutrius contrahentis, qui de dam-
no vitando certat, consideranda est , juxta Dominum Theophi. Gleich
recht in discurs. suo monet. pagi. mibi. 8. & 9. sub §. General fundament. Do-
minus Wern. in discurs. Acad. de mut. monet. q. 2. n. 1 f. circ. fin. in illis ver-
bis, quia cardo flatus controverbia in eo verlatur, utrum pars in
dam

damno sit, vel non, ut fundans se super læsione enormi, vel enor-
missima eam nedum probare teneatur. Si mon. de Pret. conf. lib. 2. vo-
lum. i. Francis. Vivin. in Syll. opini. comm. in opini. § 03. post prim. lib. 2. &
cit. loc. Dominus Werner.

Sed etiam ea nō probata, adversarius quo ad restitutionis in in-
tegrum exclusionem, fundatam habeat intentionem. Ioan. Baptif.
Cæphal. conf. § 1. n. 23 volum. 5. inter consilia Cæphallieijus genito-
ris, quem etiam refert, ubi supra cit. Vivin. decis. lib. 3. decis. 437. i. 7. ad-
dens hoc ad eo esse expeditum & receptum, ut opus sit non tantū
læsionem ipsam probare, sed etiam talem, quæ non pene sit modi-
ta, quæve jure, & realiter sit considerabilis, cum secundum omni-
um scribentium opinionem restitutio non detur, pro modica læ-
sione juxta cit. & allegat. ab Anton. Gabri. conclus. i. de restit. in integr. n. 2.
li. s. comm. opin.

Imo restitutio ne minori quidem conceditur, nisi se læsum pro. 66
bet, ut communem testatur Senatus Pademont. decis. 1 f. Roland. a
Valle. conf. 10. sub. n. 15 vers. in terminis li. 4. cum ibi citat. nec Eccles. hæc cū 67
dilecti. de empt. & vendit. c. ad aures. de reb. Eccles. non alienam. ibi q. glos. fin.
Calderin. eons. §. de rerum permut. Guid. Pap. q. 157. laf. in conf. 54. col. 7. circ.
med. Mascar. de prob. con. 952. n. 6.

Tum quia se læsum dicens, probare id debet, cum sit fundamen- 68
tum suæ intentionis, glos. & DD. in L. 2. C. de rejcim. vendit. Joseph. Ludo-
vi. conclu. 14. vers. infertur 1. 10. l. quo i si minor. §. non semper. ff. de minorib.

Tum quia læsio in minore non præsumitur, nisi probetur, l. nam 69
& postea §. si minor ff. de jurejurand.!. verum §. item non refutatur Tiber. De-
ci. respon. 15. n. 24. li. 1.

Ergo mullo minus in majore, cui cessante læsione restitutio nō 70
datur, juxta prealleg. & d.c. restitutus in fin. de restit. in integrum.

Ve nec in præsenti casu remedium l. s. C. de rest. Vendit.

Siquidem illud non competit, nisi læso ultra dimidium. Covar. 71
c. quamvis. s. part. §. 4. n. 11. vers. secundo principaliter consituendum est, de
reg. jur. in s. Dominus Fridericus Martini lumen juris singulare, &
in Academia Archiducali Ftiburgi Brisgoic, Professor Excellen-
tissimus, Præceptor meus honorandus, in tract. suo de annu. cens. capi.
3. num. 114.

Imo de jure civili, ne quidem infra dimidium læso actio datur, 72

ut per d. l. s. cum alijs cit. loc. docet prefat. Dominus Fridericus Mart.

73 Multo ergo minus in praesenti casu. Siquidem cum ratione pugnat, ut is se laesum dicere, aut prætendere possit, qui id, cuius gratia se laesum ait, in utilitatem suam vertit.

TER TIO. Si casu fortuito laesus non restituitur, etiam si minor sit juxta, l. verum. s. si locupleti. ff. de minor. & Dominum Fachi. controvers. juris lib. I. cap. 51. lutt. E.

Pari & fortiori ratione creditor, in casu praesentis quæstionis
75 (etiam contra facti speciem dato, quod laesus esset) minime restituendus est, cum causam hanc mutationis monetæ, inter casus fortuitos referri constet per DD.

Siquidem nulli hominum unquam, vel per somnium, excessivus iste nummorum valor obrepere potuit, & casus iste, videlicet valoris excedentis, & hinc emergentis damni, usque ad eo excessivus fuit, ut ne Apollini quidem, ex tripode eum prædiceti, fides habita fuisset, ut post iuris consultum, lenes in consilicium quedam, in causa, C.V.T. scripsit Dns Theo. Gleichr. in suo discurs. de re mon. p. 12. mibi 47. inferendo, quod ideo casus iste, inter fortuitorum referendus sit, quia ne humani ingenii acumine, etiam prudentissimi & per spicacissimi provideri potuerit.

77 Multo ergo minus obtinet restitutio, ubi omnis cessat laesio, per dicta supra passim. potissimum. n. 64. cum seqq.

78 QVARTO. Quia licet nummi juxta constitutiones Imperii cudi, & expendi debuerint, Dominus Matt. Col. p. 1. de process. execut. cap. 10. num. 7. & notat. supra num. 14. & seqq.

Adeo ut bonitas utraque justa, & symmetrica proportione adunata esse debeat. Novell. Leon. 52 §. ea propter.

80 Nihilominus, cum illa moneta superioribus annis currens, in omnibus passim contractibus, negotiationibus, & commerciis, ex permissione magistratum, & usu populi ad tempus tolerato, in locum probae subrogata fuerit, dubitari nequit, quin si non in omnibus indistincte, saltem præcærteris, hoc nostro casu, (quo nulla intervenient laesio) obtinuerit. Cum certum sit surrogatum, sapere naturam surrogati sext notabilis in l. 1. §. haec alio. & ibi Bart. ff. qui testam. liber esse iuss. fuer. & in l. si eum B. qui injuriarum. & ibi glos. & Bart. & DD. H. si quis cautio. & in l. unic. §. 1. & ibi Cyn. Bald. Salye. & D.C. de rei

et Vxor acti Dominus Nicol. Ever. in loc. legali & xx. à risurrogationis nū. i.
ubi id ampliat obtinere, quamvis surrogatum sit alterius naturæ. 8*

quam est illud, in cuius locum surrogatur, & mones id esse menti-
tenendum.

Ideoq; cū n edū hoc tempore, sed etiam annis superioribus li-
berum cuivis fuerit, juxta valorem communem & currentem,
(potissimum quando ex illo contractu, se minime læsum sensit)
contrahere, bonitas monetæ extrinseca, non tam secundum cha-
racterem impressum, quam secundum usum, in populo spectanda 8;
fuit, juxta Dominum Thoophi. Gleichrech't im discurs. suo monet. sub §. Gene-
ral fundamēt. circa princ.

Cui astipulatur Oltre conf. 168. circ. princ. n. 3. & 4. pariter sentiens
utilitatem pecuniae consistere in usu, & bonitate extrinseca, dum 84
citato loco rationem subdendo inquit, quia communis usus ha-
bet, cum per pecuniam, quis vult rem aliquam æstimare, qua om-
nia æstimantur l. si ita fidejussorem. ff. de fidejusso. non dirigit conside-
rationem ad intrinsecum valorem pecuniae, sed ad usualem & cur-
rentem, ut expresse patet ex text. l. 1. ff. de contr. empt. ibi cuius publi-
ca æstimatione difficultatibus permutationum.

Hinc licet DQ. in c. quanto extr. de jurejur. per illum textum con-
cludant, pecuniam reprobam pecuniae nōmen non mereri, intelli- 85/
gendi sunt de illa pecunia, quæ adeo est falsa & reproba, ut nullatenus sit expendibilis, non autem de illa, quæ est expendibilis &
usualis, quæ communi utentium more, & usu tantum quis emolumenti consequi potuit, quantum proba, ut etiam sentire vi-
detur, Tiraq. de retract. Lignagier. §. 1. in glos. n. 11. & 12. & seq. Domi-
nus Benjamin Leuber. de reduc. monet. n. 14. Domin de S. Geni. conf. 137. u-
bi inquit, quod pecuniae bonitas consideretur respectu præalentis
æstimationis, cum sit inventa, ut æstimet alias res, d.l. 1. ff. de contr. 86
empt. ideo debere attendi valorem pecuniae, pro quanto expendi-
tur, & appetietur tempore solutionis, pro ut etiam, quod in hoc 87
consistat numerorum bonitas voluerunt, mol. & Alexand. in l. penult.
§. mancipia. ff. solut. matri. Bald confil. & 69. ubi æstimationem dicit esse 88.
bonitatem extrinsecam, per text. in c. 2. art. de maled. cum gloss. usualis. &
in clom. & de deci.

Et quod ista æstimatione, seu fides & publica indicatura, ne priva- 89

torum quidem pactio immutari possit, senserunt viri quidam Do-
ctissimi, teste Domino Cothm. conf. 36.n. 192 per texum l. 1. n fin. princi-
ff. de contrah. empt. & vendit. l. 1. C. de veter. numi. p. 11. Alberi. in
l. eleganter. s. qui reprobos ff. de pignorat. adi. Alber. Brun. tract. de monet.
lim. 8. n. 6. vers. quod dixi.

90 Et hunc intellectum DD. (potissimum, ubi cessat læsio & dolus)
verum esse, dictat ipsa ratio, quæ vult quamvis dispositionem, ita
intelligendam & accipiendam esse, ne inde absurdum sequatur,
ut hoc argumentum tanquam validissimum comprobar, Nicol.
Ever. in topi loc. 2, ab absurdo, idque adeo firmū esse dicit, ut proce-
daret iam si non allegetur auctoritas, juxta Ponor. in 1. iustum de rer.
perm. eo quod sumatur à naturali discretione.

Demus enim monetam superioribus annis usualem indistinctè
pecunia nomen non meruisse, quid sequetur: ab ea removendū el-
se titulum, vigorē, & effectum, à nullo. & ibi Odofred. & Bald. C. de fer.
l. diurnos. juncta glos. C. de frument. Ever. in topic. loc. 4. ab Etymolog. n 1.
Si hoc? an contractus ea pecunia celebrati valebunt? an negotia-
tiones & commercia subsistent? an salario, & soluti census, & quic-
quid horum actuum contractumve fuit vires obtinebunt?

94 Si nullam dicamus pecuniam fuisse nullove loço eā ponamus,
nullum juris producer effetum, l. 4. 6. condemnatum. ubilas. de re judi.
Roland. à Vall. conf. 63. n. 23. lib. 1. cons. 4. n. 29. lib. 4.

Ne igitur in tot inconvenientia prolabamur, & necessaria om-
nium pene Rer. publicarum, & statuum confusio sequatur, litium-
que omnino nullus sit finis, dicendum est monetam superioribus
annis usualem, certis casibus, & vel maximè, ubi non notabilis, aut
profus nulla (ur in casu praesentis questionis) subfuit læsio, obti-
nuisse, cursumque & usum circa ejus expensionem, & receptionē
attendum fuisse.

95 Optima enim observantia est, quæ à cursu & usu communi, seu
practica sumitur, ut post Bald. notavit. & voluit Gravett. conf. 158. n. 2.
Deci. conf. 44. u. 13 Menoch. de arb. judic. cas. 199. n. 1. Ioseph. Ludo. com-
mun. conclus. 38. n. 17.

Et idem Gravett. late. cons. 8; 6. n. 10. usque ad finem, inquit, foliam
observantiam fecutam tollere omnem dubitationem, in materia
monetarum, & idem ait in cons. 887. n. 4. Menoch. cof. 40. n. 20. & seqq.
Gabri.

Gabri. in conclus. 64. n. 7. ubi allegat. Bald. Imol. Aret. Rom. Panphr. & alios.

Hinc licet legibus monetaribus sive recessibus & constitutionibus Imperii optime salubriterque cautum, & dispositum reperiatur, ut justus imperialis Thalerus, non pluris expendatur, quam 97 17. baziis; usu tamen propemodum, in triplo circa bonitatem extrinsecam, seu aestimationem auctus videtur, et sic depravato nostro seculo experientia testetur, quod per aliquot annos indies, fere pecunia novum acceperit valoris incrementum, adeo ut ille magis in privato mercatorum arbitrio, quam publico magistratus, jus monetae cvidendae habentis, visus fuerit positus esse directorio.

Iuxta observantiam igitur, si currenti moneta citra singularem partium laesio nem contractus initi aut dissoluti sunt, retractandi temere non sunt, idque propter tolerantiam, ut etiam sensisse videtur, Rudolph. Werner. in discurs. academ. monet. num. 24.

Licet jure meritoque (extremæ necessitatis casibus exceptis) 200 DD. paſsim concludant ac probent, principi non magis licere improba cudere numismata, quam occidere, aut graffian, sive que à jure gentium, quo auri & argenti precium constitutum est, disce. 201 dene, nisi principis nomen amittere, & falsæ monetae fabricator, quam princeps appellari malit. juxta Bodin. de repub. lib. 6. C. 3. quem ad hoc refert idem Dominus Rudol. Werner. in discurs. suo de re monet. 6. 202

Nec obstat si dicatur, aut objiciatur consuetudinem superioribus annis coſtitutionibus monetaribus Imperii adversare, nullarum fuisse virium, eo quod legitima consuetudo requirat primo, ut sit præscripta, per text. in c. fin. de confus. & l. diurna. 33. ff. de legib. 203

Et quidem spacio tot annorum glos. & DD. in d. l. de quibus in verb. in retrait. C. de leg. tot. tit. C. de præscript. long. temp. 6. 1. Inſtit. de usaq. An. ton. de Butri. & canonifile communiter omnes in d. c. fin. de confus. Dominus Obrecht. disput. part. 1. Thes. 117. et 118. ubi dicit, quod consuetudo non nisi per longi temporis observantiam, aut defuerget in eam coſtituatur aut abrogetur, quodque per gradus inducatur, & levigabit homini, eo quod concipiatur ratione, nascatur ex potentia, & actus unico, adoleſeat plurimum ſingulum imitatione, & consumat tur temporis diurnitate.

SECVNDO. Ut in ea militet actuaria frequentia DD. in d. l. de 204 quibus canonifile in d. c. fin. de confus.

- 106 Item quod actus illi sint uniformes, non autem disiformes, i. nemo s. temporaria ff. de reg. jur. Menoch. cons. 187. n. 57. & seq. lib. 2. Myn. reponf. s. o. n. 10. dec. 5.
- 107 **TERTIO.** Ut tacito populi consensu sit approbata, per text. in d. l. de quib. ibi judicis populi receptae. ff. de legib. & l. s. C. que sit long. consuet.
- 108 **QVARTO.** Ut sit rationabilis. c. mala autem consuetudo. di- ff. s. l. quod non ratione, ff. de legib. Obrech. d. loc.
- 109 Ita autem deficiant, cum evidenter primo constet 10. annorum spacio non durasse, sed ad summum tribus aut quatuor annis.
- 110 **SECVNDO.** Quod actus fuerint disiformes, juxta Antos Fab. cap. 1. n. 75. & post eum. Dominus Wern. in discurs. suo academ. de mut. monet. ejusq; solut. n. 37. §. vidimus.
- 111 **TERTIO.** Quod mutationes in monetis, non eo animo sunt fa-ctæ, ut inde consuetudo introducatur, cum nullus etiā principum hactenus attentarit, contra Imperii constitutiones, monetarum perpetuam, aut constantem mutationem introducere.
- 112 **QVARTO.** Quod non fuerit rationabilis, sed legibus reprobata, ideoque per jus scriptum reformanda, c. s. in glos. verb. consuetudinē, extra de probat. Prat. de reg. jur. li. 7. tit. 5. ca. 3. vers. verū tamē. Cū potius sint desuetudines & corruptelæ, c. i. c. cum venerabilis. : fin. extr. fin. de consuet. c. cum haberer. extr. de eo qui duxit in matri. c. aqua. extr. de conser- erat. Eccles. c. inter dilectos. extr. de excess. praelat. c. miseria. extr. de elect. c. quā- quam. de celsib. in 6.
- 113 Quia respondetur, quod non in vim legitimæ consuetudinis, alias legem abrogantis. l. xx. Minime. ff. de legib. quæve fortior est ju- re communi juxta text. in l. viros. C. de divers. off. li. 12.
- Sed respectu & intuitu usus, ob necessitatem, ad tempus à ma-
- 114 gistratibus, & statibus Imperii tolerati, pecunia superioribus annis currens in contractibus, certis casibus obtinuerit & exponi po- ruerit.
- 115 Magna enim inter consuetudinem, & usum est differentia. Siquidem primo differunt mores & consuetudo, quia mores & u- sus sunt ipsis actus informes: consuetudo vero formis est, quæ ex usibus erumpit, unde usus, & mores sonant factum, ex quo descen- dit consuetudo, id est, jus, siveque inter se tanquam causa & causa- tum diffe-

rum differunt. Rodoric Soarez n. proem. for. n. 13. Zas. in l. de quib. ff. de legi. et ibi Bartius, colum. in verb. oppo. dicitur hic servari, quem refert Bart. in report. vers. consuet. servanda est, post n. 100. vers. confuetudo mores & usus.

SECVNDO. Differt in probatione, quia ad probandum usum, non requiruntur ea, quæ ad consuetudinem, unde, ut inquit, *Soarez*, in d. loco, si quis arctetur ad usum probandum, non sequitur ergo ad illum usum, qui inducere posset consuetudinem, nec cum consuetudinis qualitatibus concurrentem, vel uniformem.

Hinc non requiritur ut observantia sit præscripta, vid. los. ludo. cō- 117
clus. 37. num. 3. ubi quod sufficiat esse observatum per alleg.

TERTIO. Quia usus & mores, possunt induci à quolibet populo, etiam legis condendae potestatem non habente, secus vero consuetudo, ut innuit *Zas. in d. 1 de quib. ff. de legib.* dum inquit, si populus non habeat jurisdictionem, non induceret consuetudinem sed usus quosdam per c. illud. s. 3. distim.

QVARTO. Quia consuetudo debet esse rationabilis, & bona, 119
ad hoc ut valeat: *juxta praeceitatos* *num.* 108.

Observantia autem etiam non bona obtinet, juxtra citatos à los.
Lud. di. conclus. 38. n. 7 non quidem ad effectum, ut illicitum faciat li-
citur, sed ut excusat à poena, juxta not. per Baro. conf. 67. n. 2. 9 C^o IX.
lib. 1. los. Lud. di. loc. num. 20.

QVINTO. Licet uniformitas actuum requiratur in consuetudine, secus tamen est in usu & observantia. 120

Licer enim observantia debeat esse uniformis, Alexan. conf. 5. n. 7. et 9. lib. 1. Rip. in l. qui Romb. §. duo fratres n. 49. ff. de verb. oblig. Si tamen constaret aliquid esse magis observatum, attenditur illa magis observantia, Deci. conf. 11. n. 2. vers. 2. respondetur et conf. 21. Menoch. cons. 7. f. n. 76. lib. 1. Franci. Bea. conf. 10. 1. n. 51. lib. 1. Tanta enim uniformitas in usu non requiritur, quanta descideratur in consuetudine, juxta tradita à Soarez. ubi supra num. x 17. cit. et DD. in l. de quibus. ff. de legib.

Vnde cum ex his constet, quid, & quantum differat consuetudo, ab usu, & observantia, quodque hæc quandoque locum habeat, cum illa neutquam obtinet, quodque subinde, seu non nunquam usus, & observantia non debeat esse rationabilis, sed satis sit,

quod toleretur Innoc. in rub. extr. de consuet. Vasq. de success. progres. §. 13.
n. 25. Capifer. de num. test. p. x. c. 3. num. 39. & c. xx Alex. l. 2 n. 1. Ias. n. x. ff.
quod quaq. jur. Panor. in c. cum omnis ex ibi Canon. Felim. n. 4. & Deci. n. 5.
vers. tertio. ubi dicit communem. extr. de consitu. mirum non est, si ex se-
paratis non bene inferatur, cum Separatorum separata sit ratio, l.
fin. & ibi notat. per DD. ff. de calumniat. Everbar. in locis legali. lsc. 18. n. 1.

Nec obstat pariter objectio quorundam afferentium, non licuisse principibus & statibus contra constitutiones & Recessus Imperii, edita monetalia publicare.

122 Siquidem certis easibus contrarium, verius esse constat, per not. à
DD. in casu extremæ necessitatis, And. de Isern. que fint regal. in verb. mo-
nete. li. 2. Feud. Gabri. Biel. de mon. potest. conclus. 2. vers. dubitatur secundo, &
Paris de Put. in tract. de synd. tit. de excess. imperat. n. 6.

123 Et quidem tanto magis, quanto evidenter est potiores Imperi-
i status, usum & observantiam circa excessivum valorem in mo-
netis tolerasse, Dominus Theoph. Gicht. in discurs. suo monet. pag. 38. 6.
venditor tripliciert. in declarat. pri. fundament. Et ideo cum habuerint
jus condendi, potestateque mutandi monetæ valorem, juxt. not.
124 per Dominum Cothm. conf. 36. n. 176. & seq.

125 Habuerunt quoque jus abrogandi, l. i. l. fin. C. de leg. & consit. prim-
ci. 35. ff. de reg. jur.

126 Ideo cum, ut dictum est, notorium sit propemodum in toto Ro-
mano Imperio communem & universalem mutationem monetæ
& valoris ipsius, bonitatisque extrinsecæ extitisse, licet per uni-
versalem quasi mutationem, edita monetalia Imperii sublata non
sint, aut in desuetudinem abierint, contrariusque usus & obser-
vantia (ut alijs) nostro casu tantum non operetur, ut pro lege ha-
bendus sit. juxta, 6. ex non scripto. Inst. de jur. notar. Gent. & civi.
& DD. in d.l. de quib. ff. de leg.

127 Ad minimum, quod vigore dictarum constitutionum Imperii
erat illicitum, facit licitum l. si pignore. 6. fin. ff. de pignor. act.

Non quidem absoluere, sed ita demum, ut in observantia tali im-
pingentes pœnam evadant, non autem, quod vigore pravæ obser-
vantiae factum est, jure licitum fiat juxta notat. per Bero. cons. 67. n. 2.
& 9. & 11. lib. I.

128 Operatur enim ut is, qui facit id, quod est fieri solitum, quamvis
sit illi,

fit illicitum & prohibitum non censetur esse in aliquo dolo aut culpa. *Rum. cons. 130. in fin. vol. 4. et cons. 65. n. 8. volum. 5. Paris. cons. 11. column. 6. volum. 1.*

Hinc licet legibus monetilibus dispositum reperiatur, quod ne quidem in monetando, seu monetis cudentis, expensae de justo & ¹³⁰ æquo pondere deduci possint, sed de publico fieri habeant. *Covar. de veter. collat. num. cap. 7. n. 5. post glot. in l. 1. de contrah. empt. et ibi DD. Franc. Curt. Iuni. in l. 2. §. mutui datio. n. 12. ff. si cert. petat. Bart. in l. qui fal- sam. n. 3. ff. ad l. Cornel. de fals. Martin. Laud. de monet. n. 6.*

In contrarium tamen militans consuetudo valer. *juxta Innoc. et DD. in dict. c. quanto de jure jurand. ut hanc consuetudinem obtinere in ¹³¹ Polonia testatur, Dominus Beniam. Leub. in tract. de reduct. monet. n. 19.*

Non quidem quod consuetudo illa sit laudabilis, aur. juri con- ¹³² sona, sed quia ob injuriam temporum toleretur, per not. ab eod. *Dominus Leuber. cit. loc. n. 18. de reduct. monet.*

Et ideo quæ de valore monetæ ab Imperii lege reprobato dicta sunt, non indistincte, sed juxta prænotata limitative, (cum verba cuiuslibet dispositionis, pro ut ratio & conditio patitur & ex po- ¹³³ scit intelligenda, & interpretanda sint. c. cum causam et ibi Felim. n. 5. et 6. extr. de script.) & certis tantum casibus continent, inter quos ¹³⁴ extremæ quoque necessitatis casus (quo tamen, exemplo lauda-tilsimorum principum, Imperatorumque, magistratus regale mo- ¹³⁵ netandū habentes, & minus argenteam monetam cudentes, jure, seu privilegio hoc uti deberent, non ut subditi ea recepta de frau-
darentur, sed hac conditione, ut tempore, in pristinum statum re-
ducto, & redacto, moneta minus proba, à quo cumque illa exhibita
fuerit, justa redimatur, & quidem tanti valoris, quanti signum fuit
estimatum, juxta notata & citatos à Domino Werner. in discurs. suo aca-
dem. num. 7.) referendus est.

Necessitas enim legem non habet, *DD. in l. 1. ff. de offici. cons. et in 136
l. pupillo. §. si quis rivos. ff. de oper. nov. nūc. Petr. Royzi. decis. 3. Tractabatur.
Jacob. Novel. in reg. 102. Necessitas. tom. 2. cum. 15. ampli. et 5. dimit.*

Sed ipsa per se legem facit *Cæphall. cons. 451. Multe. n. 207. volum. 4. 137
Rimin. Iuni. cons. 468. Anno presenti. n. 65. vol. 4. cù ipsi necessitatibus om-
nia obediāt, juxta Ecclesiast. cap. 42. in fin. Tiber. Deci. cons. 20. et circum. 138
scripta n. 6. volum. 1. Et ipsa non subiiciatur legi, sed lex necessitati.*

139 teste Cephal. cit. loc. quem refert & sequitur. Vivi. decisi. 52. num. 4.

Non tamen ex eo, quod illicitum facit licitum, c. quod non est. de reg. jur. facit text. in c. licet. de ferij. in l. i. §. 2. de offic. ejus. & in l. datus Pius. de petend. hered. cum simil.

Ob eam facta, in consequentiam trahi debent; l. quæ propter necessitatem in ff. de reg. jur.

Cum ea cassante tollantur, Deci. in d. regul. quæ propter necessitatem. ff. de reg. jur.

Et ea, quæ de facto sunt, non sunt in consequentiam trahenda, l. Damni. & §. fin. ff. de dam. infect. l. i. §. quod vulgo. ff. de vi & vi armat. c. I. ibi glos. & extr. Ne clerici vel monachi. c. si Papa. in fin. de privi. in 6. Carol. commu. opin. lib. 2. tit. 9. cas. 1. §. n. 83. l. 13. Nemo C. de fent. & interlocu. omn. judi.

140 Et ideo sicut illis, quibus ex contractu vel obligatione annis, quibus proba moneta in usu fuit, solutio debebatur, invitis non potuit obtrudi solutio in moneta deterioris notæ: Dominus Rudolph. Werner. in discr. academ. de mut. mouet. eiusq; solut. n. 45. in fin. cum ne princeps quidem jus alieni ex contractu quæfictum tollere posset, juxta text. in l. fin. & si contra jus vel utili. pub. Brun. in cons. l. n. 49. inter consil. feudalia communem dicens. Canonist. in c. quæ in Ecclesiar. extr. de constit. Gabri commu. conclus. lib. 3. conclus. 1. de jure quæfito non tollendo. Alex. cōs. 2. 17 col. 4. volum. 2. et alios quam plures cit. in dict. doc. à Gabr. cōcludendo n. 6. cum Deci. in cōs. 410. n. 21. quod ne quidem Princeps ex plenitudine potestatis jus ex contractu quæfictum auferre posset.

141 Ita si sponte & ultiro (non errore, quod teneantur, decepti, cum illo militate consensus purus non sit. l. si per errorē. ff. de jurisdict. omni. judic. imo iux. all. ter. nullus. cum nihil consensi tam contrarium sit, quā error. Deci. & ibi DD. in l. 196. nō videtur ff. de reg. jur.) eam accepterunt, eamque in utilitatem suam verterunt, ob rationes & fundamenta prædicta & sequentia regressum non habent.

142 Ut nec illo casu, quo durante mutatione monetaria obligatio- nes natæ, & contractus celebrati fuissent, cum ad illæ mutationes,

143 seu usus, & mores constitutionsque novæ, circa monetam, non ad præteritos, sed futuros spectent casus. Petr. Peckius de reg. jur. reg. 73. legitime factum n. 4. in c. fin. pe cōfitt. l. quoites 142. circ. fin. C. de sui & legit. l. leges C. de legib. l. causas C. de transacti. Roland. 4. Vall. cōs. 3. n. 38. volu- m. Natt. cōs. 66. col. 2. & alij ab his relati.

Dum-

Dummodo tamen, ut prædictum est, nulla notabilis, aut talis 144
læsio intervenisset, quæ de jure contractum irritarer, alias enim fe-
cus foret, juxta notata et alleg. infra n. 101. et ea quæ in rejolut, ter-
tio quæst. dicentur.

QVINTO. Probatur hæc sententia negativa ex eo, quod sive
uterque de lucro captando certet, hoc est, tam actor, quam Reus,
(non enim in præsenti facti specie creditor de damno vitando a-
git, cum is, pecuniam solutionis loco acceptam, in utilitatem suam
verterit, ut in casu quæstionis nostræ præsupponitur) sive Reus
tanum, is actori præferendus est.

PRIMO enim casu quando actoris & rei pari est ratio, indubita-
ti juris est, eius causam favorabiliorem esse, cum nedum in dubio 146
in eius favorem judicandum sit, I. Anianus ff. de ast. et oblig. c. ex litteris.
de probat. Cœphal. cōs. 21. 8. Bertram. cōt. ss. n. 4. volum. s. Simo. de Præfis.
cōs. ss. n. 30. volum. 1. Prospes. Psfrthus. cōs. 21. In causa illustris num. 14. Ti-
ber. Decian. cōs. 6. num. 73. vol. 1. cōs. 52. n. 2. 1. et cōs. 55. Quod antem Dot. n.
38. volum. 2.

Sed etiam actor in pari probatione cum Reo succumbat. Bald. in 147
l. fin. pœst. s. C. de edict. divi. Adri. tollen. Bologn. in l. qui accusare sub num. 8.
C. de edend.

Imo actore nō probate, absolvendus sit Reus, quamvis nihil pro-
basset, aut onus probandi in se suscepisset, intentionemque suam 148
non probasset, per not. à Matth. de Brun. cōs. 122. n. 2 vol. 2. Francis. Her-
cul. in tract. quis teneatur probare negativam num. 77. Iason. et communiter
omnes in d. l. qui accusare et Rinald. Iuri. cōs. 365 n. 31. cum alijs seqq.

Et ideo sibi imputare debet, quod non fuerit cautior juxta l. La- 149
beo. 21. l. cum 33. de contr. empt.

Scire enim debuit legem in dubiis & ambiguis favere debitori,
I. arrianus. 47. de D. et A. l. quicquid. 99. de verb. oblig. l. 34. l. 17. ff. de Reg. 150
jur. l. veteribus. 32. C. de paci. inter emp. et vendi. et id quod minimum est in-
telligendum esse arg. l. nummis. 75. ff. di. leg. 3. l. cum servus. 39. §. 6. leg. 1.

SECVNDO. vero casu, cum de damno vitando ageret, minus 151
sub est dubii, quia semper favorabilior est causa eius, qui certas de
damno vitando, quam qui de lucro captando, l. non debet. 41. §. ff. de
reg. jur. Meno. volum. 5. cōs. 412. n. 27 et seqq. Henning. Rennem. de moneti.
theor. 15. Hermann. Vult. volum. cōs. Marburg. cōs. 13. n. 48. volum. 2. cōs. 7.
E 3 n. 8. et

n. c. & cōs. 39. n. 11. vol. 3. cōs. 24. n. 18. Dominus Besold. cōfili. Monet. tertio incipiente. Demnach wie. circ. fin. §. antepenult.

152 SEXTO. Quia creditor, sicut recusando vel protestando (si enim accepisset sortem ea lege, eaque conditione, & protestatione, ut si bis salvum esset, quod sua interest, non videretur solutum, sed verius actio superellet, non quidem ad finem consequendi debitum, quod jam recepit, sed ad perendum id, quod interest, Bart. las. et Hug. Donel. m. l. fin. ff. de eo quod cert. lo.) quicquid habet juris retinet.

153 Protestatio enim conservat jus protestanti. Zing. li. 3. de excepc. rup. x. n. 99.

154 Ita omni juris beneficio ipso facto renuncia se censemur, qui minime laesus, vel quietando vel obligationem reddendo, debitorem liberavit, l. Stichum 95. §. naturalis 4. ff. de solut. l. creditor i. C. de solut. sicque hec ratione tacite & expresse juri pro se introducto renunciavit.

155 Quemadmodum enim venditor sciens verum valorem rei medium legis, x. C. de re scm. vendit. int. t. ire nequit. Dominus Werner. in suo dis. acad. de mutat. monet. eiusq; solub. n. 5. q. x. eo quod donasse praesumatur per text. in l. si quis donationis. n. 8. de cōtra. empt. Brun. & sol. in loc. coram. in lit. v. ti. venditio. Geil. li. 5. obser. 29. n. 11.

156 Ita nec is, qui vere, Bart. in d. l. 2. colum. penult. vers. quāero quid si dictum est: & Bald. colum. 5. vers. quarto quāero. Silic. colum. 4. vers. 7. quāero. Gab. commun. conclus. li. 3. cōclus. t. num. 38.

Vel. verisimiliter tantum scivit valorem monetæ solutionis loco sibi datæ, per not. & tradi. à DD. in l. 2. C. de rescind. vendit. per l. cum donationis. C. de transaff. Gran. cōfili. 15. u. 5. volum. 1. Rom. cōs. 445. n. 4. Cēphal. cōs. x 10. n. 74 volum. x. Bald. cōs. 3. n. 1. vol. 3. Socim. cōs. 48. n. 4. volum. 4. Alexand. cōs. x 7. n. 4. vers. nō obstat. Dominus Cathm. cōs. 53. n. 88 Curt. juri. cōs. 14. n. 16.

158 Et quidem licet enormissime laesus esset. Fichard. cōs. 3. 1. volum. 2. Anim. cōs. 93. circ. princi. vers. ex quo nō docetur. Dominus Cath. loc. n. 86. volum. x.

Cum renuncianti æquiparetur, arg. l. 1. §. fin. de act. empt. l. queritur. x 4. §. si vendor. 9. de. adil. edit.

159 Et cuivis liceat conditionem suam deteriorem reddere, & sibi sibi præjudicare Arnold. Reiger. in Thus. jur. verbo renunciare n. 177. Godd. cōs. 103. n. 63.

Iuri-

Iurique pro se introducto renunciare, e. ad Apostolicam, de regn. 160
lar. l. pactum inter heredem. ff. de pact. l. si quis in cōscribēdo, 29. C. de pact.
Dominus Harpp. de tutelis fol. 272. n. 8. Mys. ref. 4. n. 202.

Imo omnino, vel ex parte donare, juxta nota supra n. 63, adeo
ut tali casu non attendatur etiam enormissima læsio, Graveti. cōs.
151. n. 25. Murian. Socim. Iunior. cōs. 159. n. 4. volum. 1. Alexā. in l. stipulatio
hoc modo cōceptu n. 10. de verb. oblig.

SEPTIMO. Licet lucra; quæ alicujus dolo vel fraude evenire 161
possunt, sive illicita. l. n. ex dolo. ff. de dol. Tiraq. de Retract. cōfang. §. 1. glos.
9. n. 67. Surd. Tract. de alim. quest. 41. n. 9:

Vt & illa, quæ cum alterius jactura, aut damno coniuncta sunt, 162
juxta nota per Deci cit. à Cephal. cōs. 25. n. 8. volum. 1. Frideric. Pnickmēr.
cōs. 19. n. 15. l. 1. Dominus Befold. cōfil. monet. 2. pag. mūhi 30. §. Danner
hero gänglich juverhoffen:

Nihilominus juris est expressi & manifesti, quod unus quisque
sibi emolumento esse possit, dum alteri non nocet, juxta Vlpian. 163
in l. 1. §. idem ajunt aquam. 10. ff. & aqua pluri: arcē. & text. in l. si in meo
21. ff. cod. l. pupillus: 4. ff. que infraudem credit. l. fluminum §. fin. ff. de dam.
infest. Ludovic. Gomes. in silu actio. l. 1. volum. 3. Dominus Harpp. Inſtit.
de rer. divis. §. 2. fol. 103. & ibi alijs.

Adeo ut insipiens reputetur, qui data occasione lucrum &emo- 164
lamentum repuit. argum. l. si voluntate tua, 8. vers. & quod emptor. C. de
rescind. vendit. l. 1. §. fin. autem socius. ff. de com. serv. manu. l. si fundum in vers.
cum id facere possit. ff. de fund. dot. utor. 7. §. si post. 3. ff. de admi. & peric. tut.
Petr. Weseib. cōs. 3. 8. n. 22.

Nec mirum, quia facultates & divitiae hominis alter sanguis 165
dicuntur, vitæque comparantur, in l. advocati, 14. ubi glos. verb. vitam.
C. de adv. diver. judic. Bald. in l. si tu nummis. C. de oper. liber. ex in l. penul.
C. d. cōfū pecu. DD. in l. ut vim. ff. de just. & jure. ibid. l. 1. n. 23. & alijs. Eo
quod sine ipsis honor, vita, & statu dignitas haud cōservetur, Novell.
90. c. 1. l. pietas. C. de svft. tut. Petr. Gar. sing. 82. Alexand. cons. §. 1. n. 4. & sine
ipsis vivere non licet, teste Cicero. l. 1. offici. dicente, quod experan-
tur divitiae, cum ad vitæ usus necessarios, tum ad voluptates.

OCTAVO. Arg. l. 2. §. Idem Labeo ff. de aqua pluris arcenda, si 166
enim vigore illius, text. item juxta DD. ibid, velut Castren. & Iason. Item
Mevi. in suo System. & Cuj. 1. ad l. 1. de pacis. l. in creditora; 3. ff. de evit.
facere.

facere quis potest, quod sibi prodest, licet noceat vicino incidenter: Idque obtineat etiam si præjudicium (modicum tamen) emerget, eo quod non attendatur, aut in considerationem veniat, juxta glossam d. litem versus l. 2. §. si quis à Principe. ff. ne quid in loc. publi. l. l. § sunt qui putant. ff. ne quid in flumi. public. l. in creditore. ff. de evit. l. si quis sepulchrum. in fin. prim. ff. de relig. ex sumptu. funer. ex l. labore. ubi habetur. ff. de leg. 2. quanto magis & fortius licebit debitori, solvere ea ratione, qua ipsi solutio non obest, sed vice versa magis prodest, ut in præsenti facti specie.

167 **NONO.** Si conjectura & probatio cuiusque rei ex eo sumitur, & id pro deposito habetur, de quo si contrahentes interrogati fuissent, responsuri fuissent, juxta Bald. in l. 1. ale palum. §. fin. in 2. notab. Deci. in cons. 55. col. 1. ex 692. col. 1. las. cons. 171. colum. 2. volum. 4. Re-land. 4 Vall. cons. 37. n. 29. per text. in l. m. observis. ff. de req. jur. Et ibi glos. Et DD. text. ex glos. in l. si unquam C. de revocand. donat cum simul. alieg. ab E-verb. infra. mox cibm. loc.

168 Quid in præsenti casu dubitandum partes disposuisse, vel verius voluisse id, quod egerunt? dum ipso actu, circa dissolutionem contractus, mentem, mutuamque voluntatem demonstrarunt, & creditor oblatum sibi debitum ultro ac sponte, iubensque accepit, illudq; non contradicendo, aut protestando, sine laesione, in usus suos convertit? licere enim verisimilem contrahentium mentem conjecturari, pater ex notatis per Everh in topic. loc. 1. 1. à verisim. n. 2.

169 Nec mirum sicut enim verbis. c. dilecti. de appellat. l. quibus. ff. de legib.

170 Ita & factis voluntatem nostram declaramus. DD. in d. d. quibus.

171 Signa enim cum indubitata sunt, nihil prædistant à sermone. c. cum apud sedem. de spons.

Nec refert, si dicatur, de contraria voluntate ex post facto, & hoc ipso quod litem capter, constare.

172 Siquidem quod semel placuit temere displicere non potest. l. si quis jus jurand. am. C. de reb. credit. l. in diem. ibi, nullam enim potest vide-ri injuriam accipere, qui semel voluit. ff. de aq. pluri. arcend. cum simul. Dominus Harppr. de rerum divis. fol. 126.

173 Nec integrum est cuivis, pro libitu contra proprium factum nit. l. filius. C. de revo. his que in fraud. credi. c. divers. extr. de corvers. conjug. Rur. cons. 157. n. 66. volum. 2. vult. cons. 8. n. 30. volum. 1. Et argum. corum que notantur infra. n. 55. ex aliq. præcedent. num.

Debet

Debet samen illa voluntas esse libera, non coacta, aut in errorde
reclamanti versans, ut ex dicendis infra parebit.

DECIMO. Si debitor, extra casum moræ offerens pecunia e sua. 174
lis & currentis aestimationem, liberatur, etiam non attenta muta-
tione valoris per text. in l. vinum. 22. ff. de reb. credit. Anch. in Clem. si be-
neficio. x. col. x. casu. Bald. conf. 399. incip. in civitate Auseuli. 2. colum. Fran-
cif. de Areui. conf. I. 1. incip. procedendum Alber. Brun. de iur. moueta ampli. 6.
num. 4.

Non minus dicendum est eum liberari in casu presentis qua-
stionis, vbi creditor nullatenus mutationis expers (pereat quæ no-
cat Dn. Wern. in discurs. suo Academi. de mut. monet. in 1. quest. n. 20. &
23.) oblatam sibi pecuniam vltro & sponte acceptauit, & in rem
suam vertit. per not. supra passim maxime num. 58. & 157. & seq. aliq.

Ergo multominus poterit aut debebit solutio retractari retractui
vbi nulla subest laesio.

VNDECIMO. Si nihil inter est, factum quid omnino non esse, 175
vel inutiliter juxta text. in l. 2. f. 1. ibique Deci. in 4. not. ff. quod quisque
iur. & l. 2. in fin. ff. de poen. l. de die 9. 1. ff. quisatis. Cogant. l. si mulier. 6. si
metu. ff. quod metus caus. cum multis simil. Granc. confil. 680. num. 3. & conf.
553. num. 6. p. 4. Roland. à Valle conf. 75. num. x 1. volum. I.

Ergo à contrario sensu (cuius vt dictum est, argumentum in iu. 176
re validissimum est, juxta tradita ab Euerh. in loc. legal. § 2. num. 1. per
text. in l. 1. 9. huius rei. ff. de offici. eius cui mandat. est iurisdic. cum simil.)

Si utiliter quid factum sit, sive pars sive creditor, cui, in mi. 177
nus argentea, aut aucta moneta solutio, sine eius contradictione
obrigit, non laesus reperiatur, intererit esse factum, ritèque & be-
ne actum censebitur. Idque nedum hoc argumento, sed pluribus
juri exemplis & text. comprobatur.

2. Enim prodigus qui furioso comparatur, & ideo pecuniam, 178
mutuam dando, nec accipiendo, mutuum rectè contrahat, nec ob-
ligatur.

Cū talis contractus tanquam nullus, quasi pro infecto habendus 179
sit, argum. l. 6. quoties. & ibi l. 6. ff. qui satiad. coguntur. l. 8. Non putavit.
§. non quiuis ff. de honor. possess. contratabul. Ne captande. de concess. pre-
bend. in 6. c. perpetuo. c. compromissarius. c. si electio. de Elect. in 6. c. non pre-
stat impedimentum. & ibi Dn. & Petr. Beccius. de reg. jur. in 6.

181. Nihilominus secus foret, si mutuum illud acceptum, in rem suam utiliter, vertisset, eoque locupletior factus esset, vel in dolofuissest. Dominus Lindem. in tract. de mutuo num. 18. vretiam tali casuum si bi efficaciter obligari notet, idem Dominus Lindem. maxime si pecunia credita bona fide consumpta fuerit. per l. 6. ff. de verb. oblig. §. sed et si ff. de R. C.
182. 2. Par ratione, licet contractus cum minoribus initi, regulariter nisi decretum iudicis intercedat, non valeant, secus tamen est, si in ipsorum utilitatem cesserint, ut patet ex text. in l. quid ergo. §. consequitur de contra. ex util. ac. tut. ibi enim si minor indigebat pecunia, poterat tutor pecuniam sub usuris accipere, vel etiam suum pupillo scenerari, si multum profuisset pupillo, nec ultra mentem legis, usuras stipulatus fuisset, & quidem sine decreto & solennitate aliqua. vt : eadem ratione in casu mutui..
183. Licet enim datio mutui alienationem contineat, ea vero pupillo interdicta sit, & ideo mutuum dare prohibetur, §. nunc admonendi. Infl. quib. mod. alien. lic.
184. Si tamen pecunia bona fide à pupillo mutuo data, vel ab accipiente consumpta sit, mutuans perinde quo ad conditionem obligatur, ac si vere mutuum contractum fuisset, vel liberatur, si sci- licet pupillus pecuniam legitime debitam soluerit. Idem Dominus Lindem. cit. loc. per ibi à se alleg. juri. num. 17.
185. Vnde si istis & similibus casibus minores, & ipsis similes, etiam in contractu stricti juris veluti ex mutuo obligantur, quando pecunia ipsis data in utilitatem eorum conversa est. (pro ut semper factum esse presumitur, nisi minor se læsum probare possit, l. minoribus. C. de in integrum restit.) quanto fortius utilis solutio à maioribus facta & acceptata in presenti facti specie tenebit, & subfister?
186. DV O DE C I M O. Pro hac sententia negativa facit, quod licet per supra adductas dubitandi rationes, regulariter non teneat solutione in moneta reproba, seu potius aucta, aut minus argentea, valeat tamen in praesenti casu, quo reddit creditori illud, quod eandem recipit functionem in genere suo per solutionem, leg. x. s. i. ff. de reb. credit. vt in exemplo posito per Dominum Theophili. Gliciōr. in casu empt. & vendit. pag. 31. dum ibi assignat rationes,

mes, quare creditor oblatam solutionem acceptarit videlicet, vel quia illo tempore i.e. crucigeri (vulgo Pfleger) ex auctoritate principum & usu populi valebant, vel quia in negotiationibus ciuium communibus, illis pro precio mercem taxanti absque laesione utiliterat.

Quantum enim bonitatis, tam extrinsecè, quam intrinsecè ante-hac, tempore contractus recepit à creditore debitor, tantum utilitas & commodi moneta superioribus annis currenti, & pro qualitate loci, juxta aestimationem auctoritate magistratum & uterium moribus usualem, non contradicenti, & ultro acceptanti creditori, redditum fuit, adeo ut in effectu etiam plus quandoque reperitur.

Et ideo dici potest, quod in mutua vice, tantundem præster, quamvis nummi isti in bonitate extrinseca magis, quam intrinseca, functionem illam habeant & sic non quidem in substantia, quo ad ligam imperij correspondentem, sed in solutione ex usu & effectu, dum nimirum ea pecunia æquivalens consecutus est commodum, consequenter jure conqueri nequit, cum pecunia id solum spectet, ut commercijs & contractibus utiliter seruat, iuxta text. in l. 1. C. de contraempt. Dominus Hiller. in conf suo monet seu informatione iuriis & boni. num. 145. dicens, ex errore communi (qui jus facete, solet l. Barbarus. 3. ibi Bart. Allier. & DD. ff. de offic. prætor. cum simili.) leuiorem monetam ad tempus in pari quodammodo gradu fuisse aestimatam, eandemque habuisse functionem. Hunni. volum. 1. resolut. ad Treutl. q. 12. sub num. 2. & Domin. Theoph. Gleicht. in discurs. suo monetar. pag. mihi 9. sub Rubric. General. fundam. vbi docet florenum tenuem, siue levioris notæ quam diu utiliter loco probæ monetæ expendi potuerit, pro bono floreno in effectu reputandum & habendum esse, à quo minime dissentunt Domini Consiliarij inferioris Austriae Regiminis in consilio suo monetari Invictissimo Imperatori Ferdinando II. Vienæ, Anno 1625. oblatu, cuius copiæ habentur apud Dominum Hillerum post apologem §. 4. in fine dum in fortiori casu veloci in contractu mutui concludunt his verbis: Daher wann man jeso so genaw auf die naturam mutui vñnd restitutio als tringen will demselben ein satzes benötigen beschäft / wann man solche Gulden zu resti-

auirent, begerit, die verschrieben vnd realiter in usu gewesen sein. Et ibi
in eod §. ibi. Sine mal fast niemandt\$ welcher, &c. & idem cit loc.
Dominus Theoph. Gleicht pag. 6.

Vbi probat, quod quando florenus nominalis seu reprobis in
usu populi, & auctoritate principis tantum voluit, quantum pro-
bus, seu quando in negotiationibus & commercijs communibus
florenus pro precio mercem taxanti, absque laesione expendi po-
suit, florenae nominalis, tanquam in effectu probus pro legali re-
putari ac censeri debeat, & quidem tamdiu donec de laesione con-
stat.

Et idem Dominus Theoph. Gleicht. ibid. pag. 18. pro conditio-
ne nostrorum temporum inter alia, circa questionem ibi se ex-
plicatam, probam monetam definendo, formalibus inquit, Dan-
schwer Gelt æquitate dictante (cuius in crux alias in multis etiam
à regulis juris exceditur. cum illius maior in omnibus, quam stri-
cti iuriis ratio habenda sit. iuxta Geit. lib. 2. observ. 27. num 26. & DD.
passim.) nichts anders bey diesen leuffen zu definiren / als solch Gelt da-
rumb man seit vergangener Steigerung/ ehe sie gar auf der weiss kom-
men/ alle Wahren/ nach gewöhnlichem altem kauff/ vnd dem Landverb-
lichenen valor det si. vnd gut. kaufen mögen; welches mercem taxirt/
& cum merce æqualitate quantitatis, etiam si putative in usu über-
einkommen, prout idem ibidem latius in sequentibus à se traditis
exemplis declarat. Et videtur hæc illius definitio pro qualitate &
conditione superiorum annorum, tanto magis obtinere, quanto

difficilior est differentia inter probas & reprobas monetas. iuxta
Purpur. in l. 2. num. 174. f. de reb. credit. & Dominum Theoph. Gleicht rechts
pag. 21. dicentem differentiam inter levem & ponderosam vulgo
leichti vnd schwer Gelt ignotam esse in jure, ideo cum in facto conli-
stat, eam evidenter probanda n, vt in casu à se posito & deciso in
retractu pag. 23. & 24. Et facit pro assertione supra allegatorum
Doctorum argumentum validum, imo iuxta Nicol. Euerh. in topic.
loc. legal. 101. num. 1. forte, frequens, & utile. videlicet quod de
§. 94 quip. l. l. tib. (quæ dicuntur ea, quæ eandem habent ratio-
nem & effectum iuxta notata per Bald. in l. illud. C defacrosinct. Eccles.
& Euerh. d. loc. num. 3.) dem debeat esse iudicium, cap. licet ex quod in de-
testib. c. in tuis. de verb. signif. c. tua, cum ibi not. de cons. & affin. Clem. exiit de
peras.

*paradiso de verb. signif. & equivalens autem ipso facto, & errore com-
muni, quod ius facit persupra dicta unicuique contrahentiū in pr- 295
fenti casu pro re, vel opera sua, obtigit; dum ea moneta tantum
mercium, & commodi consequi potuit, & re ipsa consecutus sit,
quantum ab altero contrahentium datum fuit. Argumento eo-
rum, quæ tradant. Alciat. in l. cum quid. num. 84. ff. sicut petat. Caspar.
Roderic. de ann. redditibus. l. 1. quas. n. 20. Curt. Iun. cons. 24. col. 3. in pri.
Peregr. cons. 13. num. 6. volum. 3. & alij.*

DECIMOTERTIO. Quia in dubio, quando non obstant in 196
contrarium expressa jura, semper priories esse debemus ad su-
stentandum, quam ad impugnandum contractum, in tantum ut
etiam verba improprianda sint. *l. si tibi. ibi Bare. ff. si cert. petat. l. stipula-
tio. §. bi qui, in pri. ff. de verb. oblig. l. quoties. ff. de reb. dub. l. sed si possessori. 21. §. item si juravero. & ibi Iaf. ff. de jureiurand. l. insulam. § 8. & ibi Iaf. de
pres. verb. Giliran. part. 2. decis. Cameral. 14. num. 5. Ludov. Schrad. de feud.
part. 10. sect. 4. num. 24.*

Hinc actus celebratus ab eo, qui habuit duplē potestatem
(reprobandi nimirum monetam libi solutionis loco dātam, vel
per protestationem) jus suum conseruandi, aut eam absolute reci-
piendi) in dubio censeri debet gestus eo modo, quo (actus sine pro-
testatione factus) valere potest. *l. 3. ff. de testam. & c. nisi effent virili
providi. cum ibi not. per loan. de Imol. & Panorm. de præb. DD. in c. cum ex of-
fic. de prescri.*

DECIMOQVARTO. Si illo casu quo contractus potest esse 297
utilis & damnosus in principio etiam minor non restituitur, quam-
vis casualiter ex post damnum contingat, *iuxta iura & DD. Alexande.
Iaf. Deci. & alios communiter in l. de fideicomiss. C de transact. quos (lo-
quendo de minore) alleg. Natta conf. 18. l. num. 9.*

Multo minus restituendus erit maior, qui non damnum, sed
commodum emolumētum ex contractu suo sensit.

Et ideo arg. à maiori ad minus destrutivè seu negativè valet. 298
imo iuxta Euchar. in loc. legal. 16. forte frē quens & vtile est.

Et sicut prædicto casu minor non restituitur: ita ne rustico
quidem error iuris fauet in lucro. *iuxta Gravet. conf. 407. num. 23. 200.
Item 3. quem refert & sequitur ypsi. lib. 2. decis. § 89. incipit. præsumit.
negligentia num. 36.*

199 DECIMOQVINTO. Si aliud pro alio iuxto creditori solū non potest iuxta text. in l. x. §. 3. ff. de reb. credit. Boticell. in l. cum quid. n. 15. si cert. pet. Rom. Alphan. in report. num. 710. Socin. Iun. conf. 145. l. 1. & 142. lib. 2. Zang. in tract. le except. part. 3. c. 1. num. 78. Mynsing. obser. camer. cent. 4. obser. 1. Boer. decis. 3. § 6. 327. Bald ad l. quicunque num. 26. C. de seru. fugit. Vincen. Carot. decis. 83. Dani. Moller in comm. ad constit. Elect. Saxo. & Marchi. Misnia part. 2. arti. aut constit. 28. Tiraq. de retract. p. I. §. 1. gloss. 18. num. 26. Gilman. in præindi. Camer. Imperi fol. 2 13. Vasq. illustri. controvers. li. 1. cap. 2. num. 7. Anton. Gabri. comm. conclus. lib. 5. tit. de solut. conclus. 1. & 2. cum seq.

200 Ergo à contr. sensu (cuius argumentum, validum imo validissimum esse constat ex allegatis supra num. 176.) DD. in l. 2. 6. 1. ff. si cert. pet. argum. l. à Diuo Pio. §. adiecta ff. de re iudi. eo volente & consentiente solutio in alio facta tener, iuxta nota supra in 1. decid. reti. num. § 8. Et in specie quod tali catu debitor non minus liberationem consequatur, quam si rem ipsam debitam soluisset tradit. Moxi. de contra. in tract. de mutuo. rub. de natur. mut. n. 150. Domiuus Ioan. Zanger. in tract. de except. cap. 1. de except. solut. num. 66. per L. manifessi & 7. C. de solut. l. si quis alium & ff. cod. L. Lucius § 4 ff. deposit. Imo nouissime vbi supra Dominus Theoph. Greicht. in sua consultat. pag. 51. docet, posse quam consentire in solutionem adulterinam, cum tamen debitor ex consensu ad aliam obligatus esset.

Nec dubium est quin consentiat is, qui tacet, acceptat, non contradicendo, aut protestando per notat. infra. num. 2. 6. cum aliquot præced.

Sic etiam & pari ratione licet regulariter dicatur dictum unius testis non probare, iuxta text. in L. iusiurand. C. de testib. cum similibus.

Fallit tamen & probat si à partibus vel expressè iuxta Gloss. & Canonist. comm. in c. veniens 1. de test. & declarati. ibi Felin. in ultim. colum. vers. 2. in quantum per not. à Bart. in l. Theopompus. ff. de dot. preleg. & tenet Bald. in l. in bone filiei. 7. colum. vers. sed dubitatur de uno. C. de reb. credit. late luf. in l. admonendi. in 78. colum. vers. quid si unus testis. ff. de iure iuriand.

Vel tacite sit approbatus, Jason cit. loc. d. colum 78 ad fin. & in princip. sequent. iuxta not. per Bart. in auth. breviores. C. de sent. ex brevi. recit.

rect. & in l. Iubemus. C. de Sacerdoti. Eccles. quem sequitur Angel. in l. sciendum
ff. de verb. oblig. & Anton. de Butri. in c. cum ad sedem. de restit. spt. lat. in c. m
presentia de probat. Abbas in cap. 1. in c. col. de obl. at.

DECIMOSEXTO Cum ex supradictis passim & n. præcedent-
zoo dictum sit, & constet in praesenti facti specie creditorem reci-
piendo debitum in moneta minus proba, seu aucta consensisse
& actu solitionis contentum fuisse, negari nequit, quin iuri suo hoc
ipso renunciarit.

Iuris enim est, quod actio alicui consentiens omnia sua iura
perdat, ijsque renuncia esse intelligatur l. si fundum per fiduci commissum.
92. l. ibil. 120. §. 1. ff. de legat. 1. l. si debitor. 4. §. 1. l. si consentit. 7. in princ. l.
sicut 8. §. si debitor l. Titius 9. §. 1. L. Lucius 1. l. & l. Paulus 12. in princ. ff. quib.
mod pign. l. pud celsum 4. §. quæsum est, si cum fundum ff. de dol exceptu l. qui-
dam ex parte ff. de cuius l. non videtur 11. ff. si quid in fraud. patro l. si seruus
communis 13. de donat. inter vir. & vxor l. cum quædam 16. C. de admini. tutor.
l. cum pater 17. §. libertis. & ibi. Bart. ff. de leg. 1. mater 1. C. de rei vendic. l. si
consentiente 14. C. de donat. ante nupt. l. quæcias ab omnibus 21. & ibi DD. C.
de fideicom.

D E CIMO SEPTI M O. Facit pro hac sententia argumentum 202.
ex proxima superiori ratione decidendi erutum, sive ijs, quæ su-
pra num. 80. & scq. dicta sunt nimirum argumentum à contractu
ad distractum, quod obtinere & bonum esse docet Everh. à Middel-
burg. in topic. loc. 41.

Si enim ut supra proxime dictum & probatum est, valuerunt
contraetus ea pecunia celebrati, vbi nulla notabilis intervenit læ-
sio; utique valebit etiam distractus, seu dissolutio eorundem con-
tractuum pecunia factus vel facta.

Sicut enim ea, de quibus, mutuo partium consensu tempore 202.
quo nata & orta est obligatio, conventus est, stricte observari de-
bent, Menoch. consil. 3. f. num. 1. & 16. Dominus Ernest. Cothm. part. 4. cons.
49. num. 40. & DD. passim.

Ita quoque ea, quæ eodem consensu seu potius tempore distra- 203.
ctus mutuo dissentit ijsdem placuerunt observanda sunt.

Consequenter sicut pactis contrahentium in qualitate solu-
tionis standum est, juxta communem DD. opinionem & Bart. in l.
Paulus. 22. in sim. de solut.

V. sequamus

204 Vtque in contractibus (ita & distractibus) cum à pari procedant iuxta Euer.) attenditur mens potius contrahentium , quam verba , l. in conditionibus ff. de condit. ex demonstrationibus , l. promittendo ff. de iur. det.

205 Ita circa solutionem taliter videtur & censetur inter partes conventionum , qualiter solutio à creditore lubens acceptata reperitur , cum ex sequentibus colligatur voluntas contrahentium . Laud. in tract. de monet. colum. fin. Bald. conf. x 69. in prime. volum. 2. Aret. cons. M. colum. 3. num. 5. vers. sed tamen .

206 Nihil enim tam naturale , quam eo modo quidque dissoluere , quo colligatum est , l. 35. ff. de reg. iur. l. 80. ff. de solut. cum simil.

207 DECIMO OCTAVO. Quia si creditor solutionem ex quodamnum sentit recipere non tenetur , iuxta text. in l. debitorem (uno creditorem , ut legit vulgata Holoandri editio Graecè etiam lectioni conformis & approbata ut restatur Scholion ad cap. 7. tit. lib. 7. Bacch. lxxv) ibi Paul. Iurisconsultus ait non esse cogandum creditorem nammos accipere sc inde passumus sit damnum .

Idque etiamsi creditor obligationem penes se existentem debitori reddidisset , aut reddere promisisset , ut 16. Maij anno 1622. de iure interrogati responderunt Dominus Ordinarius , Decanus , Senior , & alij Doctores Iuridicæ facultatis in Alma Universitate Helmstadiensi referente id Domino Rudolph. Wernerio in suo discurs. Academi. monet. in 2. nimium auctoritate adduct. post dict. discurs. 6. Die ybrige s. 6. ibi , seu illis verbis : Haben etliche gute vnd schwere Münz aufgeliichen / oder sonstens auf solchen sorten aussenstehn / die bezahlung aber an leichtem Gelt schon angenommen / vnd die darüber in Hand habende obligationes , oder sonstens Briefe vnd Sigill/ Targzezen aufzustellen vertheissen / aber solches vber angewendeten siebz sich nicht wider begeben oder vnder die Ecume für vol / nicht wider aufbringen könnten : Also sein die debitores nun mehr nach verenderten Münzwesen dieselbe leichte Münz / wider zu sich nemen vnd gute Reichsmünz in dem wehre wie sie tempore contractus gab vnd gültig darfür zu ersezzen schuldig .

208 Ergo à contrario sensu , ubi nullum damnum sentit , recipere illam si non tenetur . vel saltrem si volens & consentiens recepit . eam recusare amplius non potest ut eadem inclita Facultas Iuridica

anno Helmstedtis, eodem quo supra die, & anno, in diversis casibus consulta, rescripta, in ibidem subnexo casu, dum ita decidit. 203
Qui cum tunc die c. editores der außerordentlichen Münzen für
den wider begeben, und dadurch keinen schaden erlitten, so seynd die de-
btores denselben weiter zu nichts verbunden. Quae enim ab ini.
sunt voluntatis, ex post redduntur necessitatis, l. si mandavero. §.
suff. de mand. quantum s. de pignor. eti. cum simil. Mysl. lib. i. reff. conf. 77. n. 2.
20. decad. 3.

Casu nimirum, quo nulla intervenit laesio, ut in proposita facti
specie nostra questionis, alias enim contrarium obtinet ut iure
consuluerunt in cassibus relatis à dicto Domino Rudolpho Werne-
ro auctoritate 6. & 7. videlicet iuridicæ facultatis Erfurdiensis &
Coburgensis, in eodem casu ipsis proposito. 210

DECIMONONO. Quia semel ratum & gratum, inter partes ad imperfectum reduci & reuocari non debet. l. in ambiguis. §. non
est nouum, ubi text. & ibi Doctores expresse firmant, non esse no-
uum, ut quæ semel utili erat & constituta sunt, durent. Et qui-
dem licet ille casus exsisterit à quo initium sumere non potuit
Deci. Et Canogl. ff. de reg. iur. l. nec enim §. de itin. actuque priuat.
l. sahctimus. C. de administr. tut. l. 4. 6. fin. ff. de bon. libert. l. 39. in prime.
ff. de minor. l. pluri. 2. 40. 6. eti. placeat. 2. ff. de verb. oblig. l. s. C. de rescim.
vendit. c. clericos. de iure iurian. c. factum legitimè de re. 4. Grat. conf. I. l.
in fin. Ceser. part. x. conf. 4. 4. sub num. 8. 8. Dominus b. al cap. x. num.
71. Muscul. de success. comment. Gloss. l. memb. x. conci. l. num. 145. Et
apud Dominus Arum. vol. 3. de iur. publi. Benedict. & Conrad. Carpzonij dif.
§. c. x. conclus. 32. in fin.

Imo si lex statim meritis finibus prohibitionis, etiam non legiti-
ma facta tenent, cum multa prohibeantur fieri, quæ tamen facta
tenent, l. i. §. biduum. ff. quando appellandum sit. 212

Sic enim 1. Instrumentum notarii putatiui factum ratam habe-
tur, licet is alias instrumentum legitimum eti. nequieverit.
Landft. in c. quoniam de probat. §. sequitur instrumentum. Trestl.
lib. 2. dispu. 5. thef. 2. lit. b. ibique cit.

2. Protestatio partis admissa eti. setetur, quando contra eam quis
regionem, quam habuit, non opposuit. Pau. de Cast. conf. 259. n. 2.
3. Matrimonium contra II, initium non irritatur contractum.

- llicet contrahiri non potuerit, l. i. §. fin. de lib. exhib. c. licet 47. de testib. l. p.
C. de incest. nupt.
- 216 4. Licer sententia sub conditione ferri non debeat, nihilominus lata tenet, l. s. ff. biduum, ff. quando appellandum sit.
- 217 5. Licer serui nulla sit obligatio, ei tamen solutio facta tenet, l. barbarius. 3. de offic. pret.
- 218 6. Quamvis clericus p. o. alio fide iubere nequeat, c. x. exir. de fideiuss. cap. Te quidam. 1. i. quest. 1. Valent. Franc. de fideiuss. cap. 2. numer. 218.
- 219 Si tamen in foro conventus exceptionem non opponat ex sua hdeiussione obligatur iuxta eand. Valent. Franc. ibid. num. 234. cum ibi. etat.
- 220 7. Mutuum contractum subsistit licet contrahere non licebat, l. si quis. l. item si. q. 9. 3. 1. Julianus 19. de S. e Maced. l. 1. C. eod. et in casibus super num. 183. notat.
- 221 8. Licer testes confanguinei, & affines iure non probeurur, eorumque testificari regulariter rejici possint, per notata à Farim. l. s. de testib. q. 54. reg. 3. num. 145. lit. 6.
- 222 Si tamen pars contra quam producuntur, non excipiat, valet attestatio, Mscard. de probat. lib. 1. conclus. 409. num. 19. m. fin. et num. 22. cum ibi cù. ut & in specie in sequentibus casibus à DD. exemplificatur, veluti si parer pro filio in testem productus fuisset, Decim. m. l. iurisditionum in fin. ff. de turisd. omni. iud.
- 223 Vel frater pro fratre auruxor pro marito. Mscard. de probat. conclus. 480. num. 22.
- Istis enim omnibus casibus valet attestatio si pars adversa non excipiat. Iuli. Clar. lib. 5. recept. sent. in pract. crimi. §. fin. qua 24. in f. reg. l. litu. 8. num. 175.
- 224 Possunt enim partes consentire, ut testis minus legitimus probet, ut in l. si quis testibus. C. de testib. Glos. et Bart. in l. i. §. 1. ff. de ser. Fclm. in c. veniens.
- 225 Et quidem tacite vel expressè per Glos. singul. in Amb. de testib. Bald. in l. parentes. C. de testib. Innoc. in c. ex luteris, de transact. Fclm. in c. veniens column. fin. et facit doctrina Bart. in l. Lucius.
- 226 Adeo ut si semel testis ita expres. è, vel tacite fuerit approbat. ergo non possit amplius reprobari per supracit. et not. in d. l. si quis. C. de testib. Ergo.

Ergo eadem ratione & fortius ex allegatis eiusdem valebit solutio
sponte & sine damno exceptata & publica magistratum auto-
ritate tolerantiaque iusfulra.

VIGESIMO. Probatur haec sententia argum. I. recusare, 9. ff. de
acquir. hered. l. reprehendenda. 5. & ibi Iaf. C. de testam. & subff. l. de quibus.
21. vi fin. ff. de legib. l. sitamen. 84. ei qui servum. ff. de a. illit. edict. Cardin. B.
ris. conf. 3. num. 12. lib. 4.

Vbi per illa, & similia jura inferunt DD. quod is, qui iure suo 227
non utitur, cum debuit, & potuit (veluti reculando, vel exceptio-
nem opponendo) censeatur se declarasse, quod eo uti nolit, adeo
ut nedū declaratio ista regulariter retrotrahatur ad tempus actus.
Ioan. Andre in addit. ad Specul. i. t. de testam. colum. penult. vers. hoc etiam nota. 228
Idemque Ioann. Endr. in c. claret causam, col. 2. & ibi Anton. de Butr. col. 3. vers.
Ex his deducitur. & ibi Felim. num. 18. limi. 10. extr. de probat. Paul. Caetren.
in l. heres palam. & 1. § si quid. col. 8. vers. item nota. & ibi Francisc. Aret. not. 1.
ff. de testam. Roman. conf. 45. in princi. conf. 60. colum. 2. vers. hæc enim decla-
ratoria. conf. 182. col. 2. vers. unde concludit Domin. conf. 33. circ. fin. Frideric.
de Sen. conf. 122. colum. 1. Albar. Bran. consil. 91. colum. 1. Roman. conf. 225.
colum. fin. lib. 1. Cardi. Paris. conf. 55. num. 5. & 6. lib. 1. Anton. Gabri. com-
mu. conclus. lib. 6. & it de r. q. iur. conclus. 3. num. 9. quem tamen ad hoc isto
loc. citatum à Schr. mtr. de Feud. p. 20. sect. 20. num. 35. hoc dicentem
non inveni.

Sed etiam is actus ab initio pro valido & efficace habeatur, at- 229
que perinde repuretur, ac si illa exceptio nunquam fuisset in rerum
natura, quodque cessatio exceptionis retrotractatur ad tempus a-
ctus. Carden. Paris. conf. 144. num. 4. lib. 4. facit id quod tradit Glott. cap.
non firmatur de reg. iur. lib. 6. Panorm. c. bona memorie 2. de positul. Prelat.
Panorm. c. quod sicut. num. 9. extr. de Elect. Rom. conf. 4. Deci. in l. quod mitti.
29. num. 9. ff. de reg. iur.

Et pertinde habeatur, ac si ab initio ad fuisset actui, l. fin. C. si maior 230
fact. alien. fact. sine decr. ratib. l. si donata 36. § si sponsus. ff. de don at. inter vir. &
vxor. Bald. c. 1. in princi. ex. de fid. instrum. Felim. c. claret causam. num. 18. limi. 5. extr. de probat.
Cagnol. in d. l. quod mitti. ff. de reg. iur. Jacob. de Sandt. Georg. in l. quicunque
num. 2. ff. de fid. instrum. Felim. c. claret causam. num. 18. limi. 5. extr. de probat.
Hippol. de Merv. sing. 113. Ioan. Baptif. Afif. in sua praxi iudici. §. xx.
cap. 7. cum cit. & Schr. ubi super,

VIGESIMO PRIMO. Probatur hæc sententia à cessante ratione legis: constat enim quod Lex ideo prohibuerit solutionem usui aut legibus non conformem, ne creditor eam acceptando lassatur, ut patet ex l. 99. ff. de solut.

Si igitur hæc ratio finalis cesseret, & damnum creditor ex solutione sibi facta non paitatur, sed econtra potius emolumumentum consequatur: cessabit quoque dispositio legis. l. quod dictum, ex l. adigere. §. quamvis ff. de iur. patro. Eucrb. in loc. legal. so. num. 2.

233. Vt & cessante causa prohibitionis cesseret ipsa quoque prohibito. Neuiz. lib. I. Siluula Nupt. num. 205; cap. cum cessante causa extra. de appell.

234. Quicquid enim conceditur ex causa, secundum causam debet regulari. Socin. m. l. si à te, colum. 1. ff. de except. rei. iudic. Neuiz. lib. I. situs nupt. num. 205.

Vt recte hoc loco cum Molsesio dicere hic licet ad consuet. Neapolit. q. 13. si cum temporis successione sequatur mutatio ma-
235. teriae, vel aliarum circumstantiarum legis, cessare quoque ipsam legem,

VIGESIMO SECUNDI. Pro hac sententia militant nedum, 236. praedictæ rationes, sed & Theologi, ac Iurisconsulti gravissimi, summae quæ auctoritatis & judicii.

Siquidem ex sacra paginæ DD. nostri temporis, inter alios ab hac sententia minime videtur dissentire insignis Theologus Reu. D. Tann. 3. tom. 3. disput. 4. quest. 7. d. 9. ad 5. Thom. xx. quest. 77. num. 41. ubi dum quidem conclusisset neminem creditorum fuisse cogendum ad acceptationem moneret deterioris notæ, paulo post num. 24. 1. suam sententiam declarando subdit: Si quis tamen creditor sui iuriis existens, sponte ac liberè, adeoque sciens, & volens eiusmodi solutionem acceptavit, ei nulla facta est iniuria, nec potest ulterius quicquam exigere, vel ad damni compensationem agere, additique rationem.

Quia videlicet, quivis poterat cedere iuri suo, & si quid, ea in re 239. inæqualitatis intercedebat, ultro condonare. Præterquam quod subinde occasio offerebatur quibusdam (ut in præsenti facti specie), 240. eandem pecuniam mox ira expendendi, ut ex illa solutione nullum datum sepius haec tenus ille;

Inter Iurisconsultos vero idem senserunt diversi academicci su- 247
pra in 12. Deci. rati. cit. & vel maximè Helmsta. Facult. iuridic. à Domino
Wern. in dis. de mut. Mon. alleg. præind. 2. §. die vbrigte/it.

Sicut enim & quissime deciderunt „eos, quibus loco præiæ pe-
cuniae, minus argentea, sive aucta, ad acceptationem eiusdem neutri-
quam teneri, si eadem ipsi damno. sit; sic ecotra statuunt Dominus
Theoph. Glicichy. in consult. dere monet. pag. 24. in marg. dum docet cer-
tis casibus (inter quos noster quoque est) securus esse, ubi constat so-
lutione sponte, & ultro acceptaram, in rem esse versam, ut eviden-
ter patet ex corū verbis formalibus & d. D. Theoph. vbi tradit. ci. lo.
non debere computari florenum ratione usus nominalis, sed re- 248:
spectu usus realis. & pag. 6. post princi. §. Dein nach ist verlaugbar
ibi; weilm sie vordurch keins wegs laedibirt, nicht haben vrsach gehabt.
Et ibid. pag. 79, circ. fm. ibi sonder muß dem rechten valor der Münz
nach / sublatro abusus nominis, wie hoch ein jeder dieselbe genaret / li-
quidiert. vnd also computiert werden. Et idem tenet pag. 66. ibi, ist
der natürlichen billichkeit gemäß / wann die Pläzer oder Reichsthaler/
also wärdlich vnd vnwiderrüſtlich angelegt / (ne locupletetur alter
cum alterius damno) zu einer solchen quantitet / dieselbigen zu com-
putieren/ welche empta quantitas mercium (vel cum eadem sit ra-
tio quodvis aliud inde resultans commodum iuxta suprain 12. de-
ciden. ratione adducta) designieren möcht: Facultas Iuridica Universita-
tis Helmstadensis. §. ante penultimo super allegat. num & eadem Facult. Ju-
ridici. Helmstad. apud Dominum Hiller. allegata præindic. 3. 6.
Habent: Dominus Wern. in discurs. suo Academ. de mut. monet. q. 2. num. 1. §.
ubi inter alia formalibus sic ait 2. Muß man hier einen vnterschied
halten inter precium, quod bona gratia receptum est, & inter debi-
tum quod iastat, iam mutata moneta recipiendum & ibidem pau-
lo post concludit sequentibus, was terwirget ante hunc casum
angenommen/ vnd nicht gesucht/ ist vermähltlich wöl angewendet/ nüfse. 249:
videt ter probetur contrarium. dann d. er Cardo oder Status contro-
versia allein darin beruhet / ob der Part im schaden ist/ over nicht.

Quibus adiutori pulantur Domini: Continarij Intericis Austriae in
cessu Imperatori in Maio, Anno 1555. oblato, §. 1. Gesetz aber es
meret, s. & natura mutui anders/ in illis verbis: Der ein/ oder der der an-
der, nach jeder gelegenheit, vmb die publicie Gr. den angemessen/

und zweifels ohn noch ic gewin gebraucht/ vnd verhandlet hat.

Et in ratione 4. 9. Gesetz aber das man iſgoroſa explicacione definitionis mutui,&c. ibi ſeu illis verbis: Seinemahl ſaſt niemand ſo die geringe fl.auffgebrachte/diſelbige mit eigenem ſchaden vbernom-men/ſonder darmit eintweder gute fl.abgezehlt/oder für ſo viel gute gul-den/ligende Güter/oder andere Wahren/kanſti/oder auch ſolche in an-dern wegen/ ohn einigen ſeinen ſchaden für gute gulden angelegt/ &c.

- 244 Horum igitur tam ampliſſimorū, DD, quam collegiorū in ri-di-corum auctoritates, & luftragia, iudiciaque merito tanquam firmo-ra reputantur ac præferuntur c. prudentiam, extr. de offic. deleg.

Potiffimum quia iſta præfata ſententia, nihil iniqui continet, ſed (ut verbis Invictissimi Imperatoris Ferdinandi II. in edicto ſuo mo-netalii, circa finem utar,) conſideratis circumſtantij hæc contro-verſia nedum ex æquo & bono, ſed etiam ſecundum conſcientiam

- 245 legibus & rationibus munitam ac informatam decidit; talis au-tem deciſio & ſententia iure alijs præferenda ſit, juxta tenorem di-cti mandati Cæſarei § Vnd diecili voiſ gehende/circa fin.

- 246 Et pacem concordiamque dicit ac fovet juxta tenorem Edict. moneti Sereniss. Ducis Saxon. f. pra num. cir. 9. Wann aber in allen wobefteſten Regimenten zu ſorderſt dahin zu ſehen das materia li-tium, ſo vil' ndglich abgeſchnitten weide.

- 247 VIGESIMO TERTIO. Prohatur hæc ſententia, nedum dictis rationibus & auctoritatibus gravissimorum Iuris conſultorum; ſed etiam Invictissimi Imperatoris Ferdinandi II. aliorumque Prince-pum Imperij Edictis monetaliibus (non quidem ad eum effectum hic allegatis, ut in genere ubivis locorum in conſequentiā tra-hatur, ſed ut in illo territorio, ubi publicata ſunt) concurrentibus præ-dictis rationibus, in proposita facti ſpecie obtineant.

- Siquidem vigore dicti emanati mandati Cæſarei, Viennæ & in Regno Boh. miæ alijsque ditionibus Austriacis, 30. Maij, Anno 1625. publicati, Inferioribus magistratibus præcipitur, ut in con-troverſijs cauſarum monetaliū decidendis ad ſingulas circum-ſtantias, advertant & potiſſimum, quomodo pecunia muuara in rem cuiusque verfa ſit, vulgaribus, wie einen vnd den andern das muuum, oder etlegre Geſt ſey zu gutem kommen.

Item ex cauſis, allegatis ut videlicet materia liuum præſcinda-tur &

tur & bonum publicum verisimiliter emolumenij priuatorum
præferatur Serenissimus Princeps Ioannes Georgius Elector Im-
perij, & Dux Saxonie, in edicto suo monet, 3. Iulij, Anno 1623. 249/
publicato, statuit & decreuit, ut in omnibus tam contractibus,
quam distractibus, etiam mutuo, acta & actitata vim & rebur ha-
beant, sive ea litterarijs documentis seu instrumentis, & obligatio-
nibus sive alio modo probari possint, ut videre est in §. Wann aber
& §. seq. ibi vnd daß soll nicht allein in mutuo vnd gelichenen Geltern/
sonder auch in allen andern verbriefften oder sonst in beeden erweis-
lich abgehandelten contracten, als kauffen/ Mieten / Kaufchen/
Pfanwchilligen / vnd wie die sonstnamen haben mögen/ statt fin-
hen.

Quibus concordat id, quod ex certis causis, & vel maximè ob-
verisimilem præsumptionem, quod solutio, siue pecunia à credito-
re acceptata eidem emolumento potius, quam damno cesserit, pa-
riter in suo editio monetali, 1. Ianu. anno 1623; Serenissimus quo-
que Princeps Georgius Wilhelmus Elector Imperij, Marchio &
Dux Brunsvicensis sancivit, §. Und wöllen da hingegen.

Item Principes & Duces Saxonie lineaey Weymariensis in edito.
suo monet. 30. Sept. anno 1622. publicaro. Ibi enim sicut læsi vel
graviter lædendis jure subveniendum statuunt; ita contra averfan-
tut illos, qui sordidorum lucrorum causa lites fovent, & iudicium
subsellia turbant, ut pater ex seq. verb.

Wie wir nun nachmahlen allen / so beschwert seyn / oder noch be-
schwert werden möchten/ gleich durchgehende admiministration Rechtes/
vnd Gerichtskeit widerfahren zu lassen gemerkt seyn: Also iragend wir
ein sonders missfallen darob, daß etliche Zanckische oder vorteilhaftige 250/
Leut/ alle gütte ordnungen i. vnorndung vnd Nutzbrauch zu sezen/ und
jnnen in sin zu ziehen sich vnderstehen/ alle geschlossne Contrat geley-
stet/ vnd aufrütt/ angeneme bezahlung aufgesertigie vnd empfangene NB:
verzicht/ Quittung vnd deraleichen handel/ tracks ohne vnderschied der
Zeit/ Personen. Gemäß vnd anderer umbstände/ für Verluste b. ff. 13/
schädlich/ vnd vndlich/ oder michna zu achten, vnd ihres gefallene zu NB:
hindertreiben zu reisen zu ren/ Erey eren, aufzuheben, oder scipen in
ein anderen stand zu richen/ vnd jnen um mehrers zu hanf ten, vnd
zu zubillichen, &c.

Reffon-

Responfiones ad rationes dubitandi quæfitionis 1.

Nec iam dictæ assertioni & resolutioni obftant ſupra adducentia
rationes dubitandi. 1. Enim respondentur, quod initio libe-
rum fuerit creditori, debitum in viliori moneta, pro ea, quæ Imperi-
i legi correfpondet, recipere, & dampnum pati, iuxta notata &
Domino Lindem. in finop. exeq. de mutu. theſ. 155. cum iuriſ inspecta ra-
tione, juſtos nummos, vel certè ad eorundem reſtimationem com-
putatos, repeteret ei licuerit, ut jure etiam conſuluit Iuridica Facultas
Erffurdienſis à Domino Wern. allegata in ſuo diſcur. Academi. de mutat. mo-
net pagm. mihi 75. preiudi. 4. nimirum, quod moneta vilior, quam
ſuit tempore contractus recuſari poſſit.

Quodque creditor in receptione ſui debiti, non tantum vale-
rem eius, ſed & materiam, & pondus, quod lege habere iubetur,
coſiderare potuerit, minimeque aſtrigi aut cogi debuerit, aliam
pecuniam acceptare, quam quæ talem materiam, pondus, & ſpe-
ciem habuit, quæ Imperij legi & ligæ correfpondet, caſu quo ere-
ditor eam recuſavit nedum notant DD. per text. in l. 1. & tot. tit. C. de
veter. numis poſteſt.

253 Sed etiam noviſſimè cautū reperitur in d. mandato & resolu-
tione Cæſarea Viennæ, anno 1615. 30. Maii publicata ſ. 6. ſequenti-
bus fortunatibus. wann ein Debitor gut Gelt zubezahlten ſchuldig ge-
wesen / als zu einem Exempel / wann einer noch vor eingeriffener Münz
Confuſion, gut Gelt aufz genommen / vnd et folches mit dem gering
heiliger Gelt ablegen / der Creditor aber dafſelbige nicht wollen anne-
men / daher der debitor das Gelt / judicialiter deponeri / ſo ist billich
das der debitor das deponierte Gelt / auf dem deposito widerumb
abforderen / vnd den creditorem mit gutem Gelt bezahlen ſolle.

254 Postquam vero creditor nulla præmissa protestatione ius ſuum
conſervare, aut recuſatum deponere neglexit, ſibi id imputare de-
bet juxta notata. ubi ſupra à Domino Lindem. dicit. theſ. 155. &
mandato Cæſareo præallegato, publicato in Regno Bohemiae, &c. ſ. . cuius
formalia ſunt.

Xaetin Creditor alberet die bezahlung / ob ſchon an geringheitiaem
Gelt

Gelt eingetragen/Brieff und Siegel von sich geben / quittiert vnd ver-
zög ge hon/ es währe daß debitum ex quoconque contractu es wölle/
würde zu Euerierung infinitae licium multiplicationis statuirt, daß es
bei der einmal beschreiten bezahlung Quittung/vn versicht allerdings
gelassen werden solle.

Qui tamen contextus juxta prædicta eum tanquam edictum seu
statutum loci seu certi Regni, & Provinciarum-quarūdarum sit stri-
cti juris, in genere extra illa territoria allegari nequit.

Ad 1. §. & 6. rationem dubitandi responderetur, quod non liberet 255
reproba moneta solventem, nisi eam recipiens creditor ulro &
sponte sine suo damno & sciens illam esse auctam, minusquè ar-
genteam, acceptarit, per allegata & tradita à Gabri.lib. 3. de solut.con-
clus. 1. num. 13. & supra passim dunct.

Et sic hec contrario casu maximè obtinent, quæ supra ex edicto
Imperatorio citata sunt, §. Da aber ein creditor, &c.

Ad 3. vero dubitandi rationem, qua dictum fuit, in contracti-
bus subintelligi ne deterius mihi reddas, responderetur, quod in 256
commercijs commutativis, non mathematica, sed moralis spece-
tur æqualitas. Et ideo iuxta jurum dispositiones 1. in causa
secunda, §. Idem Pomponius. ff. de minor. l. item si presio. §. fin. ff. 257
locat. & simil. si cessat dolus & fraus, bonaque fide quid actum aut
contractum sit inter partes, non attenditur modica læsio, sed tali
casu naturaliter se circumvenire licet, non quidem dara opera, &
ex proposito, sed si propter naturalem illam facilitatem hominum
aliqualis citra dolum & fraudem irrepatur læsio, & ut DD. commu-
niter loquuntur, re ipsa Schneidv. Institut. lib. 4. tit. 6. §. actionum nu-
mer. § 3.

Siquidem mutua quadam & tacita indulgentia contrahentium 258
ad invicem aliquid condonatur, dum plerumque mutuo naturali
amore non dedignantur aliquid modicum, sive scienter, sive igno-
ranter remittere de iure suo, & si non ex amore, ad minimum ni-
miam scrupulositatem, alij tanquam sordidam, alij quia non va-
cat, dedignantur & averfantur.

Et ideo vel maxime in proposta facti specie æqualia illa sunt, 259
quæ tanquam æquè commoda, æqualiter à contrahentibus recipi-
untur,

emittatur, ac reputantur, cumque in effectu tanti unum est, quanti alterum, ut Rever. P. Vizan. sup. num. 30. allegat. loc. inquit. quibus concordant supra num. 186. & sequentibus in 1. decid. rati. ad. ducta.

260 Adeo ut licet æquivalencia illa tam accurata & exacta non sit, tamen inter contrahentes ex allegata causa admittatur aliqualis inæqualitas & indulgentia. Difficulter enim stricta illa. & Mathematica æqualitas scrutari, cognosci, & seruari potest, & si quandoque potest, non vacat, aut si posset, aut vacaret, adhuc tamen utilius & honestius est modicum excessum vel defectum (si quis sit) mutuo condonare, quam in summa & individua æqualitate inquirenda immorari, & torqueri, nimiamque litium materialia tolerare & soverere. Alioquin vix ulla frequentia, vix ulla fides, & stabilitas commerciorum esse. Ut innuit Anch. in reg. pecatum. colum. 2. o. derég. iur. ii. < Roder. de ann. cens. lib. 2. q. 12. num. 5. Covare lib. 2. Vassier. refol. cap. 3. num. 2.

Ad 4. Responderetur quod quantum circa solutionem operatus obligatio ipsius tempore orta, juxta allegata supra in 4. hac ratione decidendi, num. 32. tantum operetur eiusdem obligationis dissolutione, circa debitum solutionis tempore a creditore ultro & sponte acceptatum.

264 Quod enim operatur propositum in propofito, hoc operatur in opposito. I. fin. in fin. et 5. plures autem. et ibi Angel. Iaf. et DD. notant. Infin. de actio.

Ad 7. Respondentur quod eti moneta annis superioris currentibus fuerit ligæ & legibus ac constitutionibus Imperij conformis, fuerit tamen talis, qualiter temporis necessitas & communis omnium usus ad interim tulit; juxta notata et tradita supra num. 186. n. 3, 12, 4. et alij sequent. vnde qui eam sine damno suo ad necessitatem in debitibus genericis (ut vulgo loquuntur), exsoluendis & commercijs contrahendis impendit, samque ut dictum est libere non coactus receperit, conqueri de eo jure nequit.

Ratio enim hæc dubitandi (ut & aliae) tum demum obtinet, quando debitor monetam levioris notæ, seu minus argenteam, & non boni ponderis offerret, illamque creditor propter præsens,

vel

vel futurum damnum recusasset ; ut docet Lauden. de mon. num. 3.
Isem quando ista solutione immodice laesus fuit, non autem quando creditor, ut in praesenti casu , proprii milirantem communem
observantiam, ex receptione spontanea unius monetæ pro alia,
non fuit passus aliquod damnum, eamque bona gratia lubens re-
cepit. per notata à Domino Werner. in Discurs. Acad. de mutat. monet.
etiusque solut. quæst. 2. numeris. & patet per DD. in I. Paulus. ff. de so-
lut. dictaq. Dominus Lindem. in sua sinop. exēge de mutuo sive theſlib. qui-
bus Respondit Dominus Matthias Kleisti. Thesaur. 255. ibi , & liberum
fuit.

Cum enim creditor sciverit , si que notum fuerit, quid moneta
illa prava valuerit, seu qualis fuerit in bonitate & liga tempo-
re solutionis, sibi id imputare debet, quod in ea acceptanda tam
facilis fuerit , cum stricto jure eum recipere obligatus non fue-
rit. 267

Imo in bene constitutis iudicijis, nemo etiam depositam acce-
ptare compulsus fuerit, & iure compelli poterit, iuxta decif. Do-
mini Theophili Gichtyche. pag. 24 & 25. in exemplo emptionis &
venditionis posito.

Et sic ad finalem etiam dubitandi rationem pariter responderunt
licet in contrarium multi,imo quamplurimi quoque allegari pos-
sunt, sentientes in relutione debitorum, non tempus contractus,
sed solutionis esse spectandum , quorum sententia , licet regu-
lauerit propter adversantem magis communem DD. opinionem,
non obtineat, obtinebit tamen propter adductas rationes in pre-
senti facti specie.

SECVNDA QVÆSTIO Principalis.

CAETERVM et si i. præmissæ quæstionis rationes tam dubitandi, quam decidendi, quodammodo in sequenti bimembri quæstione militare, & eandem decidere videantur: quia tamen in utraque dispar est ratio (eo quod creditoris, præfatæ quæstionis debita ex bonæ fidei contractibus promanent: contractus vero murui stricti juris sî) & ultra supra adductas, aliæ singulares quodammodo in ijs se se offerant dubitandi rationes, affirmativam suggerentes, ideo de ijs breviter & sigillatim videntur.

Prima igitur quæstioni, qua quæritur, quid obtineat in mutuatore, qui loco probæ monetæ, ante complures annos mutuo datæ, annis quibus aucta seu depravata currebat moneta, acceptam non modo, non sine damno, sed etiam utiliter impedit, ratione supplementi agere posse? non leues videtur obstat rationes.

268. Primo, Enim expediti iuris est, quod mutui obligatio debet esse certa.

Et ideo idem, & tantundem, quantum datum est, reddi debeat. Mozi, de contractu de mutuo. tit. de natural. mutui. num. 1. Donelli, de reb. crediti. num. 1. Domini Bocer, de regal. cap. 1. num. 259, per l. 2. in primis ibi sed idem genus & l. 3, ibi, rem, que sit ex eodem genere, reddere. ff. de reb. crediti. Dominus Lindem. in synoptio. exeges. de mutu. cap. 1. thes. 106. ubi dicit, quod certitudo, quæcum contractu esse. capitur, cum eodem semper duret, nec ob incertum subinde, pro hominum malitia, variantem valorem mutetur, & passim alibi maximè thes. 117. 132. & 137. & 154. ubi proprietatem mutui nullo, vel eventu, vel pacto (substantia contractus salva manente) mutari posse, docet.

269. Imo legem mutui, non modo Pomponius; Sed & imperatores omnes & Lex divina constituit. 4. Reg. vers. 7. Sir. 27. Proverb. 5. Rom. 13. vers. 7.

270. Et ideo in mutuo semper intelligitur agi, ut eiusdem generis & boni,

bonitatis solvatur:qua datum est, & quoniam Infit. quib. mod. re contr.
oblig.

Et quidem licet nihil dictum fuisset, ut notat Nicol. Moz. de contr. tract. de mut. tit. de natural. num. 4.

SECUND. Quia, ut supra dictum est, contractus mutui est stricti juris. Schneidvv. cum alleg. infit. de obligat. lib. 3, tit. de contr. 272.
T4. num. 18.

Magna autem, imo maxima est differentia inter contractum bonae fidei, & stricti juris: ut omisssis alijs pater ex notar. per eundem Schneidvv. Infit. lib. 4. tit. 6. §. actionum, ubi inter utrumque stricti nimis, & bonae fidei contractum, novem insignes assert differencias:

TER TIO. Quod etiam & vel maxime contractus mutui non sit aestimandus ex eventu, sed ex eo quod est, dum celebratur. ut 274.
Hinc valor attendatur, qui fuit tempore contractus, non qui solutionis tempore supervenit juxta DD. communiter, & Bart. in l. 2. in fin. C. de rescind. vend. & idem in l. 3. §. Divi. ff. de iur. fisci. Andr. de Baris & Ioann. de Plat. in l. 2. C. de prad. & omnib. reb. naviculari. lib. 11. DD. in l. pre- cia rerum. ff. ad l. Falcid. per text. in c. dilecti. ibi. valentem. extr. de empt. & vend. l. si voluntate C. de rescind. vendit.

Ista tamen ratiōtes dubitandi, quo minus idem, quod suprā in prima quæstione principali deciditur, nihil obstant.

Primo. Enim, & tertio responderetur ut supra n. 2. t. nimis, quod creditor sive mutuator mutuum non tenebatur à debitore in alia moneta, quam quæ tempore contractus erat in usu recipere, pro ut in specie etiam decidunt supra cit. præalleg. num. 2. 51.

Imo quod facile concedatur, plerorumque D.D. & potissimum Domini Lindemannii supra memoratis locis firmatum iuris fundamentum, quod videlicet re certa data contrahatur, & eadem in genere & bonitate eadem restituta dissolvatur.

Nihil tamen impediāt, aut obster, quo minus creditor consentiendo aliud, pro aliо acceptare, imo prouersus in aliud genus contractuum transire potuerit. iuxtanotata per DD. in l. 2. §. 2. ff. si cert. petatur Nicol. Moz. in tract. de mut. titul. de naturalib. mut. num. 50.

Vnde postquam creditor loco pecunie, quæ ante hac debitori ab ipsius mutuo data est, minus congruam ac si sufficientem libet &

Sponte in solutione recepit, in eamque consensit, nec de recipien-
do eam non nisi quatenus & in quantum tenetur, protestatus est,
aut eam recusavit ut depositum, penitentia eidem, re non amplius
integra, non licuit, aut licet, id que argumento supra in primæ qua-
stionis decisione adducto. num. xxi.

276 Si enim in contractu nominato semel perfecto non licet peni-
tere, iuxta DD. in l. sicut §. C. de obligat. & act. Gothofr. in annot. ad
Schneidv. lib. 3. Institut. de obligati. § 4. de contract. prob. num. xiiii.

Idem eadem ratione in distractu eiusdem mutui obtinebit argu-
mento supra remissivè citato per tradita ab Euerh. d. loc.

277 Sicque contractus mutui semel consensu creditoris, per solutio-
nem liberè & scienter acceptatam, & in rem utilitatemque sine
laesione versam, dissolitus, ad imperfectum reduci non debet per
jura & allegata, supra num. xxi. & seqq. adducta.

Hinc monent DD. creditori, ut semper cautela utatur, & in
receptione debiti, vel rei deterioratae protestetur, de saluo iure
precij deteriorationis, ne sibi præiudicet. vid. Paul. de Castr. in l. exhibi-
tione. C. de exhibend.

282 Secundo. Licet idem restituendum esse, plane extra contro-
versiam, & in tantum substantiale mutui sit, quod vinum pro o-
leo, tritico, vino, numis, &c. sicque vice versa, nummos, pro vino,
oleo, &c. (nisi in aliud genus contractus transire velit) nemo re-
cipere possit. per l. x. pr. ff. de reb. credit. nec cogit per not. a Schneidv.
Instit. quib. mod. re contr. obligat. 13.

283 Nihilominus, quod eadem bonitate solvatur, qua quid datum
est, etiam si aliter non fuerit convenitum, id naturale mutui fo-
lum, non autem substantiale est.

285 Hinc ut aliter à contrahentibus tempore contractus caveri po-
test. l. 3. ff. de reb. cred. Nicol. Mozi. de mut. colum. 4. num. xii. & colum. 5.
de acci. mut. num. x. per ibi allegat. a se Bart. in dict. leg. cum quid.

284 Ita & tempore distractus, volenti & ultro ac sponte acceptan-
te creditore, aliud, pro alio solvi. & accipi, iux. notat, supra num.
x. & ibi in specie citarum Mozi. in tract. de mut. nit. de natur. mut.
num. 50.

Ex ideo licet substantialia mutui non liceat invertere contra-
hendo, si tamen non sunt substantialia, sed tantum naturalia, nihil
obstat.

obstant, quo minus circa eorum immutationem inita pacta valeant, aut circa ea à contrahentibus disponi possit. de quo tamen quatenus, & quādo naturalia mutui partis immutari queant, accurate vide tractantem & explicantem. Mezi. dict. loc. de accident. mut. mut. colum. §. num. 2. 3. & 4. dum ibi resolutum, an pactum in mutuo fieri possit à debitor, ut res deterior reddi possit? Et vid. infra. in seq. quæst. decif. limit. 3..

Nec haber. quod conqueratur mutuator, qui per voluntariam acceptationem debiti in communi aestimatione sustulit, & ratam habuit, cum, ut supradictum est, num. 25: in effectu parem receperit solutionem. Ea enim dicuntur recipere functionem alterius in 286: genere suo, quæ reputantur non aliad, sed idem, idque propter omnimodam similitudinem & utilitatem, quam huiusmodi res inter se habent, tum quo ad affectionem, tum etiam quoad utilitatem. Schneidv. Inflit. quib. mod. ne contr. oblig. num. 14. Dor. Lindem. de vere & genui mutui & nummi essentia thes. 122. post DD. communis ter. ml. Nummi ff. de in lit. iurand. l. 1. & 2. ff. de condit. tritic. l. horinam. ff. mandati. l. quoties. ff. de verb. oblig. cum simil. Coler. de process. execut. p. II. cap. 10.

Ad 2. Argumētūm, seu rationem dubitandi respondetur. Primo, 287: quod etsi in ijs, qui sunt stricti juris, cōtractibus, minima obtineat lāsio: Dominus Theoph. Gleicht. super cit. loc. pug. 13. in princ. tamen eadem in proposito casu, aut nulla sit, aut non talis, quæ veniat in considerationem in jure juxta tradita supra. num. 65, & infra, circ. finem tertiae princip. quæstion.

Deinde dato quod considerabilis aliqualis subeffet lāsio (qualis in nostra facti specie nulla præsupponitur) tamen spontanea debiti ex mutuo redundantis acceptatione, nulla præcedente recusatione, aut protestatione, iuri suo renunciasse censetur iuxta notata sup. Qui accedit quod licet subveniatu dolo decepto, iuxta notata infra. Secus tamen sit, si per voluntariam ratificationem, purgatus effetur. argum. cap. de illis. 9. exir. de fponf. impub.

Multo ergo fortius in præsenti casu, quo non dolo, sed bona fide mutuat iuris debitum mutuatori soluit, receptione &c. voluntaria ratificatione remissio iuris inducitur, cum ut supra dictum est, facilitatem acceptionis sibi imputare debeat.

288 2. Respondetur, dato, hunc contractum de jure civili (siquidem
289 de iure Canonico omnes contractus sunt bona fidei. Goibom an-
not. ad Schneidv. instit. lib. 4. le act. tit. 6. §. actionum, num. 20.) esse stricti
juris, iuxta jura supra allegata, tamen negari nequeat, quia ea, quae
290 sunt stricti juris, etiam recipient interpretationem à jure commu-
291 ni, per notata à Geill. lib. 1. obser. 1. c. 6. num. 6. Sic enim sententia licet
stricti juris, l. 1. C. si plur. una sent. ex ibid. Bart. num. 2. Et ideo non
prober, nisi quod ex verbis eius de necessitate infertur, l. index ff. de
bus qui sunt sui vel alieni iur.

292 Nihilominus tamen recipit interpretationem à iure communii,
l. miles. §. decem. ff. de re iudic. Deci. cons. 65. num. x. Anch. constit. 6. nu-
mer. 7.

Vnde eadem ratione, cum iure communii dispositum reperiatur,
quod semel ratum & gratum inter partes fuit, ad imperfectum de-
duci non debeat iuxta supra passim allegata iura. Eadem in disso-
lucione contractus mutui quoque obtinebunt, ut per predicta.

293 Et confirmatur hæc sententia negativa ultra iam dicta ex eo,
quod mutuum ex mera charitate procedere debeat, iuxta not. ab
Anton. de Rosell. in tract. de usur. num. 70.

Et ideo mutuans, si ex mutuo nullum sentiat damnum, sed e
contra, per solutionem æquivalens consecutus sit commodum,
contentus esse potest, imo debet, cum liberè, minimeq; coactus de-
bitum acceptarit.

Secundo. Probatur auctoritate Edictorum moneralium diversorum
Principum. (ita tamen, vt vel maxime obtineant in locis & terri-
torijs ubi publicata sunt, iuxta notata supra in finali ratione deci-
dendi & questionis.) Et quidem 1. Invictissimi & glorioissimi

294 Imperatoris nostri Ferdinandi II. in Edicto Viennæ, & in Regno
Bohemie & alijsque ditionibus Austriacis publicato, cuius tenor
formalibus subsequens est, s. Da ein Creditor albereis die Bezahlung/
ob schon am geringhestigem Betrag eingetommen/ ic. z. Concordare
videtur Edict. 1. Ianuarij, Anno 1623. publicata Sereniss. Principe
Georgio Wilhelm. Marchione & Electore Imperij Brandenburgi-
eo supra allegat. s. Und wöllen da hingegen.

ALTE.

ALTERVM porro principalis huius quæstionis membrum (quo
quæritur, utrum mutuatio integrum sit exigere residuum, vel solvere
debitum in ea qualitate, & quantitate qua recepit mutuum?) plus
difficultatis habet, & aliam præse fert decisionem; ut enim regula-
ter affirmative resolvendum, ita in certis casibus ad negativam re-
stringendum est.

Licet enim circa eam, eadem, quæ in priori proxima tam dubi-
tandi, quam decidendi rationes (aut ad minimum pleræque) obti-
neant, & consequenter idem, quod supra in mutuatore conclu-
sum, dictumque fuit, statuendum esse videatur, maxime quia mu-
tuator, & mutuatarius sunt correlativa, & regulariter id, quod in
uno correlativorum militat, in altero quoque locum habere cen-
sendum sit, iuxta notabilem text. in l. final. C. de indicia viduit. et c. et in l. fin.
ff. de acceptil. et in l. i. C. de compressis lib. i i. cum simil. Eucrb. in loc. legat.
20. num. 3.

Nihilominus cum in hac præsenti quæstione, de mutuatorio
proposita, aliae fortiores stringant, ac speciales militent rationes,
decidendi, contrarium (exceptis paucis intra memorandis cali-
bus) statuendum ac concludendum est.

Primo enim expediti juris est, quod in mutuatorem transeat
rei mutuaæ dominium. 296

Natura enim mutui est, ut de meo fiat tuum. l. mutuum. 2. §. sub
fin. ff. de R. C. Mozi. ubi supra cit. loc. Dominus Philipp. Baumgart. Iusti. An-
gulfan. in suo consil. monet. in l. decid rati. cum ibi à se cit.

Consequenter cum sit Dominus, etiam ejus est periculum. Na-
turali enim jure receptum est, ut illa res, quæ est sub mea potestate
& meo dominio, meo quoque, non alterius periculo subjaceat,
mihique vel melioreetur, aut lucro cedar, aut deterioreetur. l. id quod.
ff. de peric. et commo. rei vendi. et ibi DD. l. pignus 9. ff. de pign. affil. l. incen-
dium. i z. C. si cert. pet.

Certum autem est quod eius sit commodum, cuius est perie-
lum. Albert. Brun. de monet. part. 2. num. 8. et DD. supra cit. loc. l. fin. C. de
fure. l. secundum naturam. ff. de regul. iur.

Quodque iniquum sit aliquem ejus rei lucrum sentire, cuius pe-
riculum non sustinet. l. is qui. 13. 5. i. ff. commod.

Secundo. Quod iniquum sit lucrum ex alieno sentire, idem Do-
minus Baumgartn. cit. loc. per text. in l. illicitas. ff. de offic. presid. probans
300 pecuniam mutuo datam per supra adduct. pro re aliena habendam
301 esse. Et ideo quidquid ijs medio tempore lucretur debitor, id ex e-
ius operis & labore acquiratur, non autem ex ipsa nummorum,
qui per se non fructifcent. argum. l. qui scit. g. in alieno. ff. de usur. dum
ibi in percipiendis fructibus magis corporis jus, ex quo percipiuntur,
quam seminis ex quo oriuntur, inspicitur.

Tertio. Quod non debeat interesse meriri nisi ex parte credito-
ris, non autem debitoris, nec ex eius necessitate, vel lucro; qua-
niam cum mutuum debeat esse gratuitum, & in utilitatem recipien-
tis, non credentis, cedere debet, quantumcunque constet debi-
torem superlucraturum ex mutuo, vel damnum maximum inde
subiturum, non est justa causa, ut quicquam exigere possit credi-
tor ultra sorrem. Sarmient. Select. interpretation. lib. 7. cap. 1. num. 40. vers.
7. conclus.

Nec obstat praedicta dubitandi ratio, quia argumentum à cor-
303 relativis sumptum obtinet, quando eadem in utroque correlativo-
rum militat ratio, non autem, quando diversa per text. in l. curato-
rem. cum ibi notatis per Gloss Cyn. et DD. C. de interdict. matrim. et in l. fin.
et ibi Sali. C. de rescim. vend. cum simil. alleg. ubi sup. per Dominum Nicol. Euer.
d. loc. 20. num. 8.

Quod autem diversa sit ratio, inter mutuarium, & mutuan-
tem in praesenti casu, constat ex decidendi rationibus, quae in
mutuante non obtinent, ut satis ad oculum pater, & creditor
suam sibi imputare debeat facilitatem, quod creditum in dete-
riori moneta receperit. cum tamen, ut supra dictum, est stricto ju-
re solutionem in bonitate tempore contractus currenti & usuali
repetere potuisset.

Hinc nemo non videt (ultra praedicta) differentiam esse inter
eum, qui proprio suo facto & culpa juri pro se introducto tacite
304 vel expresse renunciavit, & illum, qui nec culpa, nec facto suo
quicquam de jure, quod Habet, remisit.

Cæterum secundum questionis principalis membrum, dictis
rationibus decisum, subsequuntur modis limitandum ac restrin-
gendu[m] est.

PRIMO.

P R I M O . Quando mutuarius in mora solvendi fuit; 305
runc enim damnum diminutionis monetæ debitorū imputatur.

Siquidem mora semper nociva esse debet moroso. l. mora. 3. §. 6. 306
penultim. ff. de usur. l. in condemnatione 173. §. penultim. de R. I. Anion de
Butri. in c. quanto de iure iurau. ex ibi Abb. ex alijs Gabriel. lib. 3. commu.
con. tit. de solut. ex liberat. conclus. 3. num. 1.

Et quidem tam quo ad restitucionem interesse. l. ratio. 3. §. 4. de 307
act. empt. Etiam ex die moræ quoad augmentum monetæ. Treutl.
disput. part. 1. disp. 20 thes. 12. lit. C.

Quam quo ad refusionem damni inde emergentis. l. 1. Rem 308
tam haberi. l. solidum. 83. ff. de solut. l. 1. in fin. ff. de eo, quod cert. loc. l. 33. lo-
cat. l. vnic. C. de sent. que pro eo, quod interest. Dominus Theophi. mox infr.
citat.

Item sive debitor fuerit in mora solvendi, sive creditor in mo- 309
ra recipiendi. dict. leg. in condemnatione. 173. §. 2. ff. de reg iur. cap. mo-
ra. 2. §. eod. tit. in 6. Fachi. lib. 2. controvers. quest. cap. 9. quem in exem-
pli notabilib[us] ibi à se adducto & deciso, in casu moræ causatae à de-
bitore refert. Et sequitur; Dominus Theophi. Gleichrecht. ubi supra
pagin. 84. ex seqq. cum ibi adductis, & in casu moræ à creditore
causatae deciditur quaestio à Iuridica Facultate in Academia Altor-
phina, proposita & à Domino Hillero. in consili. suo monet. 1. incipi-
ent. Ehrenveste / Hochgeachtet. preiud. 4. velata. post numer. 160. ex
sequunt. 5. Soltens aber. Et faciunt notata & allegata in altera ci-
vil. & criminal. mearum except. part. sectio. 2. cap. 4. de except.
lucr. cessant. numer. 115. Et quidem licet per creditorem steterit
quo minus oblata pecunia recipiat. leg. hominem. 370. ff. mandat.

Nec mirum est, quod morosus juribus tam sit exofus: à Paulo e. 310
nim Iurisconsulto futi & quiparatur. l. inter stipulantem. 83. de verb.
oblig.

Et ideo quoties damnum resultat ex mora refaciendum illud 311
est à moroso. d. l. solidum. ff. de solut. & patet ex deductis. in d. 2. civil. ex
crimi. mearum except. part. sect. 1. c. 4. num. 3. ex seqq. aliq. ubi aliq. extens. ex
declaration.

Imo nedum periculū omne in ipsum transfertur DD. in d. l. mora.
ff. de us. & idem not. Abbas in c. quanto col. §. de iure iurad. ubi pariter notat,
quod post moram periculū indiffinitè sit ipsius morosi. Et Ang. in d. l.

Paulus. ff. de solut. circa finem, cui astipulantur DD. communiter.

312 Sed etiam pecunia casum omnino præstare tenerur. *I. ff. servū 91.*
§. 1. v. fin autem de verb. oblig.

313 Neque enim creditor, cuius culpa nulla intercessit per moram morosum, detrimentum aliquod pati debet ex reductione monetæ. c. olim c. pen. de censib. c. quanto. de iure iurand. Clemen. 2. de decim. & ibi Canonistæ communiter potissimum Panormitan. Zabarell. Anchæ. Bened. Capra. consil. 19. incipiente. cum viso. Socim. luni. conf. 145. numer. 95. lib. 1. Brun. de monet. declar. 6. Corne. conf. 181. lib. 2. & conf. 328. lib. 3. Ol. d'rad. conf. 33. & 454. Gramm. conf. 121. 14. Anton. Sol. de monet. Calcan. conf. 14. colum. penult. & conf. 1. Specul. de solut. §. nuna aliqua Rube. consil. 17.

314 Rotissimum cum quandoque debitores maliciofissime magno cum præjudicio creditoris debitum statuto tempore, etiam in deterioris notæ precio soluendum derinuerint, inque usum proprium dolo & fraude converterint, postea vero cessante occasione & ansa lucradi, ac imminente reductione eidem creditori eam obtrulerint, ut experientia quotidiana id edocuit.

Et faciunt notata à Domino Theoph. Giecht. ubi supra cit. loc. in explicatio quarti fundamenti pag. mihi 84. 85. & 86. ubi docet in tantum teneti debitorem etiam ratione monera deteriorata, in quantum eadem cessante mora creditori lucro cessisset.

315 Et ideo morosus, damnum ex mora emergens, sibi, non alteri (ut potest iudicii) imputare debet. *I. quod quis 203 ff. de reg. iur. c. damnum. 86. cod. tit. in 6.*

316 Nemini enim dolus patrocinatur. c. ad nostrum. S. de empt. vend. cum simil.

317 Multo minus iure ex delicto conditionem suam meliorem redere potest. *I. non fundantur. 134. §. 1. ff. de reg. iur. Caler. decif. 225. num. 2.*

Et ultra predicta fulcitur hæc limitatio tam in debitore, (§. Wan dör. 2.) quam in creditore (§. Da der. 3.) moroso, nedum auctoritate 318 p̄ allegati mandati sive Edicti Cælarei publi. vienne 30. Maij anno 25.

Et quidem quo ad debitorem expressis sequentibus verbis: Wenn der Debitor den geringhettigen valoris, auf bestimpten Ter- min,

min kein bezahlung gehabt/sondet in mora solvendi gewesen/ vnd sich
hierüber der valor monetae, qui fuit tempore contractus verendert/
so soll alsdan der Debitor dem creditori, der natürlichen billicheit:
nach nicht secundum valorem, qui fuit tempore contractus, sed se-
cundum eum valorem, qui exire tempore solutionis, zu ihm obli-
gieren sein.

Quoad creditorem vero §. subsequenti. Da der debitor iusto
tempore dem creditori ein Gelt im demjenigen valor, wie er es tem-
pore contractus empfangen / vnd es damahlen gangbar gewesen/wi-
derumb legaliter offeriert/ vnd der creditor hat es nicht annemen
wollen/vnd were hierüber die abwendung vnd mutatio monetae er-
folgt/ so ist billich daß der Creditor die bezahlung secundum eum va-
lorem, qui fuit tempore solutionis, annemen solt..

Sed etiam Edicti seu constitutionis Archiepiscopi Moguntini
Electoris Imperij, ubi supra quoque allegati sequentibus quaque
verbis..

Desgleichen soll auch die stenigung der Mängen die contrahenten
welche in mora dandi vel recipiendi gewesen / nach außweisung der
gemeinen Rechten zu schaden gereichen.

SECVNDO limit. §. questionis principalis decisio, ut non obti- 319
near, quando mutuans est in damno, mutuatarius vero duplci, aut
alias permagno, frueretur commodo, vel ad minimum, redden-
do probam non esset in damno. hoc enim casu ad interesse ipsi
tereretur.

Trimo. Quia actus agentium, & evijsvis dispositionis verba,
interpretanda sunt secundum ius commune, quod dictat duas cau-
cas lucrativas in unam eandemque personam cadere, non posse.
*Claud. de Seifel. in l. si ex legati causa. num. 6 ff. de verb. obligat. Franc. Pur- 320
par. in l. cum quid. num. 168. C. de R. C. Melm. in tract. de usur. quesit. 90. nu-
mer. 687. Et quæst. 92. num. 792. Colhom. consil. 36. num. 150. volum. a.*

2. Quia is qui certat de damno vitando, excludit illum, qui de 321
luero captando agit. *I. et si quis. ff. de relig. l. non debet. §. in re obscuro. i. ne-
mo prædo. §. cum de luero ff. de reg. irr. Menoch. consil. 4. num. 12. Cardin. Al-
ban. in addit ad Bart. in l. s. sub num. 4 ff. solut. matrim. ubi pertext. in l. capul-
chro ff. de religios. et per alia iura eo in loco adducti per cum Viti. decisis. 3.
decis. 4. 98. num. 16. notat. quod si unus tractaret de danino magno,*

alter vero de patro, ille præferendus esset, qui tractaret de magno.
Et ista ratione ne rusticō quidem error juris faveret in lucro, per ea,
quæ supra, ex Gravell. consil. 107. numer. 23. volum 1. dicta & adducta
sunt.

322 **TERTIO.** Quia mutatio monetaria cum spectet ad commune
emolumenntum, & auctoritate magistratus (ut præiudicio 4. apud
Dominum Hillerum in 4. decidendi ratione inquit Facultas Iuri-
dica Altorphina) justissimam ob causam æstimatio & valor num-
mis detrahatur, æqualiter tam debitoris, quam creditoris commo-
do & emolumento cedere debet. leg. iura non in singula. ff. de le-
gisbus.

323 **QVARTO.** Quia extra casum moræ, vel alium similem in 1. &
ratione fundatum, commoda & incommoda inter contrahentes
æqualia esse debent. juxta Caſtrenſ. consil 307. verf. 2. ratio, ubi no-
tat, quod commoda ex parte una, & incommoda seu onera ex par-
te altera, se habeant ad invicem tanquam correlative, ut ubi sunt
prima, sint & secunda, & econtra. Dom. Theoph. Gleichrecht. in sua con-
ſultat. monet. pag. 83. circa ſum.

324 **QVINTO.** Quia creditor obsequios us & humanus, non debet
ex beneficio mutuatario exhibito reportare damnum. l. ſed si quis. 7.
ff. iſtā n. quē ſadū. aper. cum ſimil

325 Aut ex beneficio ſuo in periculum trahi. l. ne ex liberalitate. ff. de re
iudic. l. planè. l. poſt ff. de petit. bāredit. Menoch. consil. 49. num. 46. Facultas
Iurilic. Altorphi. apud Dominum Hillerum in consil. monet. alleg. præiud. 4.
num 157.

326 **SEXTO.** Quia ſempre tolerabilius eſt, quem à lucro remo-
veri, quam indebitē damnum pati, juxta notata per Bruckman. consil. 1.
num. 173.

327 **SEPTIMO.** Denique quia naturali ratione iniquum eſſet mu-
tuarium cum jactura mutuatoris locupletari. l. hoc natura. ff. de con-
dict. indebit.

328 Ideo æquitas & ratio dicit, mutuarium (qui vel magno ſua
emolumento, aut faltem ſine ſuo notabili detrimenuto mutuato-
rem refuſione probæ monetae indemnem fervare potest) propter
beneficiū acceperum, teneri ad antidora, ut uno ore Canonistæ &
DD. omnes concludunt.

Conſe-

Consequenter si naturali ratione id æquum est, ea militante nec 329
textu nec Glossa opus est. Zaf. cons. 5. n. 84.c. si Romanorum distin. 19.

Cum ea sola sufficiat sine lege, facere oportet. s. si nam ff. de excus. l. 330
fin. ff. de pœnis. c. frustra distinct. e.

Ideo mirum non est, si ratio, & circumstantiae militantis æqui- 331
tas, in calo aliquo, juris rigorem quandoque excludat. Dominus Pal.
Syring. apud Dominum Arund. volum. 2. de jure pub. discurs. 10. conclus. 49. lit.
Bibi varietas circumstantiarum & temporum, diversitatem juris
postulat. Et consil. Helmstad. Was bey jegigem reducieret. n. Münz.
wesen zu sprechen. fol. 4.

Alias summum jus, summa nonnunquam foret crux, ut inquit 332
Corras. lib. 2. M. scel. c. 8. num. 12.

Et sub ratione stricti juris, aliquando pernitiosè erraretur, ut in- 333
quit Paulus. in l. 9. 1. §. 3. in fin. ff. ac verb. oblig.

Prædictis igitur vel similibus rationibus proculdubio mo-
ti Domini Scabini Coburgenses apud Dominum Hillerum prä- 334
iud. quinto hanc limitationem decisione sua confirmarunt, ut pa-
tent ex tenore eorundem verborum formalium, quæ sic se ha-
bent.

Wofern aber die debitores münden Interims Geltren so vil nugen als
mit güt Gelt geschafft/ od nach gelegenheit der Zeit eines jedi Gewerbs/
vnd daß die rem precia fass mit dem Gelt gleich gestigen / beweislichen
schaffen mögen / vnd die Creditores ihre aufgelißene Gelt erwan-
 auch hoch / oder an statt guten schreren Geltis/ annicmen müssen. So
weren die debitores einweder so viel gurer Gulden/ als ihnen vorge-
setzt ab zu tragen/ oder aber in einem billich messigen nachschuß / als nach
befindung der vmbständ / vnd boni viri arbitrio ihren Creditoren zu
leysten verbunden/ von Rechts wegen. 335

Et licet ab hac opinione non nihil dissentire videatur, Dominus
Lindem. in tract. suo de mutu. thes. 157. putetque eb hoc iura mu-
tari non posse, eius tamen opinio (ut ipse ibidem fatetur) durasatis
& iniqua, summoque juri quam æQUITATI conformior est.

Ideoq; à principiis quibusdam in Edictis suis Monetalibus mini- 336.
me recepta, ut videre est in Serenissimi Ioannis Wilhelmi March-
onis Brunsvicensis. Mandato an. 1613. 1. Ian. publicato, circa finem
& Zawann es. cui astipulantur tradita & notata à Dño. The. Bleicht. 337
in dicta.

in dicta sua consultatione moneret. pagim. mihi 86. in fin. & à rigore
Domini Lindemani recessit. Dominus Hiller. in apologet. num. 60. &
seqq.

Hinc sententia in qua ratio & æquitas militat, in terminis du-
348 bijs præferenda est, tanquam beneficior & æquior. Hening. Godden
confil. fin. num. 3 15. Petr. Heig. p. 1. q. 9. Saxon. & civil. &c. num. 46. Villalob.
in thesau. commun. opin. lit. C. num. 107.

349 Si porissimum in ratione naturali, ut hæc nostra, fundata sit. Iaf.
in l. filio pater. notab. &c. de legat. &c. Et in l. si servus. & sequitur. colum. 1. ff. de
verb. oblig. Socm. in l. si agnus. colum. 3. ff. de except.

350 Imo quod etiam te mutuatarius refundere monetam
NB probam mutuatori in exemplo simili, imo quodammodo fortiori
(videlicet illo casu, quando minus argenteam, aut auctam, non minus
ac probam utiliter expendit) adductis pro, & contra fundamentis,
decidit, idem ubi supra cit. Dominus Theoph. Giecht. pag. 19. circa
fin. et 20. & 21. addendo, quod florenus, tam diu sit, & maneat in ef-

351 festu florenus probus, donec contrarium probeatur, (ut & pag. 64.
circ. medi. comprobatur ac dc cer, leviores monetas ranti esse, aut fu-
isse æstimandas, quanti in usu cum effectu & cum utilitate expendi-
potuerunt, non attento nomine florenorum) refutatque exceptionem
mutuarij, qui mutuatori loco 30. florenorum rependere vo-
luit tres Imperiales taleros, tempore contractus eo precio usuales,
idque ex causa supra. num. 192. allegata. Et decidit ibidem pag. 22. si

352 mitem à se propositum casum, addendo, quod si mutuatarius præ-
tendat læsionem, luculent probare tenetur, quatenus mutuum
utiliter expenderit, &c in quantum læsus fuerit, ut patet ex eviden-
tibus ipsius verbis, quæ sic se habent. Hingegen vnd wofern der de-
bitor die aufgeliehene anzahl der Gulden / damahlen eum augmentum
adhuc esset effeduale für voll nicht anlegen könnte / müß er vor allen
dingen erweisen / wie weit er sie für voll nicht angelegt / vnd wie hoch er
lædirt. Dann ja nicht zu laugenc / das in ansehung des hohen Tituls
vnd vilheit der Gulden / so im Reichschaler putative gesteckt / alle Land-
wahrn dem Reichschaler per se nach / ein gure weile / vngearcht mit eingefallenem
Mishwachs vnd Kriegsquarreting vil baß seyn / dann jeso / ge-
taufft worden. Wann nun diser Vortheil dem debitor in scatten
kommen solte / vnd Creditor nur die aufgeliehene stück Reichschaler
wider

wider zu fordern befugt weile/würde creditoris officium Christianae
charitatis, daß er seine nächsten in nöthe aufgeholffen, wider alle billich-
heit damnosū seut: In dem er nun mehr bey diser S. Off. seyn gedacht/
annonæ vbertate nicht so viel vmt solch Gelt/ als der Debitor bey ve-
riger annona charitate/ vnd mis wachs einfausten würden. Hacte-
nus D. Theophi. Gleicht.

Imo idem circa finem dictæ sue consultar. iuridicæ fol. penult. 342
& finali, concludendo, mutuatori, æquitate dictante, refundendum
esse mutuum, non iuxta tempus contractus sive intrinsecam boni-
tatem tunc usualem, sed secundum tempus solutionis, eo quod a-
llas debitorum iniuria & damno creditoris locupletaretur, pluri-
bus docet & comprobat, ut ex ipsius contextu & verbis formalibus,
evidenter & luculentius constat, quo lectorum beneuolum
breuitatis causa remittimus.

Non tamen abs re forer, si eiusmodi controversia amicabili com-
positione soperi posset, ut idem Dominus Lindem id ipsum princi-
pibus nonnullis æquius vitum fuisse air, dum nouis suis constitu-
tionibus hanc moderationem adhibuerint, vt quæstiones tales
magis ex boni viri arbitrio, quam sententia judiciali termineneur,
vt in prudentissima, & admodum circumspeta, & prouida consili-
tione illius, s. s. I. Principum, ac Ducum Saxon. Ioannis Er-
nesti Iunioris, eiusque Domini Fratris. 7. Augusti. Anno 1643. pu-
blicata videre est, ea enim propter varias casuum circumstantias, in
similibus controversijs metalibus decisionem singulorum fu-
spendit, & si quoquo modo fieri possit, eas amicabili compositione
soperendas arbitratur: sin vero ob gravitatem cause partium lis
terminari nequeat, via juris procedendum esse statuit, vt sequens
illius tenor pluribus innuit: Dieweisn aber bisl, zzo nach gemeinem
schluß der Rechtsgelehrten regulativer das tempus contractus in
achtung genommen worden, vnd bisweilen auss voram verzügliche
bezahllungen/in gleichen wie einer/oder der ander sich obligiert, verschil-
ben vnd verbunden/oder auch das Gelt genossen oder angeleert/vnd auf
andere vmbstend, deren geringe des recht vnd rechtliche anspruch zu
verenderen pfielet/zu sezen/ auch wole ein Contract/ wegen besündli-
cher vnd darzwischen konnder vngleichheit/vorheit vnd schadens per
reductionem ad arbitrium boni viri juz æqualiter, gleichheit/ vnde

billichkeit dirigieren vnd zurichten: So will sich hiermit nicht überellen vnd alle sahl bey so grosser confusion, vnd darunter bisweilen gejähren vordheiß / vnder ein einzige decision, mit dier noch hinzehörter / vnd vielleicht hochzüdierter Euer / eassern schaden / vnd verderben ohne fürlegung / erscheinung / vñ ermeaung der Contraten / verschreibungen / vnd anderer deduction, vnd aufschriftung noch zur Zeit fraglich nicht fassen lassen. Da nun der Contraten / gläubiger vnd schuld...
NB

sich überzugerragenen fählen selbst nicht vergleichen / vnd des halben beklagen vnd beschwerden für sollen werden: Sollen die Oberkeiten vnd Gerichten vor allen dingem zu erhebung der Söhne / möglichen fleiss anwenden, vnnach befündung der beschaffenheit / einem vnd anderem theil die schwere vnd den jeniger geschwinden schwirigen / vnd schewren Zeit vnerträglicher Gerichts und Rechtfertigung lassen / vnd andere erhebliche motiven zu Gemüht führen / ihnen ins Gewissen reden / vnd ihnen billiche Mittel fürschlagen / oder der sachen gründe vnd umstände an uns gelagen / oder auch die Parrenen bei welchen kein gütliche folge / durchs Recht vnd rechliche Erkundniß entscheiden lassen. Wir wollen auch in der gleichen fählen / so uns färkommen / ebenmäig gütliche handlung anordnen / vnd entweder in entstehung der Söhne in klarer sprüchen decretieren / vnd Machtprüche / oder nach befündung andere wenyung thun.

343. Hinc merito quandoque apices juris postponuntur, ubi ex aequo & bono proceditur. Cotta in memorali. verb. apices cum pluribus ibi à se cit.

344. Estque sequum & bonum juris scripti supplementum, vt comprobatur Benckendorff, fal. 2, memb. 2, p. 2. art. 1, l. 2, nu. 4, & ibi remiss.

345. Nec à jam dictis alienus viderur anonymous quidam IC. in monetat sua consult dum in decidendis monetalibus questionibus non tam leges, quam ipsissimam naturalem æquitatem spectando, inquit; Si quis velit lites numismatarum solutionum ad trutnam live leges numimarios revocare, necesse est, ut æque impingat,

NB vt factum est, cum magistratus conniventia vel necessitate id virgente, à norma nummi publica discessum est. Et subdit Scotia hie temporibus pro argento substituta, eadem forte mutuo data est, mutuo eam sumere illam æque ac nummum vetum, & probum alsum.

alium in viis suis erogavit, ita ut nullam plane lassionem in rei
veritate pretendere possit. Sciamne restituendo liberabitur? Et
iam pauis intercessus subdit.

Ita respiciendo ad legem nummariam, quae vult materiae qualia-
tati, & ponderi numi, precium eius respondere, omnino dicendum.
Quo queso quid unquam absurdius dici possit? Ac ut dicat quis-
piam nummos illos irregulares esse: Quæstio certè qua lege, qua-
que ratione, veris nummis reductis restituto sat irregularis non
est. Nec minus præstat uenti, suo ille nummus fictius tempore,
quam nummus verus, ubi si habeti potest. hactenus ille:

Videatur igitur sumus rigor iuris, naturali ratione distante, sub-
inde æquitate temperandus esse. Prestatque partes mutua con-
cordia & transactione amicabili sibi invicem aliquid remittere &
condonare, quam innumerabili incommoda fuisse.

An autem in easu, quo partes juxta finalē præcitatā Edicti
contextum nulla transactione convenire possunt, resque seu con-
troversia ita utrinque intricata & perplexa est, ut difficulter quid 346
judicandū sit. Iudex ex æquo & bono causé decidere possit, quæsi
hoc loco videretur posse: Borgni. Cavalc. in tractatu de tutor. Et cur-
titul. de usu fruct. mulier. reliq. num. 95. in vers. seu §. & sic apparet.
Videtur tenere quod sic, inquit enim, quod bonus iudex, quando in
aliqua causa sunt diversæ opiniones Doctorum, debeat per me-
dium causam decidere.

TER TIO. Prædictæ questionis decisio limitanda & decla- 347
randa est, ut non obtineat, quando pacto licto, item transactione
de iure validā contrarium cautum & provisum esset.

In omni enim occurrenti facti specie ante omnia tenor obliga- 348
tionis mutui, vel instrumenti emptionis & venditionis aut alte-
rius cuiuscumque contractus inspiciens, & illi omnino standum est,
ut decidit Facult. Iuridic. VVittemb. in resolut. monet. num. 1x. ex more infra
cit. loc.

Hinc si pactum de præstatione eventus futuri dubij interceps 349
fuerit, veluti si in reddendo vino mutuo accepto, convenutum esset,
& tale præstetur, quale futuro anno provererit, valeret juxta no-
tarap. D.D. in l. viii. & in l. 3. ff. codem. ubitale pactum validum
esse tradidit.

350 Item si novatione aliud contrahentibus placuisse, ut si is, qui certam florenorum quantitatem debebat, eandem in certis Thalerorum florenis aequipollentium corporibus promittat: talis enim novatio naturae mutuū non adversator arg. l. rogasti. ff. h.t. Et ideo quando aliud inter partes actum fuit, obtinet quod vulgo dicitur, pactum facete licitum, quod alias erat illieatum. Abb. in c. r. i. num. 6.
351 extr. commodati. et in c. final. de preario. per l. pacta conventa. ff. de contrah. empt. et c. contractus ex conventione extr. de reg. iur. in 6.

Idem tamen proxime cit. loc. Dominus Lind. declarat praedictā obtinere nouationem, quando creditor auctionem corporum im-
352 minentem non prouidet, eaque intentione eam procurasset, ut ultra creditum lucrum certum aliquod captaret, & proximum læ-
deret, hoc enim casu creditorem ab usuraria pravitate vix excusari. argum. l. 17. ff. de pact. l. 52. ff. de solut. Tessau. de augm. mon. conclus. 25.

353 Necesse tamen est, vt talia pacta naturam mutui non euertant aut destruant, vt notant & innuunt Domini Scabini & Assesores Aulici Iudicij nec non Dn. Decanus Senior & reliqui DD. Juridicæ Facultatis Vniuersitatis VVittenbergensis in sua consultatione seu resolutione monetali. vulgo Resolution vnd bedengen der Vice Hoffrichter. ut num. 23.

Vnde circa hanc limitationem quæstio moveri potest, an videlicet is, qui annis superioribus iniuritate temporis vñualem mone-
354 tam (succesu temporis ad legem, ligamque Imperij reducendam) in minutis nummis, vel etiam in Thaleris, quolibet eorum duobus florenis aestimatis mutuo dedit, ea lege, ve non in genere & bonitate ijdem, sed tales, qui in futurum tempore solutionis vñua-
les fuerint, restituantur, talis pactio valeat? Dominus Thom. Lin-
dem. in thesb. suis de mut. cap. 2 thes. 10 nisi subsit iusta causa,
(ut pote incestus eventus anne ea pactio recipiva vel proficia debiti-
tori creditorive futura sit juxta l. contractus. ff. de reg. iur.) & bona
fides, vix tale pactum valere arbitratur. Addit tamen Thes. 152. ta-
les pactiones mutui terminos solitos excedere.

Terminos namque in mutuo dationis & redditionis ratione
bonitatis eiusdem præcisè correspondere, qui, si inuerrantur, & pa-
355 ctionibus de futuri eventus periculo adeoque fortuito casu præ-
stanto incertum pro certo promitteretur, mutuū non consistere,
sed.

FED' in aliud genus contractus transire.

Imo quod indistincte contractum mutui in pecunia numerata, sicut omnia alia negotia, siue inter viuos, siue mortis causa, ut & debitibus in diem, & sub conditionem, pacta in coatinenti adiecta informent, non attentis quibusdam dubitandi rationibus à se positis & refutatis quatuor sequentibus comprehendat argumentis anonymus quidam Jurisconsultus in sua consultatione Helmstadij Impressa typis hæredum Iacobi Luci. Anno 1625.

Videlicet 1. Quod omnes contractus stricti juris pactis in continentia adiectis informentur. 1.7. ff. de pact. adeoque & mutuum quod à regula non exceptum reperiatur.

S E C V N D O. Quod ita de mutuo decisum expressè depiehendatur in l. 3. ff. de reb. credit. vbi IC. Etsi non cavimus, inquit, necessario sequitur, & cautionibus sive conventionibus contrahentium in mutuo locum esse.

T E R T I O. Id probatur regula istud generali, l. semper. 34. ff. de reg. iur. quæ in stipulationibus & cæteris contractibus, id scilicet quendum dicit, quod actum est. Actum vero id dicimus, quod inter partes convenit. l. 7. de pact. Et ideo attendendum est.

Q U A R T O facit pro hac sententia ipsa ordinario monetalius Ferdinandi l. de anno 1559. ibi Aber was hievor auff Gosdt getheigt/vnd verschrieben iff/besiglichen was hinsuro in Goldt verschreiben/ vnd dermassen pacificiert vnnid angedingt wirdt / sampt andern bezahlungen so nach alter gewonheit mit Gelt sind bezahlt worden/denen soll gemit nichts benumen/sonder en allweg verbehalten sein. Quæ (iuxta dictum anonymous IC. cuin) pactis utique in mutuo locum esse factis certe demonstrant. Haecenus ille:

Vnde si eisalmodi vel similes circumstantiae & bona fides non dolus etiam circa mutuo contractum intervenerint, ab alijs, idem mutui contractus, æquitate dictante, non erit distinguendus, sed in eo idem propter identitatem rationis erit decidendum, vt luculententer docet Dominus Theoph. Gleigrecht, in suo discursu seu consultatione monetali pag. ante pen. Et Domini Confiliarij Regiminis inferioris Austriae in Consilio suo Cæsareæ Majest. ex dato formense Mayo. Anno 1625. 6. Ob iwar die von Wien & seqq. per tot. & nedū Sereniss, Imperij Elector & Dux Saxonie super cit locum.

Edict. suo monetali fed etiam pariter ~~sapra~~ cit. Elector Imperij.
Dux Brunsvicensis. §. Und wöllen dagegen.

TERTIA QVAESTIO PRINCIPALIS.

TERTIA denique sive finalis quæstio (qua quæritur, an creditor, qui debitum manans ex contractu, vel annis superioribus, quibus proba moneta in vigore fuit, vel annis 21. 22. 23. celebrato, ultrò & sponte non tantum acceptauit, sed debitorum judicialiter, vel extra judicialiter vrsit, & coegit, habeat regressum ratione supplementi petiti?) cum plura sub se contineat membra, seu casus, distinctione est terminanda. Aut enim creditor exactum sibi debitum in deteriori, vel aucta moneta à debitore bona fide, aut eiusdem dolo & fraude fuit solutum. 1. casu, principali aut utiliter, & sine suo damno expendit solutionem sibi factam, aut laesus in ea fuit. primi casus decisio ex determinata, seu resoluta prima quæstione resultat, videlicet ipsi regressum non competere.

S E C V N D O vero casu, quando interuenit laesio tunc illa vel proprio creditoris facto & culpa intercessit, aut sine eius culpa proutusto errore vel simili eventu.

Primo casu, velà creditore in quietantia aut obligatione redditiva, fuit renunciatum omni juris beneficio, & specialiter. I. s. C. de ref. ven. aut non fuit renunciatum.

358 Quando fuit renunciatum, non competit ipsi remedium. I. s. C. de ref. vendit. Bertr. consil. 72. col. fin. volum. 2. Maximè si expresse vel qualib[us] expresse renunciaverit, vt si primo in specie mentionem in instrumento, vel quietantia fecit beneficij. leg. s. Cod. derecind. vendit. ita deciderunt in controversijs moneralibus ipsis propositis, Dominus Ordinarius, Decanus, Senior, & alij DD. iuridicæ Facultatis Inclytæ Vniversitatis Helmstediensis sub dato 16. Maij Anno 16**. §. Im fall aber die Creditores. Vivi. decif. lib. 2. de cij. 372. num. 9 & DD. commun. omnes in d. l. 2.

S E C V N D O

SECVNDO si clausulam, si quid plus valeat, donat, inferi curas. 359
sef quietantie aut instrumento Rart. in l. si quis cum aliter ff. de verb. ob-
ligat.

Adeo ut velint DD. idem obtinere in habente errorem rati, vt 360
nota-Bart. in l. s. C. de rescid. vendit. colum. 4. quem sequitur ibi eum
Bald. in l. cum filius. 9. pater de leg. 2. Et idem tenet Ioann. de Imo. in cap.
cum contingat. in 33. Chart. de iure iur. 2.

Quæ tamen fermentia forte obtinet cum agitur de modic. > pre- 361
cio, non autem si de magno. argum. lib. ac defl. ff. de verb. signif. lab. de
empt. ex vendit. in 8. quest. sub num. 17.

Imo verior est, quod inserta in renunciatione seu quietantia di- NB
st. et clausula, locum non habeat. l. 2. C. de rescid. vendit. si renuncians 362
scivit valorem. iuxta Bart. d. l. si quis cum aliter. in 2. quest. C. de rescid. vend.
Guil. de Cuneo. in l. si tibi decem. in princ. ff. de pass. Azo. in summ. C. de rescid.
vendi.

EQUITATUM si diceretur in illo instrumento vel quietantia & 363
illud plus quantumcunque sit. vt innuit idem cit. loc. Guil. de Cuneo.

TERTIO si scienter precium superioribus annis usuale licet 364
non ignoraret, quale illud sit, & quidem pro re non ignoranter
maioris valoris, acceptauit, nullo prorsus iusto errore ductus, hoc
enim casu cessat, actio & regressus cum scienti & consentienti non
fiat fraus neque iniuria c. scienti. de regal. iur. in 6. l. s. 9. vsque. ff. de iniur.
Et ita in praesenti casu tenent DD. communiter omnes in l. 2. C. de
rescid. vend. Azo. vbi supra num. 1. Socin. Iun. conf. 73. volum. s. Barbat. conf.
22. volum. 4. Et infiniti alij ab his & alijs passim ad hoc citati.

Hinc ista militante safti circumstantia iure locum habere posset
fermentia, seu decisio data à Domino Theophil. Gleichencht. in sua
consult. monit. fol. 59. quo lectorem benevolum remittimus. ne hic
ijs pagellas repleamus.

QUARTO si juramentum, cum claus. ex certa scientia fuisset 365
insertum aut oppositum. Covar. variar. resolut. c. 4. lib. 2. Franc. Turz.
commun. opm. 1. s. Kirch. tract. commun. opm. conclus. s. 6. cent. 3. lib. 1. Dopr.
de if. 14 s. & alij ab his & alijs citati.

Ratio predicatorum est, quia semel renuncians introducto, in 366
sui favorem, beneficio, regressum non habet, iuribus triualibus.
supracitat. Vnde. sec. 372. num. 10..

- 367 Nec potest renocari beneficij renuntiatio, quando illa acceptata est Domini c. in c. a. colum. 2. vers. quid si clericus de renunc. lib. 6. Tiraq. ac tract. de primogenit. quest. x 8. num. 1.
- 368 Cum quilibet sive rerum suarum moderator & arbiter etiam in abutendo, ut est text. singularis in l. sed eti. s. consultuit vers. dum se abutriputat, si de petit. haeredit.
- 369 Et iniquum sic ingenuis hominibus lib. etiam rerum suarum administrationem auferri, iuxta text. in l. non usque adeo, in fin. ff. si quis a pauper. manum. Et justum est, suum unicusque committere. l. nemo. C. de Iude.
- 370 Vnde iure Elector Imperij Archiepiscopus Moguntinus Anno 1621. 10 Octob. publicato Edicto monetali, ijs, qui ultra ac sponsive scientes, volentes, monetam deteriorem loco probae acceptantur, nec de iure suo sibi conservando protestatis sunt, admittit actionem. sequentibus verbis formalibus. Welcher auch in versch. senen Zeiten bezahlt worden, und die Sorten in erseigertem wehet einmahl gutwillig ohne reservation angenommen, es sei Hauptgeld / oder Pension/dem soll vmb dieser Ordnung willen, kein Action / oder Klage gestattet werden.
- 371 Non obtinet ramen renuntiatio facta casibus aliquot sequentiibus veluti. Primo si renuntiatio ex justo errore facta esset. Vnde si processisset ex simplicitate, non presumere tur scientia, sed error, nulli talis renuncians appearat restitutus de beneficio huius. l. s. C. 2em. et. 2. vendiuxtra Bald. vbi supra. vers. 4. quer. 2.
- 372 SECUNDUO si renuntiatio esset seu fuisset generalis, cum talis non censeatur porrecta ad renunciationem beneficij. d.l. a. Socim. de reg. et fall. reg. a 8. i. fallent. 1.
- 373 Nec quam enim illa renuntiatio potest esse tam generalis, per quam excludatur restitutio propter inormem lesionem, & multo magis proper enormissimam, ut consultuit Decian. confil. x 5. num. 119. volum. 1.
- 374 TERTIO que supra dicta sunt de iuramento praesito ex certa scientia. Non obtinent in minore, vel Rustico iux. Maurit. in tract. de restitu. in integ. c. p. 119. vbi refert distinctionem Bald quod minor debet restitu. si creditoris insidijs ad id fuisse inductus; secus si sui sola facultate fuisse existat.

Vt &

Ut & secundo casu non obtinent secundum quodam quando 375
juramentum effer praesitum in die Feste iuxta Plot. in repet. l. si
quando. num. 719. C. vnde vi. & Bartol. in conf. 55. num. 2. volum. 3.

3. Non obtinet in Rot. Romana in ea enim non obstante dicto 376
iuramento rescindi posse contractum refert. Vivi. commun. opin. in verb
vendit. Bapt. à & Villalob. in verb. juramentum haecque opinio etiara
placet Mozi. in tract. de contract. tit de empt. & vendit. colum. 7. num. 24.
quando agitur de enormissima laesione.

SECVNDO vero casu quando creditor (cui debitum iudiciale-
ter, vel extra judicialiter exactum solutum fuit) non renunciatavit
beneficijs iuris, aut specialiter remedio huius legis. 2. ir. instru-
mento, vel quietantia debitori reddita; tunc aut fuit prudens, dis-
cretus sagax, nullove justa errore inductus, vel fuit homo simplex,
veluti rusticus, aut minor, vel familiis persona, ignorantia, vel justo
errore laborans.

Primo casu, quando sciens prudensque reddidit obligatio- 377
nem, & nihil obstat, quod ipsum iure tueri possit, obtinent sup. a
adducta. num. 364. & seq.

Secundo vero casu, quando errore, aut iudicij infirmitate laesio
fuit, nullo tamen vt dictum est interveniente dolo, tunc illa laesio 378
aut fuit enormissima, veluti in totum juxta Cæpol. conf. 29. num. 22.
vel eiusmodi, vt eam iudex juxta circumstantiarum qualitatem
gravissimam arbitretur. vt per Alexan. confil. 130. colum. 2. volum. 7.
Feli. in c. cum illorum. colum. 3. de sent. excomm. Aym. in conf. 92. vbi judi-
cis arbitrio committendum esse volunt, quando nimurum dicatur
enormissima.

Vel fuit enorvis vtpote in parte 6. juxta Cæpol. d. loc. & Curt.
confil. 79. in fin. vbi communem hanc dicunt Doctorum opinio- 379
nem.

Aut modica veluti in exiguo juxta notat. infra. num. 400.

Primo casu cum legitima subest causa, vt quia iusto errore in 380
reddendo quietantiam, seu obligationem ultra dimidium fuit la-
esus, (vtpote quia illo tempore acceptavit debitum, quo inter om-
nes quasi dubium fuit), an quis teneatur illud acceptare potissi-
mum in relutione fortis capitalis, iuxta tradita & notata à Domi-
no Besoldo in confil. suo monet. 3. 9. Sunt dritte. ibi. Nun ist aber

- von diser frag ob jemand an einer Alten schuld leichte oder gestrigerte
Sorten annemen müsse? Deshalb nicht weniger zweyffel gewesen/
welchen eislich hoche Stände selbsten an Zins vnd Haupgtue dergestalt
abholzen anzemahrt / vnd deswegen die Vnderthanen was rechlich
erkennt werden mocht / nicht weniger in etwas zweyffel gestanden.)
- 382 tunc remedium. leg. 2. Cod. de rescind. vendit. locum habet, & quidem
sive iure actionis intentetur. Gloss. ex DD. in ead. l. s. potiss. ibi Bart. co-
lum. 1. vers. queror qua actione petatur. Beham. consil. 2. 4. colum. 4. Cor-
neus in consil. 1. 8. colum. 5. volum. 4. ex infiniti alij Iuridic. Facul. Helm-
stad. supra cit. loc. & in decis. eiusdem Facult. relat. à Domino Hiller. preiudic.
3. §. 2. Sein dan auch schon zum anderen/ ut.
- 383 Siue officio iudicis Hippol. de Marf. in pract. crimi. cum citat. in §. se-
quens colum. 4.
- 384 Et non tantum in contractu emptionis, & venditionis compe-
tit venditori, Iuridicæ Facultatis collegium Helmstad. Univer-
sit. apud Dominum Hiller. preiudi. 3. §. 4. Sein überwiesen.
- 385 Ut & emptori, cum verbo venditionis etiam emprio compre-
hendatur. l. veteris. 19. ff. de act. empt. Dominus Rudolph. Werner. in suo
discurs. de re monet. quest. 2. num. 12. Et plures citati à Gabri. commu. corcius.
li. 3. con. 1. de empt. ex vendit.
- 386 Et quidem siue res, siue spes empta, aut vendita fuerit Anbar. ex
imol. in c. cum causa. col. final. de empt. ex vendit. Tiraquel. de l. connub. in 14.
l. colum. 1. 6. vers. quanquam ne illud omittamus. vbi declarat.
- 387 Sed etiam ex quoecunque contractu bona fidei, ut per DD. os-
mnes concuditur. in l. 1. & per text. iuncta Gloss. in l. majoribus 3. super
verb. perperam. C. commun. utriusque iudic. ex Gloss. fin. in l. si olei. 21. Cod.
de locat. vnde obtinet in permutatione, locatione, divisione &
similibus qui enumerantur. §. actionum. Instit. de actio. & hæc opinio
testa Moz. de contract. tit. de empt. ex vendit. colum. 7. num. 18. cum ibi à se-
citat. est. communis.
- 388 Etiam in contractu bonæ fidei in stipulationem deducto Gabri.
vbi supranum. 20.
- 389 Et vel maximè obtinet. huius legis æquitas in contractibus.
hinc inde obligatorijs, & quibus hinc inde par debet nasci obli-
gatio. Petr. Santer. de assecur. & spon. merca. part. 3. num. 45; dicens esse
de mente Gloss. in l. si quis, cum alter. §. fin. vbi Bart. ex communiter
DD. §. fin. ff. de verb. oblig. Et

Et quidem, extra predictos casus, vique adeo huius. I. 2. benef-
dium laevis competit, ut renuncatio, vel quietatio, non possit fieri in
læsio ne enormissima iuxta Cephal. cons. 6x. num. 20. et seq. et consil.

34. num. 28.

Quamvis vero predicta conclusio sive. num. 387. plures habeat 391
tam ampliationes, quam limitationes, castigent exactius tractu-
ras & enucleatas vide ex DD. in d.l.2. item Gabriel cit. loc. commun. o-
conclus. li. 3. conc. I. tit. de empt. et vendit. vbi recapitular. 26. ampliat. &
29. limitationes. & ultra ipsum Joseph. Ludouicum. conclus. 73. vbi
13. ampl. & 2. limitationes ponit. quibus adde Socin. reg. 28x.
Trent. select. disput. volum. 2. diff. 2. thes. 9. Moz. vbi supra cit. de contr. d. tit.
de empt. et vendit. colum. 7. num. 9. et pluribus sequent.

Illud tantum hoc loco non omittendum duxi, quod notat Do. 392
minus Theophili. Oecl. pag. 79. vbi supra, videlicet generaliter d.
l.2. locum non habere in omnibus monetarium controversiarum
casibus, quibus huic legis requisita necessaria deficiunt.

Item quod licet una predicta fuit de remedio l.2. C. de rescind.
vend. indubitate obtineant in contractibus, ut dictum est, bonæ
fidei, & controverti inter DD. soleat, utrum eiusdem l. beneficium
quoque obtaineat in liberationibus, & magni nominis Interpretes
in negatiuam descendant, tamen quia etiam quietantiae in tantum
vix obligationis habent, in quantum eas edens fatetur debito-
rem soluisse, ratione eius obligationis autem æquè ac alias laezi
possit, atque beneficium illius legis 2. adeo generale sit, ut ratio-
ne humanitatis, vbique obtinet & ei distractibus quoque locum
esse, plane existimet in eis, quidam juris consult. in sua resolut. mo-
netal. Helmstadij sumptibus Zachariæ Raben. Anno 12. excusa, in
resolut. 3. question. in princi. vers. scio.

Cuius decisioni oprime conuenient notata. vbi supra cit. loc. ab 394
Euerhar. in loci legat. in loc. videlicet à contractu ad distractum nu-
mer. 3. vbi docet contractum & distractum eiusdem esse naturæ
post. Bart. supra cit.

Cæterum si non ultra, sed circa dimidium iusti precij creditor in
bona fide initio contractu laevis sit, tunc ipsi quidem non competit
actio aut remedium. I. 2. Cod. de rescind. vend. iuxta supra alleg. tit. r. &
DD. num. 66.

Sed si alias immodica sit læsio , nulla iusta in contrarium suffi-
395 tante causa, creditor exactiōnem ejus debiti quantitatis, in qua
solutio non sufficit, non amittere clare liquet ex l. creditor. 28. ff. de
reb. credit.

Vt enim minime admittendum est, vt in bonae fidei contracti-
bus liceat alteri scienter, alterum ignorantem notabiliter super-
gredi, etiam infra partem dimidiam, cum sit non solum contra fo-
rum poli & diuinum z. ad Thessalon. 4. & pulchrum text. Levi. x. f.
ibi, quando vendes quipiam cuius tuo, vel emes ab eo, non contri-
stes fratrem tuum.

396 Sed etiam fori exterioris, neque enim (cessantibus supra me-
moratis, aut alias in iure fundatis casibus) honestis, & gravibus vi-
ris probatur etiam læsio intra dimidium, Dominus Besold. in con-
sil. suo monet al. 2. Dannenhero. ganzlich schwerhoffen. post Frider. A.
Brukman. consil. 19. num. 26. & alios ibi à se cit.

397 Ideoque si de scientia decipientis etiam in foro exteriori con-
stet, damnum licet intra dimidiam iusti precij reparandum est. Co-
verru. lib. 1. variar. refol. cap. 4. num. 10. vers. quoties vero læsio. circ.
fin.

398 Imo etiam in stricti juris iudicijs non quidem beneficio præfatæ:
le. is. 2. Cod. de rescm. vendit. (quod generaliter in omni contractu
obtinere sup. n. 387. ostēsum fuit) reliqua læsiones ex dolo, errore,
vel alio modo peti possunt. l. 21. s. 1. ff. de reb. cred. l. 36. V. C. l. 40. cond.
indeb.

399 Erit ideo licet in stricti juris contractibus non habeat locum. d. l. 2.
idque secundum communem sententiarum DD. teste Cagn. in l. 2.
num. 61. obtinet tamen remedium. l. si quis cum aliter. ff. de verb obli-
gat. quod, teste (Mozi. vbi supranum. 19.) in effectu non admodum
differt à remed. d. l. 2. postquam ante traditionem deceptus ultra di-
midiam, habet exceptionem dolii contra agētem, & si rem tradide-
rit habet conditionem indebiti, ad rem traditam recuperandam, &
eam retinebit, donec ei iustum supplicetur precium, prout declarat;
Barr. in d. l. si quis cum aliter. & Cagn. in d. l. 2. num. 67; quod memorie te-
nendum.

In me-

In modico autem, seu in minimo Iæsus, non haberet nec actio. 406 nem, nec remedium, per supra dicta. numer. 65. & notar expresse Gasp. Roderic. de annu. reddit. l. 1. quest. 1. t. num. 1. 4. non oportere iudices in casu. l. 2. C. aer. scind. vend. nimis claram & scrupulosam ex-cessus dimidiæ probationem exigere, & minorum interesse, vt N.B. contractus eorum, quantum fieri potest, subsistant iuxta l. si ex causa. §. non semper. l. minor annus. §. prædicta ff. de minor.

De modico enim non curat prætor. l. suo. ff. de in integr. reflit. tut.

Et minima non sunt consideranda. l. scio. ff. de in integrum restitut. leg. omnino. ff. de impens. in res dot. fact. Petr. Jacob. pract. rub. de act. ex vendit.

Et ideo licet precium non sit usque adeo conueniens, nihilomi- 4 28 nus contractus teneri, iuxta notata per Bald. & Salic. in leg. nemo videtur, ubi Mapner. & Petr. Fab. de reg. iur. Nevi. in l. venditoris factum. l. 1. num. 2. C. de refind. vend.

Et quod hic dicitur de contractibus, idem obtinet (eadem mil- 407 state ratione) in distractibus, & liberationibus, sive solutionibus per not. ab Eucrb. super cit. loc. in loc. à contract. ad distr.

SE C V N D O vero casu principali, quando dolus intervenit, 408 tunc si dolus dedit causam distractui, seu resolutioni contractus bonæ fidei, eo quod ab initio intervenit, (vt quia dolo fuit inductus ad receptionem sortis capitalis, vel eius precij, quod ex contractu tenebatur debitor, quamvis terminus solutionis nondum adfuerit. & sic alias non erat debitum recepturus. nisi dolosus persuasionibus fuisse circumventus) distractus non secus ac contractus est ipso iure nullus. Bart. in leg. & ideo circ. principium. ff. de condici. furi. eo quod contractus & distractus iudicantur ad paria 409 secundum ipsum.

Nec mirum, quia persuasiones aduersarij errori & ignorantiae 406. æquiperantur, & factum, vel solutum, ad quod is per illusionibus adversarij inductus fuit, perinde condici & retractari potest, ac non per errorem illud solvisset, ac factum fuisse. Iason. l. error. 7. n. 20. C. de iur. ex fact. ignoran. leg. 1. iunct. Gloff. penultim. & ibi Bald. num. 1. Cod. ne filius pro patre. Alexand. l. 1. num. 20. & ibi Iason. num. 1. ff. de con-

- diff. indebit. facit text. l. 1. § 1. ff. de seq. corrupt. l. 3. §. si quis valentem ff. de lib. homi exhib. l. 1. §. pena. ff. de capt. sig.
- 407 Imo persuasions adversarii sunt iusta causa concedenda restitutioonis in integrum Bart. in l. 1. ff. de eo per quem fact. fuit Aym. Gran. conf. 19x. num. 1. lib. 1.
- 408 Ex enim ijs dolus presumitur. Paul. de Castr. in conf. 147. n. 1. lib. Francisc. Ripa. resp. 4. num. 8. tit. de donat.
- 409 Talesque persuasions plus nocent, quam compulsio. ut tradit. Ol. rad. conf. 36.
- 410 Altero vero casu, quando dolus incidit in distractum bonae fidei (quando enim contractus est bonae fidei, eo casu distractus seu liberatio ab eo contractu est etiam bonae fidei. text. est notabilis in l. ab emptione. & ibi Bart. Bald. Angel. & Doctores, ff. de past.) tunc ut non annullatur contractus ipse iure, ita nec eius resolutio cum liber fuerit consensus distrahentis, & alias distrahere, seu contractum per debiti receptionem resolvere intenderit, neque ad distrahendum dolosis persuasionibus inductus fuit: licet dolo deinde deceptus sit.

Vnde licet valeat isto casu distractus bonae fidei, nihilominus proprii dolum incidentem, agitur actione ex tali distractu (non secus atque ex contractu per supra dicta) descendente, ad purgandum dolum & supplendum illud, in quo est damnificatus; atque ita illud, in quo fuit dolus adhibitus per ipsum distractum, sarcitur. argum. l. & eleganter. §. non solum in fin. & l. Julianus. 33. si venditor. 4. ff. de aff. empt. vbi textus loquuntur de contractu ergo in consequentiā (cadem militante ratione paritate) obtinebunt quoque per supra adducta & notata, ab Euseb. cit. loc. in distractu seu resolutione contractuum.

Si vero dolus dederit causam distractui stricti juris, eadem ratione valebit quidem distractus de rigore iuris, & non est ipso iure nullus, sed oritur ex eo actio. Et ideo competit doloso vel exceptio dolis contra dolosum, vel actio contra eum ad rescindendum distractum sive eundem, ad statum pristinum, quo contractus videlicet ante a fuit, reuocandum ut de contractu est text. in leg. si quis cum aliter 36. in princ. de verb. oblig. & leg. dole Cod. de inutilibus stipulatione.

Si vero

Si vero idem dolus incidit iudicatum, stricti iuris, tunc ea- 413
dem ratione non minus ac si in tali contractu dedisset causam di-
fracti qui, (vt supra dictum est,) semper distractus firmus maneret, &
non annulatur; nec agitur actione ex illo distractu: sed compe-
titatio doli, vel exceptio dolii contra partem dolosam. argum. d.l.
& eleganter. §. non solum in fin. vbi text. et DD. de contractu, & per fu- 414
pra allegata etiam, (quando eadem est ratio,) in distractu loquun-
tur. cum tali casu contractus & distractus iudicentur eiusdem esse
naturae.

Non obtinent tamen praedicta si dolus factus sit scienti, vendito- 415
ris factum. 1. iunct. §. sane C. de rescam. vendit.

Item pariter non procederent nisi indolo, qui posset pruden- 416
tissimum quemque fallere non autem in eo dolo, qui simplici ali-
cui imponi posset. Innoc. in c. cum dilectus. §. extr. de bis que vi. me-
tusque cauf.

TERTIO: obtinerent iuxta praedicta, vt distractus sit ipso 417
iure nullus praedictis casibus quando nimis deceptus hoc vel-
let: alias secus.

Sicut enim decepto nihilominus integrum est stare contractui
aut distractui, ita minime id licet decipienti. Siquidem is non
posset in sui favorem allegare dolum, vt est Gloss. in d.l. et elegan-
ter. in princi. ff. de verb. oblig. in verbo nullam.

Neque enim allegans propriam turpitudinem in sui favorem 418
audiendus est. Alexand. in l. iustiarundum. §. procurator. ff. de iureuran,
Corn. consil. 38. num. 14, volum. 1. Ioann. Maur. Bolan. in tract. de restituut. in
integrum. cap. 3. quest. 4. num. 1. et seq. per text. in l. transactione finita. 30.
Cod. de transact. l. mercede dem. Cod. de condic. ob turp. caus. si creditoribus.
Cod. de seru. pign. dat. manut. et cap.. inter atcclos. num. 8. et 17. de donat.
et ibi Gloss adducit alia iuri concordantia. Thom. Extrar. caus. 4. num. 5. I-
mol. in leg. qui super fitis. ff. de acqui. heredit. et in c. inter dilectos. num. 8. et
17. de donat. sive id faciat agendo sive excipiendo, vt docet Ioann.
de Imol. in cap. cum super numer. 3. et 7. extr. de concess. preben.

Hinc licet sonare sit perdere. l. filius familiar. ff. de past. et l. cum 3. 419
indebito ff. de probat. cum simulibus. et Paul. de Caus. in consil. 35. et Curator
datur. num. 5. volum. 1.

Et 124

- 410 Ex remittere luerum,& ius suum, sapiat donationem.iuxta Deci.
conf. 405.
- 411 Ideoque interpretatio semper facienda sit, ut donatio excludatur. I. cum de indebito. ff. de probat. Tiraquell. in l. si unquam. in verb. donatione, num. 168. cum seq. C. de revocand. donat. adeo, ut quotiescumque alia conjectura summi potest, quam donationis, nonquam presumatur donatio. Gravett. conf. 77. num. 14. conf. 142. num. 16. Et conf. 149. num. 9. vel renunciatio. Tiraq. in d. l. si unquam. in prefat. num. 149. Deci. consil. 374. colum. 2. vers. 2. Et hoc idem. Et in conf. 402.
- 412 Nihil omnius si donans, vel remittens ius suum allegaret propria. n. tur. pitidinem, ea allegatione, nec donationem, nec iuris sui remissionem (quaे donationi per prædicta æquiparatur) infringere posset. iuxta notata à Ioann. Franc. Paul. in tract. de visual. in 5. quest. 2. part. num. 107. Auton. Crofto. consil. 19. num. 15. volum. 1.
- 413 Nec mirum, dolus enim cuique suus patrocinari non debet. l. 2. ff. de excep. dol.
- Quando autem & quomodo presumptio dolii, & fraudis capiatur in ducentum & viginti tribus casibus positis atque discussis. Vide
- 414 Luc. & Penn. in leg. quemadmodum Cod. de agric. Et cens. lib. 11.
- Et hæc posterior huius tertiae quæstionis resolutio, licet ob plures quandoque intervenientes, & ideo à iudice iuxta prædicta. nu. 248. & 3. 4x. ponderandas circumstantias, distincta, & in plures partes divisa, non aliena, sed conformis videtur decisioni datae à collegio juridico Helmstadi. relatæ à Domino Hill. in consil. suo mo. præ-indi. 3. §. 2. sequentibus verbis: Sein den auch schon ersten debitores durch Amys mittel zur zahlung angestrengt/ welche anders als mit leichten Groschen vnd Schreckenberger zubezahlen nicht vermöcht/die von creditoribus zwar gern angenommen / aber über angewendt werden flich nicht wider aufzugeben / vnd von jhnen vnder die leine gebracht werden können: Also sein die debitores solche hinwiderumb annehmen/ vnd mit guter Reichsrichtig wile tempore contractus gehalten zu verbessern obligiert. Ut & citatis & traditis supra. num. 207. Et 208.

Auctor ad benevolum Lectorem.

Si mihi subrepit, mea forte in curia, nævus.

Illum quæsto tua, corrige docta manu.

INDEX

INDEX RERVM ET VERBORVM LOCVPLE- TISSIMVS.

ABsonum est vt lesionem præten-
dat qui lucrum captauit, aut in
damno non est. n.73.
Quævis dispositio ita intelligen-
da est ne inde sequatur absurdum.

Accipitatio.

Acceptatio quid sit. n.61. ea tollitur ob-
ligatio. n.62.

Altus & atra.

In dubio interpretati debet vt valcat.
num.195.

Ea quæ inter contrahentes acta sunt stri-
cte sunt obseruanda. nu. 202.

Aequalitas.

In commercijs commutatijs non ma-
thematis, sed moralis obtinet seu in
praxi spectatur æqualitas. nu.256. &
quare. n.258. & 260.

Modicum quandoque damnum in
contrahendo sentire fictus est, quam scru-
pulosa inquisitione æqualitatis indici-
dare litium materiam souere. n.261. &
quare. n.262.

Aequalia.

Æqualia in contractibus quæ sint repu-
tentur. 219.

Aequipollens.

Non refert quid ex æquipollentibus fi-
at. nu.194.

Aequitas.

Æquitas quandoque rigorem iuris ex-
cludit. u.331.

In decidendis controversijs monetali-
bus naturalis æquitas spectari debet.
n.342. & 345.

Æquitati quandoque apices iuris post-
ponuntur. n.343 & 344.

Aestimatio.

Æstimatio iusta confitit in nummis im-

perij ligae correspondentibus, non in
cupro plus æquo infectis. n.14. & n.16.

Æstimatio iusta, an in litteris obligatio-
num gratia demonstrandi, an taxan-
di apponi videatur? n.15.

Æstimatio est bonitas extrinseca. n.88. &
an ea, seu indicatura publica, priuato-
rum pactis immutari possit? n.89. vbi
quod non.

Affeditio.

Affeditio ad causam iudicium corrum-
pit. n.3.

Arbitrarium.

Cuiquæ rerum suarum moderatori arbit-
rarium est recipere monetam pluris,
v. l. minoris. n.63.

Cui libet licet rem suam deresiorem redi-
dere. n.159. & renunciare iuri suo n.160.

Argumentum.

Ab absurdo est validissimum, etiam cef-
fante ad hoc allegatione, & auctoritate.
n.91. & quare n.92. vt & à contraria seca-
su. n.176. Item ab æquipollentibus nu.
193. & à majori ad minus. n.198 Nec nō
à contractu ad distractum. n.201.

C.

Casus fortuitus.

Mutatio monete superiorum annorum à
Dd. inter casus fortuitos fuit relata n.75

Causa.

Cessante causa prohibitionis, cessat prohi-
bitione. n.233.

Concilem ex causa ex causa debet re-
gulari n.234.

Cautela.

Cautela creditorij q. x profit, in receptio-
ne sui debiti nu.280.

Clauſula.

A

Clauſula.

INDEX RERVM

Clausula inserta vel apposita instrumen-
to vel quietantia si quid plus valet do-
nat, quid op. retur. n. 359 362 363. &
quid in casu. n. 360. quo amicu creditor
haberet erroris rei distinguuntur. n. 361.
Clausula ex cert. at 2, cujus juramento
quid operetur in instrumento, vel quietan-
tia a credito e. infra. n. 3. 3. & q. id
virium habeat, quo ad exclusionem
beneficij. l. 2. C. de ref. vend.

Commodum & damnum.

An **commoda** & **damna** inter contrahen-
tes debent esse paria. n. 322 vbi quod
sic in casu. n. 323 videl. quādo mutatio
monetā spectat ad commune emolu-
mentum.

Coniectura.

Ex sequentibus conicitur contrahenti-
um voluntas. n. 2. 5.

Consensus.

Præsumitur quilibet consentire in pre-
sentia non in futura. n. 34.

Constitutio.

An intritu constitutionū imperij integrū
sit si is qui ius monetandi habent, ex-
petas in monetando factas deducere?
nam 130.

Confuetudo.

An valeat, si illius intuitu, illi, qui ius mo-
netandi habent, expensas factas deduc-
cant n. 131 & an sit laudabilis

Quomodo differat ab iu. n. 103 vsq. ?
ad n. 113 & quā sint eius requisita ibid.

Contractus & eius dissolutio.

Contractuum citracionem notabilem
celebratorum vel dislocutorum cassa-
tio, aut restitutio non facile in judicij
decernenda num. 100.

Nihil tam naturale, quam vt eo modo,
quo natum est, dissolatur num. 205.

Quod in contractibus placuit tempore
duplicere non debet 172.

Contractus nullus pro infecto habēdus.
n. 170.

In contractibus stricti iu. is minimæ la-
sionis habetur ratio n. 287.

Quod obninet in contractu, obtinet in di-
stractu. n. 278 & iuia cautus eiusdem esse
naturae 394 405 & 414.

An quādo contractus est bona fiduci et-
iam distractus sit bona fiduci. n. 470.

Contractus etiam quādādammodo precia
inæquali celebratus tenet. n. 491. 492.

Correlatua.

Correlatiuorum eadem est ratio. n. 295.
tallityt num. 305.

Creditor.

Creditor nō tenet accipere monetā mi-
nus legale, aut probā. 38. aut talē quā
nō habet publicam estimationem n. 48.
45. & 52. Nec cogi potuit n. 237. 253. 49.
& quare n. 231. & quid si eadē si oī vtile,
licet in reproba receperit n. 208. 275. 284.
Creditor licet exigere, quod in lo utioē
sibi decet n. 6 fallat in casu n. 141. & 142.
Negligentia imputatur eidem. n. 149.
Nec inuito, aliud pro alio solu pōt. n. 199.
Creditor qui ante hac recepit solu iorē
in mēta minus proba, si tacuit nec
protestatus fuit, eam bene & validiter
impendiū presumitur n. 243.

Nullum debet tentire d. nimū si culpa
carcat. 313. secus si in mōra recipiendi
fuit n. 3. 8.

Creditor an habeat regressum qui bene-
ficio l. 2. C. de ref. vend. renunciavit. n.
358. & quid si ne tuo danivo debitum
vitro acceptatum expendit. n. 357.

Quibus casibus habeat regreſium vel
non vid. inf. in verb. regreſius. & n. 356.

D.

Damnum.

De dāno vitado cœtis, auorabilior est
eo. q. uciū captare intedit. n. 151. & n. 321.
Modicū quandoq; damnum in contrahēdo
sentire sa ius est, quā se upul. sa inqui-
sitione & qualitatis individuæ litigii ua-
teriam souere. n. 261. & quare. 262.

Dam.

ET VERBORVM.

Damnum diminutionis monetae cedit
moroſo. n. 305. & n. 312.

Creditor circa debiti ſolutionem nullum
debet ſentire dānu si culpa a carēat. n. 313
Cōmoda & damna inter contrahētes an
debeant eſſe paria. n. 323.

Damnum ex beneficio reportare iniquū.
n. 324. & 326. 327.

Debitor.

Lex in dubio fauer debitor. n. 150.

Debitor non liberatur, niſi ſoluat quod
eſt in obligatione. n. 37.

Debitor quando offerendo pecuniam v-
ſualem libertut. n. 174.

Debitori doloforū malitia notatur. n. 314

Decipere.

In contrahendo ſe inuicem quandoque
licet decipere, & q[uo]d are. n. 10. & an idem
obtingat in foro poli seu conſciētiae. n.
12. itē in ſolutione. n. 11. vbi quod non.

Deprecatio monete.

Deprecatio monetae ſeu numismatum
tollit bonitatē extrinſecan. n. 9.

Differentia.

Differentia inter cōtractus bonæ fidei &
ſtudiū iuri, quæ ſit remiſſiu. n. 272.

Differentia eſt inter illū, qui proprio ſuo
facto & culpa ſibi pregiudicat; & illū qui
illo modo iuri ſuo renūciant. n. 304.

Dispoſitio & diſpoſitio.

Quouis diſpoſitio ita intelligenda eſt ne
inde ſequitur absurdum. n. 90

Id pro diſpoſito habendum, de quo
contrahentes interrogati, re poſſunt
ſuſtient. n. 167.

Diuitia.

Facultates & diuitia alter hominis ſan-
guis dicuntur. n. 165.

Dolus.

Dol patrocinati nēni debet. n. 317 & 423
Dol ſi ab initio dedit cauſam diſtractui
an is valeat n. 403 & vid. ſop. a inver-
bo cōtractus & eius diſſoluto.

Quando dolus factus n. n. noceat dolo-
ſo. nu. n. 413.

Dolus ex pefuſione p[re]ſu matur. n. 423
Dolus quo modis p[re]ſu matur. n. 424.

Donatio & donare.

Donare eſt perdere nu. 419.

Donat remittens ſua. n. 420.

An al[ter] regans propriā turpitudine dona-
tio e[st] ſe factū inſring te poſſit. n. 422.

Contra donationis p[re]ſu m[on]iprope ſem-
per facienda eſt interpretatione. nu. 421.

Dubium probabile.

Ann's superioribus potiſſimum. 21 22.
probabilit[er] omnes ſubitarunt. an in
relatiōne fortis capitalis creditor in. &
ea acceptare à debitore teneatur n. 321.

.E.

Edicta monetalia.

Edicta monetalia imperii, per toleran-
tiā vſus depravati ad tempus, nō ſue-
runt abrogata n. 126.

Error communis.

Ius facit. n. 189.

Excepſio.

Excepſio non oportita ab eo qui tuam
oppone potuit, reputatur aciūnū
quam fuſſet in rerum natura. n. 229.

F.

Factum.

Proprium impugnare non licet. n. 173. Le-
gume factū temeret etradam nō debet.
n. 210. & quādo nō legume teneat n. 211

Fideiſſor.

Clericus fideiſſor l[oc] donus de iure n.
eſt 218.

Fides publica.

Fides publica ſenſu indicatura in moneta
et ſevius cōtrahens ac nō inuenit a-
liquatenus attendendus n. 83

Florenus nominales ſeu cōluerit ut,
Florenus tenu ſtineat uer ſimil. Gran-
tū in vſu eōm̄ diſtacis vult. etiſq[ue] vult.
ti, quantū probus, an melioris ſeu pro-
bilo loco censetur ſu[n] 192. 193

Florenus nō d[icit] bet[er] cōparatione vſu

A z nomi-

INDEX RERUM

nominalis, sed intuitu & respectu r-
sus realis.n. 242.

Fundio.

Vide in verbo & qualia.

Functionem recipere quæ dicantur in
genere suo.n. 286.

L

Interest.

Interest debet metiri ex parte creditoris
non autem debitoris.n. 302.

Instrumentum.

Instrumentum notarii putatiui non veri,
quatenus ratum sit n. 313.

Interpretatio.

Ea quæ sunt stricti iuri etiam recipiunt
interpretationē à iure communī. n. 290.

Judicium.

Judicium corrumptit affectio ad causam,
nū. 3.

Judicis officium in decidendis quest. monetalibus.

Index in gravioribus & intricationibus.
partium controversijs, quid facere pos-
sit secundum Causal. hic cit. n. 346.

Judici incumbit singulas circumstantias
in decidendis cōtrouertijs non metalibus.
ponderat. Et inter alias illā, an & qua-
liter muruum in reprobatione moneta datum.
in rem versus fuerit. n. 248. & n. 342.
circ. f.p. & vid. Dominorum Aſſezorū
& iudicium Aulicij iudicij resolutionem
monetalem vulgo de Vice Officij iu-
dicice Facul. Vittenbergi in fronte.
post dedicati. allegat. n. 19.

Iuramentum.

Iuramentū, cum clausula ex certa scien-
tia, instrumento, vel quietantia à credi-
to & insertū , an, & quatenus operetur,
n. 1.2. C. de ref vend locū habeat. n. 165.
Iuramentū à minore, aut rusticō in reu-
eriatione iuri sui præstūm, an, & quo-
tenus obliget. n. 374 375. 376.

Iuris renunciatio quando inducatur.

Iure suo non vtens , cum poteſt, cenſetur
renunciare eidē n. 227. vide ſupr. in ver-
bo exceptio & in ſi in verb. renunciatio.

Ius condendi legem.

Ius condendi legem habens, habet quo-
que ius mutandi & abrogandi. n. 124.
125.

Ius monetandi.

Ius monetandi ſtatibus Imperij priuile-
giatis eatus tantū cōpēt, quatenus.
monetam in æquo pondere cōdūt. nu.
17.

Circa ius monetandi conſtitutiones Im-
perij obſtruandæ ſunt. n. 78. & quidem.
ſtricte. n. 79.

Certis caſib⁹ licet principi monetā mi-
nus probam cūdere. n. 122. 134. & qui
conditione, quov⁹ modofnu. 35.

Ius.

Summum ius, aliquando ſumma crux. n.
332. Summo iuri ſuſinde error obre-
pit. n. 333.

Inſtitutæ commutatiuæ vis, in quo conſi-
ſtat. n. 30.

Iurisconfulti officium.

Iurisconfultiſ causæ ex æquo & bone,
ſeu iuri diſpositione, nullo habito re-
ſpectu rei, aut perfonæ, decindendæ
ſunt. n. 4.

L

Læſio & læſus.

Læſio enormissima quæ. nu. 378. & quæ
enormis. n. 379. item quæ minima. nu.
380.

Læſio etiam immodica, licet non ultra di-
midium, nec de iure diuino, nechumā-
no probatur. n. 395. 396. 397.

Vbi nulla est læſio, ibi cefſat, reſtitutio &
actio. n. 64. 65. 66. 67.

Ei probanda eſt, ui cam p̄tendit. n. 68.
Minor non p̄ſuinitur læſius, niſi is. actio-
nem.

ET VERBORVM.

nam probet. n. 69.

Læsio tantum competit rem. l. l. 2. C. de
rescin. vend. n. 71.

Læsio infra dimidium, de iure ciuili non
competit actio. 72.

Modica læsio à iudice in contractibus
bonæ fidei non attendenda. n. 400.

In contractibus stricti juris quodnam re-
medium iuris, loco l. 2. obtineat seu læ-
sis competit. nu. 399.

Lex.

Lex necessitatí cedit. eique subiectur.
n. 139.

Lex in dubijs favet debitori. n. 150.

Litigiosus.

Malevolis & contentiosis ansa litigandi
præbenda non est. n. 250.

**Lucrum iustum & iniu-
stum.**

Lucrum sentire ex re, cuius nullum sub-
est periculum, iniquum est. n. 299.

Ex re aliena com. rodum, seu lucrum
quærere æquitati aduersatur. n. 300.

Facilius litigans, seu agens à lucro ex-
cluditur, quam vt reus damno afficia-
tur. n. 326.

Lucra cum fraude &c. dolo nec non cum
detrimento proximi parta illicita sunt.
n. 161. 162. 163. 164.

Prodeesse an quis sibi possit, alteri inci-
derter nocendo. n. 166.

M.

Matrimonium.

Quandoque contra leges initum, non ir-
ritatur. 215.

Mens.

Mens potius, quam verba in contracti-
bus spectanda. n. 284.

Miror..

Minor non præsumitur læsus nisi si læsio-
nem probet. n. 69.

Quomodo & qualiter pupillo foenerari.

liceat. n. 182.

Moderator.

Moderator & arbiter rerum suarum qui-
vis est etiam in abu:endo. n. 368. 369.

**Moneta vide in verb. nummus &
pecunia.**

Monetæ benitas extrinseca debet corre-
spondere intrinsecas, & ab ea depe-
dere n. 18. & n. 54.

Quæ sit moneta bona iuxta defini. Domi-
ni Beniamini Leuber. hic cit. n. 20.

Moneta annis superioribus vidcl. 21. 22.
23. vsualis, non fuit legitima. n. 53.

An monetæ præcedentium annorum vi-
gore vsus communis valuerit. n. 114.

Monetæ mutatio super orum annorum,
r. fertur à Doctoribus inter casus for-
ti. itos. n. 75. & à nemine præuideri po-
tuit n. 76.

Moneta superioribus anni certis casibus
nō iaduictab. fuit admittenda n. 87.

Non licet principi improbam monetam
eudere n. 101.

Difficilis est cognita differētia inter pro-
bam & improbam monetam. n. 102.

Moneta dictis superioribus annis vsua-
lis, licet non fuerit cōstitutionibus Im-
peri, conformis, fuit tamen talis, qua-
lem necessitas & communis omnino-
vsus ad tempus tulit. n. 265.

Mora & morosus.

Damnum diminutionis monetæ cedit
moroso. n. 306. vs. que ad n. 315.

Mores. Vide in verb. v̄sus.

Mores possunt induci à quolibet populo.
non autem consuetudo. n. 118.

Mutuationis.

An mutuationis loco reprobx monetæ
teneatur in iusto i redi: te probam.
quando dictus mutuat ius effet in
magnö lucro, n. ut. as vero in danno.
n. 319. & 323. & 328. probatur affirmata
nua..

INDEX RERVM

etia n. 329. & n. 331. vbi indistincte vide-
tur decidi quia hanc sequuntur. n. 334.
336. 337. 340. negativa dura & iniqua
est, vixque recepta n. 335.

Mutuans.

Mutuans, qui mutuum in prava, & minus
sufficient pecuniacepit, si ea semel
contentus fuit regresi amon habet, si
damnum ex illa solutione non sensit.
juxta notata. n. 279. & aliquib sequen-
tib. & probatur Edictis Monetalibus.
hic num. 249 allegatus.

Mutuum.

Mutui contractus dissolutio, vt & aliorū
contractuum, facile & temere impu-
gnari non debet. num. 279. & aliquibus
seqq. & n. 249.

Mutui Lex quo iure nitatur? n. 269.

Mutui obligatio est certa. n. 268.

In mutuo semper intelligitur redendū
esse eiusdem generis & bonitatis. nu.
270. & euidem licet id expresse actum
non fuī. n. 271.

Mutui contractus est stricti iuris, de iure
civili n. 272.

In contractui potissimum tempus con-
tractus non solutionis spectari debet.
n. 274.

Mutui naturalia pacto mutuari possunt
non autem substantialia. n. 283.

Mutuum gratis & ex prop. nro animo
prostuler & dari debet. n. 293.

Dominici rei mutuate transit in mutu-
arium. n. 296.

Mutui natura qua? n. 297.

Pactis an & quatenus in contractibus
mutui fundam sit? n. 347.

Nouatio in mutuo an obtineat & qualis-
ter? n. 350. & 352.

N.

Negligentia.

Negligentia imputatur creditor. n. 249.

Necessitas.

Necessitas al legis expes. n. 136. con-

stituit per se legem n. 137. eique omnia
obtemperant. n. 138. & Lex eidem ce-
dit. num. 139.

Nomen.

A quo remouetur nomen, ab eodem re-
mouetur titulus, vigor & effectus. n. 93.

Notarium.

Probatione non eget. n. 28.

Noxatio.

Quatenus in contractu mutuilocum ha-
beat num. 350 & 352.

Nullum.

Nullum quod est, nullos iuris producit
effectus. n. 94.

Nummus.

Non convenit iuri estimatio nummi cum
in finem facta, ut ijs in damnum credi-
torum satisfiat. n. 28.

Appellatione nummi non venit nummus
reprobis. n. 26. & n. 29.

In nummis seu pecunia spectari debet &
stima, jo perpetua, non ad breue tem-
pus tolerata seu vialis n. 46.

In quo consistat nummi genuini, & probi
essent a & substantia. num. 47.

Depravatio monete unde suam ducat
originem. n. 51.

Nummi per se non fructificant. n. 301.

O.

Obligatio.

Quod est in obligatione est in solutione.
n. 52.

In quibus obligatione pecunia est certa.
n. 53.

Quomodo & qua ratione debitoris &
eius fideiussoris tollatur obligatio?
n. im. 58.

Observantia.

Regulariter contr. rius vlus & observan-
tia legem facit. n. 127.

Quatenus observantia faciat licitum
quod alias erat illicitum. num. 123.
329.

Obser-

ET VERBORVM.

*Observantia optima est, quæ à practica
Centur. II 95.*

Anysus seu observantia prae moneta
contra Idipem constitutiones legitime
præscribi possit num. 30.

Opinio. in verb. **vñs.**
Illa sententia & opinio preferenda est
alij, que gravitum DD. auctoritate
munita est n n 244.

Item, quæ secundum conscientiam regibus, &c. rationi us informatam, ex anno & bono deducitur. num. 246

In dubio **x** equior & benignior opinio
preferenda est duxori. numer. 338.
vt & illa, in qua naturalis ratio militat.
num. 339.

Jan. 339.

P₅

P.48.100.1

Pactis, circa solutionem initis, standum
num. 203. quando illis in contradic-
tu mutui sit locus? n. m. 347

Pa. um de prestatione eventus futuri
dubij quatenus obtineat n. 349. & n.
354. & 355.
Pacta quandoque illicitum faciunt lici-
tum. num 351.

¶ pari quandoque procedunt signa, cum
lemonc. num 171.
Pecunia, ciusque incrementum & va-
luta, in monachis, nummus.

Pecunia appè latrone non venit illa, quæ
est prorius falsa & reprobata, secūdū
men est in illa, quæ est expendibilis n.

Quare sit inuenta. num. 86.
Valoris pecuniae incrementum quotidie
S. novum & quare. num. 99.

Ceris cassus licet principi monetam
minus probum eudere, n° 122 & 124 &
n° 135, vbi qua ratione, quovem in do-
Pecunia in corollibus quid pr^o flet? nu-
c^o Vide in verb. Florenus.

186. Vide in verb. Florentia.
Paxitentia in contractibus.

GRVM.
Quando & quatenus locum habeat nui-
176. & 277.

Periculum.
Cui periculum cuiusque rei cedit, eivt
commodum quoque cedat equum est.
num. 298.

Persuasio dolosa.
Persuasions aduersarij errori & igno-
riæ acquiparantur. n. 406 Sunt justa
cauta restitutions. n. 407. & quando-
que plus necat quam coactio. n. 409.
ex iis dolus presumitur. n. 410.

Premium.
Premium auri argenti et juris gentium
p. 102.

Princeps.
Non licet principi improbam monestam
eucatena iei.

*Furioso est similis nam 178.
Propositum & oppositum.*

Quod operatur propositum in propo-
to, id operatur op[er]atum in opposito

Protestatio.
Conservat protestantius n. 12. 153.
Protestatio de repetendo id quod sua in-
terf. quid operetur sum 152.
Quando admisla censeatur n. 214.

Quando admittit coram.
Pupillus.
Pupille quando & qualiter senerat illi
ceat.n^o182.
Pupillus mutuum dare nequit.n^o183.id
que quomodo intelligendum est ac si
piendunt sit. ou m^o 184 & 185.

Prose **Q.**
Quæstio.
Questiones de nunnanci solutionibus
in omnibus iudicis & tribunaliibus
frequenter esse n. t.
Cic. in metacum questi num decisio-
... non ducit ea passim reperi. Doco-
rum sententios ex quatuor v. z. p. 516

Ratios of Intensity & Quality

INDEX RERVM

R.

Ratio.

Vbi eadem est ratio ibi eadem obtinet
iuris dispositio n. 39.
Ratione legis cessante, cessat Lex. n. 232.
Ratio naturalis est instar legis, & si in le-
ge sufficit n. 329 330.

Reddere.

Quid sit. num. 59.

Regressus quando locum non
habeat?

Vide nonata num 236. 240. 247 238.

Solutione in moneta reproba à creditore sponte & vltro acceptata , vbi & quatenus is contestus esse teneatur. n. 254 & 266. Creditor mallo errore ductus, sed sciens, volens si loco probet monetæ sine protestatione aut recusatione recipiat reprobam monetam regressum non habet aduersus debitorem. n. 255. & 267. Item si eam in rem suam sine damno vertit. n. 357 & quid in casu, quo renunciavit beneficiario l. 2. C. de resc. vend. n. 358. Item si instrumento, vel quietantie inserta fuisset claufula, si quid plus valeat, donat. n. 359. & seqq vbi declaratur, vel si eidem instrumento eadem apertum fuisset juramentum cum clau- fula ex certa scientia. n. 365.

Remed. l. 2. C. de resc. vend.

Quando remedium seu beneficium hu-
inis legis compstat, vel non. Vid. n. 71.
155 156. 157. 383 384 385. 386 387. 388.
389. 391 392 393 398.

Renuntiatio.

Actui alicui contentiens iuri suo renun-
tiatio intelligitur n. 20.

Renuntiatio iuris generalis an includat
renuncia ionem beneficij l. 2. C. de
resc. vend. n. 372

Renuntiatio iusto errore f. etia, non te-
nct. n. 371.

R.

Renuntiatio generalis non obstat legi-
ficiacioni generali. n. 373.

Renuntiatio iuri tuo regresum non ha-
bet, potissimum quando renuntiatio
fuit acceptata. n. 367.

In renuntiacione facta à minore vel ru-
stico , an & quatenus obligat iura-
mentum. n. 374 375. 376. Vide in ver-
bo Quicquid.

Restitutio.

Quando restitutio in integrum locum
habeat, vel non vid. n. 66 74 n. 196.

Reus & eius favor.

In dubio pro Reo indicandum. num.
146.

In paritate probationis cum Reo, actor
causa cadit. n. 147.

Actor si non probat suam intentionem,
succubit, etiam si Reus in se suscep-
fer onus probandi, nec tamen quie-
quam probasset. num. 148.

Rusticus.

Rustico error iuris non fauet in lucro.
num. 189.

S.

Sententia.

Sententia an sub conditione lata teneat?
num 216.

Sententia probat in quantum verba i-
psius expressa sonant num. 291.

Sententia recipit interpretationem à in-
se communi num. 292.

Separata.

Separatorum separata est ratio. au. 121.

Servus.

Servus quandoque circa solutionem ipsi
factum obligatur num 217.

Signa vide in verbo paria.

Soluere & solutio.

Quando valeat, vel non in moneta au-
cta? Vide num 7 40. 42 43 44 46.
55 56 60. 62 177.

Solutio moneta minus argenteæ , seu
auctæ

INDEX RERVM ET VERBORVM.

aucte recipientibus non semper fuit
damnoſa. num. 241.

Solutio in aliquo deficiens non est inte-
gra, necliberat solventem. num. 8. nec
ea quæ facta eft in m. neta reproba n.
13. amplia vt num. 21. 22. 23. 24.

Subrogatum.

Subrogatum sapit naturam eius, in cuius
locum subrogatur. num. 81. & n. 82 vbi
ampliatur, vt tibi, nimirum ut obtineat
licet diuersæ sit naturæ.

T.

Thalerus Imperialis.

Thalerus Imperialis iuxta constitutio-
nem Imperii, quanti fit expendendus.
num. 97. & quomodo iuxta obseruan-
tiā & cursum modernum expenda-
tur. num. 98.

Tantundem.

Quomodo hæc vox quandoque accipi-
enda sit. num. 197.

Testis.

Depositio testis de iure alias invalida.

quando sustineatur, &c valeat. num.
231. & 200.

Turpitudo.

Propriam turpitudinem allegans non
est audiendus. 418. & in calu. nu. 422.

V.

Verisimile.

Verisimile eft id partes voluisse, quod e-
gerunt. num. 168.

Voluntas.

Quæ ab initio sunt voluntatis ex post
redduntur necessitatibus. n. 209.

Vsus & eius tolerantia.

Vide in
verbo observantia.

Vsus non debet esse præscriptus. num.
177.

In Camera Imperia i controversias mo-
netales, non secundum depravatum
vsum, sed iuxta constitutiones impe-
rij decidi solere. num. 57.

Valor pecunie.

Valoris pecunie incrementum quotidie-
ferè novum, & quare? num. 99.

FINIS.

Errata, quæ obiter legenti occurrerunt sequentem in modum corrigenda sunt.

Svb num. 7. lim. 29. pro solata leg. soluta. num. 41. lim. 12. pro Imperialis leg. lim. Sperides. num. 44. lim. 24 pro prestandum, prestandam. num. 45. lim. 28. pro effiginta leg. effigista. num. 51. lim. 16. pro collybiatarum. leg. collybistarum. num. 73. lim. 18. pro fortitor. leg. fortuites. num. 82. lim. 10. in prim. pro fut. leg. fuit. num. 100. lim. 17. pro graffare. leg. graffari. num. &c 8. lim. penultim. Elide superflua am. vel. num. 275. circ. fin. lim. 3. pro vt. leg. vel. num. 371. lim. 23. pro rectificatus. leg. certificatus num. 373. lim. 28 pro, necquam leg. Neque. num. 411. lim. 26. pro ratione. leg. rationis.

Reliqua forte occurrentia, vel ex Summarijs, vel ex Indice aut benigni Lectoris eruditione & benevolentia facile suppleri & emendari poterunt.

Ms. m. 8 - 4